

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Br 1820-18

Brœh
1820-18

DAGBLAD-VERVOLGINGEN IN BELGIË;
1815—1830.

DOOR

Mr. W. P. SAUTYN KLUIT.

Reeds bij « Besluit van den 24 Januarij 1814, n°. 1, houdende bepalingen omtrent den Boekhandel en den eigendom van Letterkundige Werken », Stbl. N°. 17, overwoog Willem I, als Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, « dat de Wetten en Reglementen, aangaande de Boekdrukkerij en den Boekhandel, door het Fransch Bestuur in deze Gewesten ingevoerd, niet alleen in den Boekhandel eene zeer nadeelige stremming veroorzaakten, maar ook eene strekking hadden, om de vrijheid der drukpers volkomen te onderdrukken, den voortgang van de verlichting te beletten, en alles te onderwerpen aan eene willekeurige censuur, ten eenemale strijdig met de liberale denkwijze, waarop elk regtgeaard Nederlander den hoogsten prijs (stelde), en die steeds het Gouvernement dezer Landen, (had) gekenschetst; — Wijders in aanmerking nemende, dat, vóór de inlijving dezer Landen in Frankrijk, wetten in werking waren, waarvan het doeleinde was, aan elken Schrijver en Drukker zijn wettig regt van eigendom te verzekeren, en dat de herstelling dezer wetten (bijzonderlijk vervat in de Publicatie van den 3den Juni 1803 ¹, in den geest der (toenmalige) orde

¹ „Publicatie van het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek, wegens het niet verder verleen van Privilegiën en Octrooijen, betreffende het Drukken en Uitgeven van Boeken, en verbod tegen het Nadrukken van Oorspronkelijke of Vertaalde Werken, enz. Gearresteerd den 3. Junij 1803”, in Volledige Verzameling enz. dl. 18, N°. 369.

Boekhandel

van zaken, allezins noodzakelijk (moest) geacht worden », leidde een en ander tot het besluit, inhoudende onder meer het volgende :

« Art. 1. De Fransche Wetten en Reglementen, betreffende de Boekdrukkerij en den Boekhandel, daaronder begrepen die, welke de Nieuwspapieren betreffen, zijn, van dato dezes, geheel en al afgeschaft ».

« 2. Dientengevolge worden de Inspecteurs van de Boekdrukkerij en den Boekhandel honorabel van hunne posten ontslagen ».

« 4. Een ieder is verantwoordelijk voor hetgeen hij schrijft, drukt of uitgeeft; indien de schrijver niet bekend is, of aangewezen kan worden, is de Drukker alleen aansprakelijk ».

« 5. Elk stuk, dat, zonder naam van den Schrijver of Drukker, en zonder aanwijzing van den tijd en de plaats der uitgave, in het licht komt, zal als een Libel beschouwd, en de Uitgever of Verspreider daarvan als Paskwil-schrijver vervolgd kunnen worden ».

« 6. Elk, die een oorspronkelijk Werk, hetzij in eens, hetzij bij Deelen of Stukken, uitgeeft, waarvan hij het regt van kopij als Opsteller, of anderzins, wettig bezit, verkrijgt hierdoor, voor zich zelven en zijne erven, het uitsluitend regt, om hetzelfde Werk uit te geven, mits in alles voldoende » aan verschillende bepalingen, waartoe behoorde :

« 12. Van alle gedrukte Werken, hoe genaamd ook, zullen vóór derzelver uitgave, drie exemplaren (welke, voor zoo verre dezelfde meer dan honderd bladzijden bevatten, ingebonden zullen moeten zijn), aan het departement van Binnenlandsche Zaken gezonden worden; zullende over derzelver emplooi nader worden gedisponeerd; en zijn onder deze bepalingen ook alle Nieuwspapieren en periodieke Werken, Kaarten en Plaatwerken begrepen ».

Eerst bij de Wet van 15 April 1886, Stbl. N°. 64, art. 3, b, is dit Besluit met 1 September 1886, gelijktijdig met het in werking treden van het nieuwe Wetboek van Strafrecht, afgeschaft, voor

zooverre het nog niet was afgeschaft door de Wet van 25 Januari 1817, Stbl. N°. 5, en door die van 28 Juni 1881, Stbl. N°. 124.

De Zuidelijke provinciën kregen bij Besluit van den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden van 23 September 1814 op het stuk van boekhandel en eigendom van letterkundige werken hare eigen bepalingen, wel in hoofdzaak overeenkomende met die van 24 Januari 1814 voor Noord-Nederland, maar toch met eenig verschil. Omtrent dagbladen bepaalde art. 14 :

« Alle redacteurs van dagbladen, advertentie-bladen, tijdschriften, onder welke benaming het ook zij, zijn gehouden, het zij, wanneer zij er nieuwe willen oprigten, het zij om de thans bestaande te blijven voortzetten, zich van onze autorisatie te voorzien; welke hun niet anders zal worden toegestaan, dan wanneer zij op eene voldoende wijze aantoonen, dat zij ten minste drie honderd inteekenaren hebben. Dezulken, die voor den 10den October hieraan niet voldaan hebben, zullen de uitgaven staken. Onder de tegenwoordige bepalingen zijn, wat het getal inteekenaren betreft, dezulke niet begrepen, wier blad zich eeniglijk tot voorwerpen van Letterkunde, Kunsten en Wetenschappen mogt bepalen » ¹.

André Warzée die in den « *Messenger des sciences historiques de Belgique* », années 1844 et 1845, een zeer belangrijk « *Essai historique et statistique sur les journaux Belges* » gaf, waarheen we dikwijls zullen verwijzen, maakt dan ook, année 1844, pag. 247 en 248, melding van een rapport van 10 November 1814 door den Maire van Brussel uitgebracht op de aanvraag der uitgevers Picard en Fiocardo, Weissenbruch en Rampelbergh, tot oprichting en voortzetting van vijf onderscheidene bladen, waarop bij Kon. Besluit van 7 Januari 1815 gunstig werd beschikt.

De « Wet, houdende voorschriften tot spoedige en krachtdadige

¹ M. Stuart, Jaarb. v. h. Koningr. d. Nederl., 1814, blz. 492; A. C. Kruseman, *Bouwstoffen*, I, 2, blz. 693, met verwijzing naar het *Journal Officiel du Gouvernement de la Belgique*, N°. 54; Warzée, année 1844, pag. 141, aant. 1.

beteugeling van onrust en kwaadwilligheid, gearresteerd den 10den April 1815, n°. 69», Stbl. N°. 32, voortgesproten uit de tijdsomstandigheden, was wel is waar niet uitsluitend gericht tegen de dagbladen, die daarin zelfs niet werden genoemd, maar diende toch door dezen te worden in het oog gehouden. In de dagen na de landing van Napoleon namelijk bleek «het raadzaam — met dubbele zorg te waken, tegen al het gene (de) goede onderdanen zoude kunnen storen, in de loffelijke pogingen die allerwege met zoo veel geestdrift, ten behoeve des vaderlands, (werden) aangewend», en daar «de bestaande wetten en regterlijke instellingen niet zoodanig (waren) als vereischt (werd), om de kwaadwilligen die het kweeken van wantrouwen, onrust en oneenigheid ten doel mogten hebben, spoedig en krachtadig ter wel verdiende straffen te brengen» — werden, onverminderd het bepaalde bij Titel 1 van Boek III van het Wetboek van Strafrecht, voor zooverre daaraan bij deze wet geen afbreuk werd gedaan, onder meer «alle de genen, welke zich zouden mogen verstouten, om zoodanige geruchten, tijdingen, berigten, of wat dies meer zij, uittestrooijen, welke eene strekking zouden mogen hebben om de goede gemeente in beweging te brengen, of dezelve door onwaarachtige en verzonnen tijdingen van onheilen of tegenspoed te verontrusten», met geeseling, brandmerking, gevangenzetting voor den tijd van hoogstens tien jaar, ja met den dood bedreigd. Een Souverein Besluit van 20 April 1815 met soortgelijke bepaling werd voor België in het Journal Officiel N°. 10 afgekondigd, terwijl zoowel in het Noorden als Zuiden eene buitengewone rechtsmacht en wijze van rechtspleging voor de in gemelde Wet en Besluit aangewezen misdaden werd ingevoerd.

Terwijl de Grondwet van 1814 niets inhield omtrent vrijheid van drukpers, werd bij de herziening in 1815 de waarborg voor die vrijheid van Belgische zijde uitdrukkelijk verlangd; overeenkomstig het aangenomen stelsel, om geen algemeene rechten vooraan te plaatsen, werd het punt in art. 227, in het Tiende Hoofdstuk, «Van het onderwijs en het armbestuur», aldus vastgesteld: «Het

is aan elk geoorloofd om zijne gedachten en gevoelens door de drukpers, als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlot daartoe noodig te hebben, blijvende nogtans elk voor hetgeen hij schrijft, drukt, uitgeeft of verspreidt, verantwoordelijk aan de maatschappij of bijzondere personen, voor zoo verre dezer regten mogten zijn beleedigd». Deze «redactie», zegt terecht De Bosch Kemper, De Staatkundige Geschiedenis van Nederland tot 1830, blz. 468, «was kennelijk zamengesteld uit art. 16 der algemeene beginselen van de staatsregeling van 1798¹ en art. 4 van het Souverein besluit van 24 Januari 1814».

Een eerste uitvloeisel van deze grondwettige bepaling was de «Wet van den 28sten September 1816, tot vaststelling van straffen, voor hen die vreemde Mogendheden beleedigen», Stbl. N°. 51, in België spottenderwijze de «Loi des 500 florins» genoemd. In de het wets-ontwerp begeleidende missive, dd. Donderdag 12 September 1816, die 's anderendaags ter Tweede Kamer werd gelezen, maakte Koning Willem I, als reden tot het indienen daarvan, melding van «de beleedigen, welke in openbare geschriften aan naburige Gouvernemen ten en aan Souvereinen, met welke (Hij) in vrede en in goede verstandhouding (leefde), aan (werden) gedaan»; een «misbruik — dat, sedert ettelijke maanden, hand over hand (was) toegenomen», waarvan de «herhaalde klagten» een bewijs waren «dat het tijd (was) aan hetzelfde paal en perk te stellen».

Ten gevolge van bedenkingen op de redactie van sommige artikelen in de afdeelingen der Tweede Kamer gemaakt, die ter kennis

¹ Dit artikel luidde: „Ieder Burger mag zijne gevoelens uiten en verspreiden, op zoodanige wijze als hij goedvind, des niet strijdig met het oogmerk der Maatschappij. De vrijheid der Drukpers is heilig, mids de Geschriften met den naam van Uitgever, Drukker, of Schrijver, voorzien zijn. Dezen allen zijn, ten allen tijde aanspraaklijk voor alle zoodanige bedrijven, door middel der Drukpers, ten aanzien van afzonderlijke Persoonen, of der gantsche Maatschappij begaan, die door de Wet als misdadig erkend zijn.”

van den Koning waren gebracht, — De Bosch Kemper, a. w., Letterk. Aant., blz. 550, vermeldt ook een vlugschrift: «*Quelques observations sur le projet de loi tendant à restreindre la liberté de la Presse, 1816*» — werd in de zitting van Dinsdag 24 September 1816, tegelijk met het Verslag, mededeeling gedaan van eene missive van den Secretaris van Staat, A. R. Falck, dd. Amsterdam, 21 September, waarbij een gewijzigd ontwerp werd aangeboden. Het kwam daags daaraanvolgend, Woensdag 25 September 1816, onder Voorzitterschap van Jhr. J. E. N. Van Lynden van Hoevelaken ¹ in beraadslaging; als sprekers lieten zich hooren de Heeren Gendebien ², Kommandeur C. F. De Nieupoort, lid voor Zuid-Braband, Jhr. L. F. J. J. Van Sasse van Ysselt, lid voor Noord-Braband, Jhr. G. A. M. Van Bommel, lid voor Holland, J. M. Snouck van Loosen, evenzoo lid voor Holland, Dotrengé ³, Reyphins ⁴, Mr. R. Metelerkamp, lid voor Holland, en Jhr. S. J. (S.) Sandberg van Essenburg, lid voor Overijssel. Met 64 tegen 4 stemmen werd het ontwerp aangenomen; wie de 4 tegenstemmers waren blijkt niet: vermoedelijk behoorde daaronder Dotrengé, en misschien ook Gendebien. In de zitting van Zaterdag 28 September 1816 kwam reeds de mededeeling in dat ook de Eerste Kamer zich met het ontwerp had vereenigd ⁵. Dienzelfden dag werd de wet afgekondigd; ze bevatte de volgende artikelen:

¹ Ook opgegeven als J. E. N. Baron V. L. tot H. Hij was tot October 1831 lid voor Gelderland.

² Jean François Gendebien, geb. 1753, overleden 4 Maart 1838, was tot 1821 lid voor Henegouwen.

³ Theodore Dotrengé, geb. 1761, overleden 15 Juni 1836, was tot 1828 lid voor Zuid-Braband, toen hij lid van den Raad van State werd.

⁴ L. A. Reyphins, lid voor West-Vlaanderen, werd tegelijk met Dotrengé lid van den Raad van State, maar bleef lid der Tweede Kamer, en was bij herhaling Voorzitter, gelijk in de zitting van 1828—1829.

⁵ Zie J. J. F. Noordziek, Verslag der Hand. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gedurende de zittingen van 1815—1816, Handel. blz. 236, kol. 2; 262, kol. 2; 264—269; 272, kol. 2; Bijl. blz. 1028—30.

« Artikel 1. De genen, die in hunne geschriften, vreemde Souvereinen of Vorsten in hun personeel karakter hoonen of beleedigen, de wettigheid van hun geslacht en regering tegenspreken of in twijfel trekken, of hunne daden met hoonende of beleedigende woorden berispen, zullen voor de eerste reize worden bestraft met eene geldboete van *vijf honderd guldens*, of bij aldien zij niet in staat zijn dezelve te voldoen, met eene gevangenis van *zes* maanden. — Het herhaald misdrijf zal bestraft worden met eene gevangenis van *één* tot *drie* jaren ».

« 2. Dezelfde straffen zullen toepasselijk zijn op de drukkers, uitgevers, uitventers en boekverkoopers, die de vermelde geschriften zullen hebben gedrukt of in het licht gegeven, of doen drukken, of doen in het licht geven, voor zoo verre dezelve den schrijver niet zullen kunnen aanwijzen, met zoodanig gevolg, dat de laatstgemelden niet alleen in handen der justitie geraken, maar van het gepleegd misdrijf in regten kunnen worden overtuigd, en alzoo bestraft ».

« Zullende de straf, tegen de drukkers, uitgevers en boekverkoopers te appliceren, gepaard gaan met intrekking van hun patent, en met verbod, bij de eerste overtreding, om gedurende den tijd van *drie* jaren, en bij herhaalde overtreding, gedurende den tijd van *zes* jaren, eenig werk te mogen drukken of uitgeven, en in beide gevallen, met verbeurdverklaring der exemplaren van het verboden werk of geschrift ».

« 3. Het zal noch aan de schrijvers of redacteurs, noch aan de drukkers, uitgevers of boekverkoopers tot eenige versooning of verzachting kunnen verstrekken, dat de stukken of artikelen, waarover zij in regten mogten betrokken worden, door hen uit andere gedrukte werken of vreemde nieuwspapieren zijn overgenomen, getrokken of vertaald ».

« 4. Alle officiële klagen en reclamatiën van vreemde gouvernementen, uit hoofde van geschriften bij art. 1 vermeld, zullen door Onzen Minister van Buitenlandsche Zaken directelijk worden

gebragt ter kennis van Onzen Minister van Justitie, ten einde de bij dezelve betrokken schrijver, redacteur, uitgever, uitventer, drukker of boekverkooper, zoo daartoe termen zijn, door den Prokureur-Generaal of den Officier van het publiek Ministerie, onder welken hij ressorteert, in regten vervolgd worden ».

« Grâce à la liberté de la presse belge, et peut-être aussi à l'esclavage de la presse française », schreef in 1815 de redactie van « L'Observateur politique, administratif, historique et littéraire de la Belgique », Tome 4, pag. 415, « nous avons enfin des journaux qui se rédigent à traits de plume et non pas uniquement à coups de ciseaux ».

Die vrijheid van drukpers verhinderde intusschen niet dat, zooals L'Observateur mededeelt, zijne redactie op 6 Mei 1815 van de « intendance » van het Departement van de Dyle (Brabant) eene circulaire ontving, gericht tot de schrijvers van dagbladen, inhoudende, hoe de Intendant gelast was de redactie uit te noodigen zich voortaan te onthouden van het openbaar maken van nieuwsberichten betreffende handelingen van de Politie, of van opmerkingen betreffende haren meer of minderen ijver; evenzoo van mededeelingen aangaande de weerbaarheid en den toestand van het leger, zonder daartoe te zijn gemachtigd. Daar L'Observateur, op 1 Februari 1815 voor de eerste maal in 't licht verschenen, met 1 Mei daaraanvolgende opgehouden had een nieuwsblad te zijn, en op gezette tijden te verschijnen, beschouwde de redactie die circulaire haar alleen te raken voor zooverre door haar zaken betreffende de Politie werden behandeld, zooals in dl. 2, bl. 136 en 154, alhoewel met soberheid, over « la haute police » was gehandeld, door wie ze dan ook niet was bemoeilijkt.

Een maand later, 7 Juni 1815, ontving de redactie van L'Observateur een schrijven van den Commissaris-Generaal van Justitie gericht « A. M. D'Elhoulgne, propriétaire du journal l'Observateur,

à Louvain », waarin gezegd werd, dat aangezien de dagbladen noodzakelijk onderworpen waren aan het toezicht der Politie, D'Elhoungne's voorganger, Carton, altijd zorgvuldig den Commissaris-Generaal de verschillende nummers had toegezonden. Nu had men vernomen dat er te Leuven eene aflevering gedrukt was, hetgeen wees op eene voortzetting; reden waarom toezending van dit en volgende nummers werd verlangd. Maar hierop werd geantwoord, dat overeenkomstig art. 15 van het Kon. Besluit van 23 September 1814, steeds drie exemplaren tot verzekering van het recht van eigendom bij den Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken waren ingeleverd, en dat dit voldoende was. Verder hoorde men dan ook niets van den kant van Justitie.

Op 18 Augustus 1815 werd de drukker van L'Observateur bij de Generaale Directie der Politie van het Departement ontboden, waar men hem herinnerde aan de bestaande wetten, iets wat geheel overbodig was.

Een en ander werd door de redactie van L'Observateur medegedeeld als staaltjes van meerdere of mindere bemoeilijking van de pers, toen in N°. 16 van «Le Spectateur Belge, ouvrage historique, critique et moral » van den Abt Leon De Foere te Brugge mededeeling was gedaan, hoe gemelde Abt, krachtens order van den Commissaris-Generaal van Justitie, op 10 Augustus 1815 getroffen was door een bevel tot gevangenneming, afgegeven door den Advocaat-Generaal bij het Hoog Gerechtshof belast met de directie der Politie in het Departement van de Lys (West-Vlaanderen), De la Hamaide, ten einde te worden verhoord als beklaagd van in de 14de aflevering van Le Spectateur Belge te hebben getracht onder de ingezetenen te verwekken onrust, oneenigheid en wantrouwen, en te hebben aangezet tot opstand tegen den soeverein. Ditmaal intusschen liep de zaak op niets uit; want de Heer De la Hamaide schreef, dd. Brugge, 29 Augustus, aan den Abt, dat de Procureur-Generaal bij het Hoog Gerechtshof hem had bericht, hoe het Buitengewoon speciaal Gerechtshof bij arrest van 26 Augustus had

beslist, dat er geen termen tot verdere vervolging bestonden; dat het in beslag genomen exemplaar van N°. 14 van *Le Spectateur*, behorende bij de processtukken, hem zou worden teruggegeven, en dat het hem vrijstond waar zulks behoorde de teruggave der vijf overige in beslag genomen exemplaren terug te vorderen.

In datzelfde N°. 16 van *Le Spectateur Belge* werd ook medegedeeld, hoe alle drukkers te Brugge op 19 Augustus 1815 aan de «*sous-intendance*» aanzegging kregen, dat, op order van den Minister van Justitie, het hun verboden werd iets te drukken hetzij ten voor-, hetzij ten nadeele der wetten, ja zelfs mededeeling te doen van dit verbod ¹.

Met betrekking tot het jaar 1816 maakt A. Warzée, année 1844, pag. 248, melding van een schrijven van den Gouverneur van Zuid-Brabant van 12 Februari aan den Maire van Brussel, waarin gezegd werd: «*Les journaux qui se publient en cette ville annoncent fréquemment l'arrivée de personnages marquants et le lendemain sont obligés de démentir ce qu'ils ont annoncé la veille: ces annonces sont inconvenantes, et je vous invite à interdire aux rédacteurs de ces journaux de rien publier de semblable, qu'au préalable, ils ne se soient assurés de l'exactitude des faits*». 's Anderendaags, 13 Februari 1816, werd dit verbod dan ook tot de Brusselsche dagbladen gericht.

Reeds spoedig werd het in den wind geslagen. Op 9 September 1816 toch werden, naar aanleiding van klachten van den kant van den Minister van Staat belast met de algemeene waakzaamheid in de Zuidelijke provinciën, op nieuw vermaningen gericht aan de redacteurs der dagbladen met betrekking tot de lichtvaardigheid waarmede zij verzonnen mededeelingen opnamen, die onrust onder de bevolking te weeg brachten.

Het inzenden van exemplaren van dagbladen, door *L'Observateur*

¹ Zie over een en ander *L'Observateur Belge*, gelijk hij kortweg is betiteld Tome 3, pag. 33—40.

Belge in Juni 1815 aan den Commissaris-Generaal van Justitie geweigerd, werd bij een besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Juli 1816, opgenomen in de Gazette Générale des Pays-Bas — Algemeene Nederlandsche Courant van 25 October 1816, N°. 287, Bijvoegsel, aan de dagbladschrijvers gelast; van elk dagblad moest voortaan een exemplaar worden toegezonden aan den Minister van Staat, belast met het toezicht op de algemeene politie in de Zuidelijke provinciën.

Op 11 November 1816, een treurig oogst-jaar zooals men weet, werd aan de dagbladschrijvers gelast in hunne bladen kosteloos op te nemen den Weekstaat der middenprijzen van granen en aardappelen, zoo dikwijls die van wege het Departement van Binnenlandsche Zaken in de Staats-Courant of in de Gazette Générale des Pays-Bas was medegedeeld.

Van October 1814 tot Maart 1816 verscheen te Brussel bij A. Wahlen het bij Kon. Besluit van 25 September 1814 toegelaten dagblad «Le Surveillant» in klein folio-formaat, waarvoor oorspronkelijk de titel van L'Arbitre bestemd was geweest, maar die als al te aanmatigend was verworpen. Nu was evenzoo bij Kon. Besluit van 9 Augustus 1815 aan Charles De Ceulleneer, geboren te Maastricht in 1786, overleden te Lanacken in Belgisch Limburg 18 Juni 1817, destijds wonende te Luik, machtiging verleend tot de uitgave van een dagblad onder den titel van «Mercure du Royaume des Pays-Bas», dat dan ook van 1 September 1815 tot 31 Maart 1816, in folio-formaat, in 2 kolommen gedrukt, onder redactie van gemelden Ch. De Ceulleneer en den Israëliet S. Levenbach, uit Sittard, eerst gedrukt bij C. A. Bassompierre, later bij P. J. Collardin, te Luik het licht zag; het werd geschreven in liberalen en anti-katholieken geest.

Sedert 1 April 1816 verschenen beide bladen vereenigd onder den titel van «Mercure Surveillant»; uitgever van dit dagblad in

klein-folio-formaat, in 2 kolommen gedrukt, bleef Ch. De Ceulleneer, redacteur van den vroegeren *Mercure du Royaume des Pays-Bas*; later werd dat S. Levenbach; drukker van het blad te Luik bleef de zooeven reeds genoemde P. J. Collardin; redacteur en medewerkers waren: L. A. F. Cauchois-Lemaire, P. J. Destriveaux, Guillet, J. J. Ransonnet, en S. Levenbach. L. S. Brissot-Thi-vars — geboren te Chartres in 1792, die zich na de Restauratie naar België begaf, waar hij medewerkte aan de beide straks te vermelden dagbladen *Le Libéral* en het *Journal Constitutionnel d'Anvers* —, en Aug. Harel du Tancrel — doctor in de medicijnen, geboren te Luik uit Fransche ouders, overleden te Parijs in 1833, en aldaar stichter, redacteur, of medewerker van bladen als *La Clinique des hôpitaux et de la ville* (24 April 1827 tot 1 Augustus 1829), *L'Avenir*, *Le Moniteur des villes et des campagnes*, en van *Le Réparateur* waarvan alleen een prospectus het licht zag ¹ —, leverden beiden gewoonlijk de Fransche correspondentie in het blad. Een der voornaamste medewerkers was ook de Luiksche Advocaat Jean Baptiste Teste, wiens artikelen onge-teekend waren of voorzien van de letter X; zijne medewerking duurde tot 5 November 1816 ².

In den *Mercure du Royaume des Pays-Bas*, N°. 54, van 2 Maart 1816, nu verscheen een artikel «*Mélanges. La Sainte-Alliance*», dat lasterlijk van inhoud werd beschouwd te zijn tegenover den Keizer van Rusland en den Koning van Pruisen, terwijl een maand later, in den pas verschenen *Mercure Surveillant*, N°. 3, van 4 April 1816, een artikel onder het opschrift «*Considérations politiques*» evenzeer lasterlijk van inhoud werd beschouwd te zijn tegenover den Koning van Frankrijk. Zooals in *L'Observateur Belge*, Tome 6, pag. 241, wordt medegedeeld, gaf Koning Willem I

¹ Verg. Hatin, *Bibliogr. de la Presse*, pag. 580, 373, 384, en 386, die intusschen zijn' naam niet vermeldt.

² Hij was Franschman; geb. 20 October 1780, overleden 26 April 1852; zie Hoefer, *Nouv. Biogr. Génér.*

den 18den April 1816 last tot het instellen eener vervolging tegen den uitgever Ch. De Ceulleneer, die dan ook door de Rechtbank te Luik op 29 Mei 1816, ofschoon vrijgesproken ten opzichte der tweede aanklacht, veroordeeld werd tot één maand gevangenisstraf en 100 Franc boete, welk vonnis op 7 Augustus 1816 in appél door het Hoog Gerechtshof te Luik tot twee maanden gevangenisstraf, 500 Franc boete, en ontzegging van burgerlijke rechten gedurende vijf jaar, werd verhoogd, eene uitspraak die op 30 October 1816 door het Hof van Cassatie te Luik werd bevestigd ¹. De behandeling van dit proces voor de Rechtbank en het Hoog Gerechtshof te Luik is door Ch. De Ceulleneer op 1 October 1816 weêrgegeven in een vlugschrift onder den titel «Défense du Mercure Surveillant, — door J. B. Teste—Bruxelles, Weissenbruch», 173 pag. 8°, dat mij intusschen onbekend is gebleven.

Sedert 11 October 1816 werd de *Mercure Surveillant* gedrukt te Brussel bij F. Hayez, en dit duurde tot 12 November—12 October, zooals U. Capitaine, pag. 164, opgeeft — toen het blad samensmolt met *Le Nain Jaune*, en *Le Libéral* geboren werd ².

De vervolging tegen Ch. De Ceulleneer moet de voornaamste aanleiding tot het tot stand komen der Wet van 28 September 1816 zijn geweest. Het kwaad waartegen die wet was gericht schulde in België. Dáár namelijk vertoefden, hoofdzakelijk tengevolge van de bekende Ordonnantie van Lodewijk XVIII van 24 Juli 1815 ³, tal van uit Frankrijk verdreven aanhangers van

¹ Zie over een en ander: *Recherches Historiques et Bibliographiques sur les Journaux et les écrits périodiques Liégeois*, par Ulysse Capitaine. Liège. Imprimerie de J. Desoer, Libraire. 1850. 346 pag. 8°, pag. 159—166 en 325. A. Warzée, année 1844, pag. 250. A. J. Lastdrager, *Proeve eener Gesch. v. h. Koningr. d. Nederl.*, dl. 1, blz. 101. M. Stuart, *Jaarb.* 1816, II, blz. 343, waar de naam van den uitgever evenwel ten onrechte De Ceulmeir wordt opgegeven.

² Zie het straks breeder te vermelden *Appél à l'opinion publique*, pag. 243. A. Warzée, année 1844, pag. 255, spreekt ten onrechte van December; verg. dan ook pag. 260.

³ Afgedrukt in het *Appél à l'opinion publique*, pag. 180—182.

Napoleon ¹, maar ook vrijwillig uitgewekenen ². Daartoe behoorde onder anderen de reeds als redacteur van den *Mercure Surveillant* vermelden Louis Augustin François Cauchois-Lemaire, geboren te Parijs op 28 Augustus 1789 ³. Na in het jaar 1814 eigenaar te zijn geworden van het «*Journal des arts, des sciences et de la littérature*», een weinig gelezen blad, maar dat toch van 8 Thermidor An 7 tot December 1814 staande bleef, had hij op 15 December 1814 dit blad doen herleven in 8° onder den oorspronkelijken ⁴ titel van «*Le Nain Jaune, ou Journal des arts, des sciences et de la littérature*». Eerlang bewoog het blad zich vooral op staatkundig gebied, want het reactionair streven van het toenmalig Ministerie had een levendig verzet veroorzaakt, waarvan reeds een half jaar vroeger de verschijning van *Le Censeur* een uitvloeisel was geweest. *Le Nain Jaune* — De Gele Dwerg in de beteekenis van Nar — intusschen ging hierbij op eene eigenaardige wijs te werk; hij gaf gekleurde spotprenten; riep l'Ordre des Chevaliers de l'Eteignoir in het leven, en plaatste steeds bij de namen van hen, die naar zijn oordeel tot die orde behoorden, eene afbeelding van dat zinnebeeld der duisternis; zoo stichtte hij gedurende de Honderd Dagen l'Ordre de la Girouette, waaraan de welbekende, herhaaldelijk herdrukte *Dictionnaire des Girouettes* haar ontstaan had te danken; en niemand minder dan Koning Lodewijk XVIII zelf heeft zijne eigenhandig geschreven, puntige en ondeugende artikelen, langs den weg der «*bouche de fer*» aan de deur van het bureau

¹ Met name worden ze genoemd bij M. Stuart, Jaarb. 1816, I, blz. 47; daaronder ook de gewezen Directeur van den Boekhandel Baron De Pommereuil.

² *Appel à l'opinion publique*, pag. 103.

³ Hofer, *Nouvelle Biographie Générale*.

⁴ Want Hatin, *Bibliogr.*, pag. 330, 333, 334, 354, 514, 534, en 545, vermeldt deze navolgingen: „*Le Nain Blanc*” te Gend, 1 Juni—15 Sept. 1815 (verg. Warzée, année 1845, pag. 509); „*Le Nain Vert*,” 15 Juni—18 Sept. 1815; „*Le Nain Couleur de rose*,” 15 Sept. 1815—6 Mei 1816; „*Le Nain Tricolore*,” 1816; „*Le Nain*,” 25 Januari—25 Augustus 1825; „*Le Nain Rouge*,” December 1849—Februari 1850; „*Le Nain Jaune*,” 13 December 1857; „*Le Nain Jaune*” 16 Mei 1863 tot einde 1865.

van Cauchois-Lemaire, in het blad zien opnemen. Uiterst behendig wist het blad te ontkomen aan elke vervolging; maar bij den tweeden terugkeer der Bourbons belette de Politie ten slotte toch de verdere uitgave, en verscheen op 15 Juli 1815 N°. 43 als laatste nummer ¹.

Aanstands evenwel verscheen het blad weer onder den titel van «Fantaisies», die echter in den morgen van den dag waarop zij het licht zouden zien door de Politie te Parijs werden in beslag genomen ²; maar, geen nood, eerlang werden ze te Brussel herdrukt, zooals Hatin ³, die de Parijsche uitgave of niet-uitgave niet vermeldt, ze opgeeft als «Fantaisies politiques, morales, critiques et littéraires, recueillies et publiées par A. Cauchois-Lemaire, augmentées de plusieurs extraits du Journal des arts, des sciences et de la politique, de la Table systématique et alphabétique des matières et des noms contenus dans les deux volumes de l'ancienne collection du Nain Jaune, et de l'explication des anagrammes, des initiales et des allégories. Bruxelles, 1816, in-8°». Het Journal des arts, des sciences et de la politique in dezen titel vermeld, maar in het Appél, pag. 111 en 240, gelijk ook door Hatin, pag. 332, opgegeven als «Le Journal des Arts et de la Politique», nu was geweest een vervolg op de Fantaisies, waaraan intusschen ook weldra door den op 7 Juli 1815 opgetreden Prefect van Politie, Elie Decazes, een einde werd gemaakt ⁴.

Dit derde verbod werd de genadeslag voor Cauchois-Lemaire; zijn vermogen werd er door te gronde gericht ⁵. In Maart 1816, dus weinige weken vóór zijn optreden bij den Mercure Surveillant, kwam hij evenwel te Brussel te voorschijn met «Le Nain jaune réfugié, par une société d'anti-éteignoirs», onder het motto: «Le petit bonhomme vit encore!», bij Wahlen gedrukt. Bijgestaan door

¹ Hatin, Bibliogr., pag. 321, 286, 317. Appél à l'opinion publique, pag. 106, 236.

² Appél à l'opinion publique, pag. 109, 240.

³ Hatin, Bibliogr., pag. 323.

⁴ Appél à l'opinion publique, pag. 180.

⁵ Appél à l'opinion publique, pag. 111.

Antoine Marcellin Isidore Guyet — door Hatin, pag. 323, ten onrechte Guyot genoemd —, zijn' medewerker sedert April 1815 ¹, en door Arnault, met wien niemand anders kan zijn bedoeld dan Vincent Antoine Arnault, die 1 Januari 1766 te Parijs geboren, in 1815 naar Brussel uitgeweken was, die in 1819 naar Frankrijk terugkeerde, en 16 September 1834 overleed ², — bestreed Cauchois-Lemaire tot November 1816 in 42 nummers, van 24 pag. 80, en 9 zeer grappige spotprenten, door Hatin opgesomd, de ultrakoningsgezindheid van het Frankrijk dier dagen; maar toen dáár, na de ontbinding van de «chambre introuvable» op 5 September 1816 ³, grootere matiging aan de beurt kwam, maakten ook de heftige uitvallen van Le Nain Jaune plaats voor meer gematigde beschouwingen. Andere toestanden vorderden eenen gewijzigden vorm van bestrijding ⁴. Zoo gebeurde het dat Le Nain jaune réfugié, na te zijn vereenigd met den Mercure Surveillant, qui allait «par sauts et par bonds. Sublime hier, insignifiant aujourd'hui», gelijk Le Nain Jaune getuigde, den 12den November 1816 optrad onder den titel van «Le Libéral, journal philosophique, politique et littéraire», in folio ⁵. Van de 42 nummers in 2 deelen van

¹ Appél à l'opinion publique, pag. 180. Volgens Hoefer, Nouv. Biogr. Génér., naar de gegevens van het Journal des Débats van 5 September 1854, was Guyet, die 29 Augustus 1854 overleden is, geboren in 1779. In het Appél, pag. 236, evenwel heeft Guyet aangeteekend, dat „le plus âgé de nous”, en dat was hij zelf, „est né en 1782.”

² Hoefer, Nouv. Biogr. Génér.

³ Appél à l'opinion publique, pag. 195.

⁴ Appél à l'opinion publique, pag. 118, 9.

⁵ Zie over die dagteekening van 12 November hierboven. De aantekening van Friedlaender, over wien lager, blz. 120, dat Le Nain jaune réfugié op 18 November 1816 werd vervolgd, kan niet juist zijn. Evenzoo betwijfel ik de juistheid van het volgende.

In de Vaderlandsche Letteroefeningen, 1865, I, blz. 65—87, namelijk is te vinden een zeer lezenswaardig artikel over de „Fransche uitgewekenen in het Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden. Door Mr. E. H. Karsten,” tegenwoordig Raadshoof in het Gerechtshof van Arnhem. Daarin wordt, blz. 76, intusschen zonder aanhaling van bron, gezegd: „In November 1816 had de Spaansche regering eene klacht wegens laster tegen de redactie van den „Mercure Surveillant” ingediend, die daarvoor te Luik terecht stond. De „Mercure” verloor zijn zaak,

Le Nain jaune réfugié is in 1816 te Brussel eene tweede uitgave uitgekomen; in 1817 verscheen aldaar ook in 12°. « Nain-Jauniana, ou Choix d'anecdotes, de traits et d'épigrammes, tirées du Nain Jaune » ¹.

Het beoordeelen der handelingen van de Nederlandsche regeering was natuurlijk de voornaamste roeping van Le Libéral. Aan stof ontbrak het hier niet, en moeilijkheden bleven niet uit. Zoo was in het nummer van 1 Februari 1817 de volgende mededeeling geplaatst: « Le Duc de « Wellington » vient d'adresser une pétition au Roi, à l'effet d'obtenir une exemption des contributions imposées sur les biens formant sa dotation en qualité « de Prince de Waterloo » ».

« On se rappelle que lors de la dernière session à La Haye, plusieurs membres des États-Généraux, demandèrent une semblable exception en faveur « des malheureux dont les propriétés avaient été ravagées » dans la campagne de 1814. Cette proposition n'eut point de succès. Il faut espérer que la demande du noble Lord en obtiendra davantage ».

Weinige dagen later ontving de redactie de uitnoodiging eens aan te komen bij Graaf C. J. P. De Thiennes de Lombizes, sedert

en werd veroordeeld. Eenige schampere uitvallen in den „Nain Jaune” tegen twee der regters en hunne opname onder de Chevaliers de l'Eteignoir werkten zamen om het nederlandsche gouvernement ongunstig te stemmen, en eer het jaar 1816 ten einde was, hadden de „Nain Jaune” zoowel als de „Mercure” op last der hooge regering opgehouden te bestaan. Door zich onder een nieuwen naam vereenigd te verschuilen ontkwamen zij vooreerst de gevolgen der opheffing, en leefden voort onder den naam van „le Libéral”. Doch lang kon dit masker hen niet beschermen. In Mei van het jaar 1817 werden de redacteurs van het nederlandsch grondgebied verbannen en daarmede was ook het kortstondig leven van den „Libéral” uitgebluscht.” Ik betwijfel de juistheid van een en ander, omdat in het Appel à l'opinion publique geen melding wordt gemaakt van eene klacht der Spaansche regeering in November 1816 (wel later in Maart 1819, zie lager), ten gevolge waarvan én de Mercure Surveillant én Le Nain jaune réfugié werden verboden; beide werden toen ja vereenigd in „Le Libéral”, maar blijkbaar wegens huishoudelijke redenen; en het waren niet de redacteurs van „Le Libéral”, maar van „Le Vrai Libéral”, die in Mei 1817 werden verbannen.

¹ Warzée, année 1844, pag. 256.

2 Februari 1814 belast met het oppertoezicht op de politie in de Zuidelijke gewesten ¹. Namens de redactie bracht Guyet den Graaf het verlangd bezoek, maar bij het daarop gevolgd onderhoud, waarbij het niet aan de noodige strijkaadjes ontbrak, gelukte het den politieman toch niet den naam te weten te komen van hem die een geheim had verklapt, waarin hoogstens drie personen geacht werden te deelen. « Une espèce de petit procès-verbal » van het plaats gehad hebbend onderhoud werd daarna opgemaakt, om dit den Koning voor te leggen, met het verzoek daaraan, in het belang van allen, geen gevolg te geven. In weerwil daarvan werd Guyet toch voor den rechter van instructie gedagvaard, maar het einde van de zaak was intusschen dat de Rechtbank geen termen voor vervolging vond ².

Bovendien had Le Libéral « l'opposition européenne » op zich genomen ³. Geen wonder dus dat de Europesche diplomatie en politie een oog in 't zeil hield, en dat een man als Decazes, die Cauchois-Lemaire en Guyet het bestaan op Fransch gebied onmogelijk had gemaakt, en die sedert 24 September 1815 Minister van Algemeene Politie was, wel wist wat hij verklaarde, toen hij in Februari of Maart 1817 in de Fransche kamer zeide: « Le « Nain Jaune » n'existe plus: réfugié sur une terre étrangère, « d'où il sera bientôt forcé de disparaître », il reparaitrait parmi nous le jour où la loi sur les journaux n'existerait plus. Vainement on le menacerait des tribunaux; il emploierait tous les subterfuges qu'il emploie encore à Bruxelles pour se soustraire « à la justice des Pays-Bas qui n'est pas moins active que la nôtre » » ⁴.

In N°. 60, van 31 December 1816, had intusschen « Le propriétaire-éditeur du » Libéral » de volgende bekendmaking geplaatst:

¹ De Bosch Kemper, De Staatk. Gesch. v. Nederl. tot 1830, Letterk. Aant, blz. 630, aant. 1.

² Appel à l'opinion publique, pag. 126, 250.

³ Appel à l'opinion publique, pag. 120.

⁴ Appel à l'opinion publique, pag. 247. Verg. L'Observateur Belge, Tome 11, pag. 129—131.

« Les rédacteurs du « Nain Jaune », que j'avais admis parmi ceux du « Libéral », viennent de répandre dans le public, contre moi, un libelle calomnieux, sous le nom de « manifeste »; ils me reprochent de n'avoir pas rempli les conventions que j'avais faites avec eux; j'ai dans mes mains les preuves écrites et signées d'eux, que quant à moi, je les ai scrupuleusement exécutées. Je le prouverai au public et même, s'il le faut, devant les tribunaux ». — « « Nota ». Les quittances signées du « Nain », seront déposées chez un notaire ».

Na de mededeeling dezer bekendmaking zegt André Warzée, année 1844, pag. 260: « Quelques jours après la scission survenue entre les éditeurs et les rédacteurs du « Libéral », le propriétaire de cette feuille, le sieur Ceuleneer, en céda la propriété au sieur Horgnies-Renier. Des difficultés s'étant élevées au sujet du contrat, ces messieurs en référèrent au tribunal: celui-ci donna gain de cause à Horgnies-Renier ».

Op 1 Maart 1817 nu werd Le Libéral voortgezet onder den titel van: « Le Vrai Libéral, Journal philosophique, politique et littéraire », waarvan uitgever was J. Maubach. Het eerste nummer was N°. 60, omdat het blad moest doorgaan voor het onmiddellijk vervolg van Le Libéral, die intusschen zelf nog eenigen tijd zijn bestaan voortzette ¹. In dit N°. 60 werd het bovenvermelde « Manifeste » afgedrukt, dat van dezen inhoud was:

« Les rédacteurs du « Nain Jaune » et du « Libéral » doivent à leurs souscripteurs et se doivent à eux-mêmes, de déclarer ici

¹ In de Vaderlandsche Letteroefeningen, 1865, I, bl. 76, is door Mr. E. H. Karsten medegedeeld, na de vermelding dat de redacteurs van „Le Libéral”, zegge: „Le Vrai Libéral,” in Mei 1817 werden verbannen, en het leven van het blad werd uitgebluscht: „Men trachtte door eene nieuwe redactie dit te voorkomen. Een andere redacteur, die de uitgave onder den naam van „le vrai Libéral” zou voortzetten, met name Mehée de la Touche, kwam in Brussel, doch spoedig werd ook hij door de politie vervolgd. Eerst ontsnapte hij met moeite, doch kort daarna opgespoord, werd hij gevat en over de grenzen gebragt”. In deze regelen schuilt weder eene misvatting; of Mehée de la Touche zette in Maart 1817 nog eenigen tijd „Le Libéral” voort, of wel hij was in Mei 1817 een oogenblik opvolger van Cauchois-Lemaire en Guyet, wat niet waarschijnlijk is, daar

que la rédaction du « Libéral » n'a jamais rien eu de commun avec l'administration de cette feuille. Constamment dupes de leur bonne foi et de leur confiance, ils ont fait d'inutiles efforts pour faire remplir les engagements contractés, pour établir de l'ordre dans l'administration et de la régularité dans le service: ils se sont même vus forcés de porter leurs plaintes devant les tribunaux. Ils n'ont pu obtenir satisfaction, ni pour eux, ni pour le public».

« Tant de sujets de mécontentement et de dégoût les déterminent à publier, sous le titre de: « Vrai Libéral », la continuation du journal dont ils avaient crée le titre et fait la réputation ».

« Le prix qu'ils attachent à la bienveillance dont le public les a honorés, la loi qu'ils se sont toujours imposée d'aller au-delà de leurs promesses, même à leur détriment, les engagent à fournir « gratis » à leurs abonnés le « Vrai Libéral » jusqu' à la fin du trimestre, époque à laquelle ils ont lieu d'espérer que l'ancien propriétaire du « Mercure Surveillant », qui jouit aujourd' hui d'un titre inventé par eux et d'un privilège obtenu par leurs soins, aura la pudeur ou sera forcé par la justice de reprendre son premier titre ».

« Ainsi, à dater de ce jour, les rédacteurs du « Nain Jaune », du « Libéral » et même le propriétaire du « Mercure Surveillant » dont le public a distingué les articles politiques, se sont entendus avec l'administration du « Moniteur Belge », ¹ dont ils serviront aussi les abonnés, et qui n'épargnera rien pour satisfaire les souscripteurs sous le rapport de la netteté des caractères, du choix du papier et de la célérité de la distribution ».

Stevenotte voor het blad behouden bleef; in geen geval had Le Vrai Libéral zijn ontstaan te danken aan Jean Claude Hippolyte Mehée de la Touche, een Fransch letterkundige, geboren te Meaux omstreeks 1760, en overleden te Parijs in 1826; opgenomen in de Ordonnantie van Amnestie van 24 Juli 1815, nam hij eerst de wijk naar Duitschland, en vestigde zich toen te Brussel, waar de Politie hem van daan joeg; zie Hoefcr, Nouv. Biogr. Génér.

¹ Blijkens Warzéc, année 1844, pag. 254, was Le Moniteur Belge een dagblad in klein-folio, dat bij de Wed. Hayez gedrukt werd, en waarvan uitgever en redacteur waren eerst Eyckholt en later Maubach; het verscheen van 15 Februari 1816 tot Maart 1817.

Behalve Cauchois-Lemaire, Guyet, en Arnault, behoorden tot de redactie van *Le Vrai Libéral* Pierre Pomponne Amédée Pocholle, geboren te Dieppe 30 September 1764, die als lid der Nationale Conventie voor den dood van Lodewijk XVI had gestemd, en daarom ook in 1816 naar Brussel uitgeweken was, van waar hij eerst in 1830 naar Parijs terugkeerde, en aldaar in 1832 (volgens U. Capitaine, pag. 184, aant. 2, in October 1843) overleed; Graaf Adolf Louis Von Löwen, genaamd Ribbing, geboren te Stockholm in 1764, overleden te Parijs 1 April 1843, die Koning Gustaaf III op het gemaskerd bal in den nacht van 16 op 17 Maart 1792 verried¹; verder, tot 11 Augustus 1820 (zie lager), Guillaume Adam De Felice, volgens U. Capitaine, pag. 140, een jong Duitsch uitgewekene, die van 1815 op 1816 de *Gazette de Liège* van J. A. Latour schreef; zekere Orts, Collette, en François Bernard Stevenotte; eindelijk niemand minder dan Frédéric Auguste Ferdinand Thomas Baron De Reiffenberg, die 14 November 1795 te Bergen was geboren, en 18 April 1850 te Saint-Josse-Ten Noode bij Brussel overleed, bizonder vermeld als de « auteur des articles du feuilleton faisant suite à « *Candide* » »². Warzée zegt verder nog, dat Domeny de Rienzy, overleden te Parijs in October 1843, redacteur van het Fransche dagblad *La Renommée* (bij Hatin, *Bibliogr.*, pag. 346 niet bekend), tijdens zijn verblijf te Brussel in April 1820 het voornemen had gehad zich te voegen bij de redactie van *Le Vrai Libéral*, maar dat het gouvernement, toen het hiervan de lucht kreeg, hem noodzaakte het land te verlaten.

Sedert het jaar 1815 (verg. hierboven) verscheen te Brugge het tijdschrift « *Le Spectateur Belge, ouvrage historique, critique et moral* », waarvan Cornelis De Moor uitgever, de Abt Leo De Foere schrijver was. Deze had reeds éénmaal, in den avond van

¹ Zie over beiden Hoefcr, *Nouv. Biogr. Génér.*

² Hatin, *Bibliogr.*, pag. 323.

9 December 1815, de schriftelijke uitnoodiging ontvangen om 's anderendaags te 12 uur bij den Maire te komen, die hem toen mededeelde order te hebben gekregen van den Gouverneur, Baron Van Loen, om hem de ernstigste klachten van den Minister voor oogen te houden over de vrijmoedigheid waarmede hij de handelingen der regeering beoordeelde, en de zaken van staat besprak: verder, hoe verlangd werd dat hij de onderwerpen van staatkunde liet varen, en zich bepaalde tot die der letteren, wetenschap en zedenkunde, of wel dat hij zich op andere wijze meer verdienstelijk jegens den staat maakte ¹.

Een jaar later werd door Le Spectateur Belge, in de 23ste aflevering van deel 6, medegedeeld eene nota van Kardinaal Gonsalvi aan den Nederlandschen Gezant te Rome, dd. 19 Maart 1816, ontleend aan buitenlandsche ² papieren; en een brief uit Antwerpen van 28 November (1816) betreffende de herroeping en de afzwering van den eed op de grondwet aan den Heer De Wargny, lid der Tweede Kamer, op zijn sterfbed door de geestelijkheid afgeperst ³. Naar aanleiding hiervan kwamen op 15 en 17 Januari 1817 Leo De Foere, 8 Februari 1787 te Thielt in West-Vlaanderen geboren, destijds wonende te Brugge, R. C. Priester, maar op dat oogenblik niet geplaatst ⁴, en Cornelis De Moor, oud 40 jaar, geboren en wonende te Brugge, in verhoor bij den rechter van instructie van de Arrondissements Rechtbank van Eersten Aanleg te Brugge. Dit college verklaarde op 31 Januari 1817 zich onbevoegd verder van de zaak kennis te nemen, maar gelastte de opzending der stukken aan den Procureur-Generaal bij het Hoog-Gerechtshof te Brussel, op grond dat het geschrevene strekte tot het verwekken van mis-

¹ Zie L'Observateur Belge, Tome 6, pag. 151, naar hetgeen Le Spectateur Belge, Tome 4, pag. 379 zelf mededeelt.

² Keulsche; zie De Brouckère's rede van 28 November 1828.

³ N. G. Van Kampen, Ges. h. van den vijftienjarigen vrede, dl. 1, blz. 86, 7. De Bosch Kemper, De Staatsk. Gesch. van Nederland tot 1830, blz. 494, 5, en Letterk. Aant. blz. 502.

⁴ Zie over hem Frederiks, Biogr. Woordenb. in voce.

trouwen, oneenigheid, beroering en wanorde te midden van de onderscheidene lagen der maatschappij, welk een en ander meer uitsluitend viel binnen de bepalingen van het Besluit van 20 April 1815. Op den eisch van gemelden Procureur-Generaal gelastte het Buitengewoon speciaal Gerechtshof in raadkamer den 8sten Februari 1817 de arrestatie van beide personen, en hieraan werd, voor zoover den Abt De Foere betrof reeds 's anderendaags, Zondag, gevolg gegeven, daar deze des namiddags te half 5 uur, bij het eindigen van de vesper aan de deur der kerk werd gevangen genomen. ¹ Zes weken later, op 21 Maart 1817, werd toen De

¹ „Dr. C. M. Friedlaender. Polemische Schriften über die Belgische Revolution gesammelt aus den Jahren 1832, 1833, 1834. Paris, 1834“, XL en 189 blz. kl. 8° spreekt, blz. 122, ten onrechte van 13 Februari als den dag van arrestatie van De Foere, en van zijne veroordeeling op 24 Maart tot twee maanden gevangenis. Friedlaender, een uitgewekene uit Pruisisch Polen, woonde sedert 1830 in België, waar hij tal van vlugschriften schreef om Duitschland te genezen van de vooroordeelen die daar bestonden omtrent de Belgische gebeurtenissen. Wel tien of twaalf maal werden zijne geschriften in Duitschland verboden. Zelf vertelt hij, blz. xv en 7, hoe zijn geschrift „Der Abfall der Niederlande, eine natürliche Folge nach den Beschlüssen der Wiener Congressacte, in Erwiderung auf eine in den Haag erschienene Brochure: Essai sur la nécessité du Rétablissement du Royaume des Pays-Bas, sous le Rapport du système Politique, connu sous le nom du système de la Barrière” in September 1833 te „Hamburg, bei Perthes und Besser” verschenen, op 15 November van dat jaar in Pruisen werd verboden. Ook de Polemische Schriften werden daar aanstonds verboden. Op blz. 120—134 van dit werkje nu vindt men eene weinig nauwkeurige vermelding der moeilijkheden die de drukpers in België tusschen 1816 en 1823 ondervond. De „Courrier Belge”, sedert 1 Januari 1832 de titel van den vroegeren „Courrier des Pays-Bas”, op zijne beurt sedert 6 Augustus 1821 de voortzetting van „Le Vrai Libéral”, en het „Journal des Flandres”, sedert 4 October 1830 de voortzetting van den „Catholique des Pays-Bas”, vonden die opsomming van zooveel beteekeenis dat ze beide haar in anderen vorm, en onder toevoeging van latere vervolgingen, en bijzonderheden omtrent den schrijver, in hunne kolommen opnamen. En nu heeft Adolphe Bartels, die, zooals hij zelf, blz. 443 van zijne zoo aanstonds te vermelden 2de uitgave, mededeelt, van geboorte Protestant, en oorspronkelijk handelsreiziger was, maar in 1823 in Duitschland Luther en Calvijn vaarwel zeide, en in 1825 bij den Catholique des Pays-Bas terecht kwam, toen hij in 1836 de tweede uitgave bezorgde van „Les Flandres et la Révolution Belge, Bruxelles, 1834”, onder den titel van „Documens Historiques sur la Révolution Belge. Seconde édition, revue, corrigée et augmentée par l'auteur. Bruxelles, La Haye”, daarin, blz. 6 en 7, de vermelde artikelen uit den „Courrier Belge” en het „Journal des Flandres” overgenomen.

Foere tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld, en in den ochtend van den 26sten Maart naar de gevangenis te Vilvoorde gebracht, terwijl Cornelis De Moor, die zich voorloopig aan zijne arrestatie had onttrokken, maar zich had aangemeld toen op 19 April het vonnis van verstek tegen hem verleend te Brugge was aangeplakt, op 5 Mei terecht stond, en tot eene boete van 100 Gulden werd veroordeeld. ¹

In *Le Vrai Libéral* van Zaterdag 22 Maart 1817, N°. 81, werd de uitspraak van het Hoog-Gerechtshof, waarbij de wettigheid van het Buitengewoon speciaal Gerechtshof — uitvloeisel van het Besluit van 20 April 1815, in België als eene inconstitutioneele instelling gebrandmerkt — was erkend, en de uitspraak van dat Buitengewoon speciaal Gerechtshof, waarbij het zich had bevoegd verklaard om kennis te nemen van de zaak van den Abt De Foere, aldus besproken in eene mededeeling dd. Brussel 20 Maart: ²

«Les plaidoeries dans le procès de M. l'abbé de Foere ont été reprises hier soir; et ont été au moins aussi animées que dans l'audience du matin: un grand concours de curieux s'est pressé à ces deux audiences. Ce matin la foule n'était pas moins grande pour entendre le prononcé du jugement. Depuis onze heures jusqu'à deux heures et demie, le public assiégeait les portes du tribunal; enfin, elles se sont ouvertes, et le président a lu l'arrêt de la cour qui condamne M. l'abbé de Foere à deux ans de détention, et aux frais de la procédure».

«Cette condamnation a été accueillie par la plus morne silence. Ce n'était pas seulement du coup qui frappait un malheureux, qu'on était affligé: «on voyait dans l'établissement de la cour, dans la sévérité de ses jugemens», «une double atteinte portée à la liberté individuelle, à la liberté de la presse», les deux bases

¹ Zie *L'Observateur Belge*, Tome 9, pag. 142, 229, 257, 369; 10, pag. 1, 193; 13, pag. 86—93; ook dl. 16 en 17. *M. Stuart*, Jaarb. 1817, II, blz. 24—44, 48, 9. *De Gerlache*, Hist. du Royaume des Pays-Bas, Tome 1, pag. 330—336, 356.

² Aldus in *L'Observateur Belge*, Tome 10, pag. 202—229; maar voor „Brussel 20 Maart” zal wel moeten worden gelezen „Brussel 21 Maart.”

essentielles de toute constitution et de notre loi fondamentale. «Il n'est point inutile» sans doute de consigner ici les noms des juges qui ont siégé pour ce procès à la cour spéciale extraordinaire: ce sont M. M. «Goubau», président; «Dequertemont, Wyns, Buchet, Defranquen, Powis, Locke, Delaunoy; Destoop», avocat-général».

Reeds in een schrijven, dd. Brussel 24 Maart 1817, kon Graaf De Thiennes aan den Procureur des Konings mededeelen, dat gemelde Raadsheeren zich, bij monde van hunnen voorzitter, bij hem hadden beklaagd over die zinsneden. Dit moet een kolfje zijn geweest naar de hand van den Graaf, na zijne vergeefsche poging, in zake het adres van den Hertog Van Wellington, om Cauchois-Lemaire en Guyet te vervolgen, en bij herhaalden aandrang van den kant der Fransche politie om hen te bemoeilijken. ¹ Maar de slag viel mis, want bij het onderzoek bleek, dat niet Cauchois-Lemaire of Guyet, maar «un des collaborateurs», François Bernard Stevenotte, nog wel een Belg van geboorte, de schrijver dier zinsneden was. Intusschen stond deze op 18 April 1817 wegens hoon en laster jegens de leden van het Buitengewoon speciaal Gerechtshof terecht voor de correctioneele rechtbank te Brussel; niettegenstaande zijne eigen verdediging, en die voorgedragen door den Heer De Gamon, optredende voor den Heer Van Meenen, een' der redacteurs van L'Observateur Belge, door ziekte verhinderd, werd Stevenotte op 2 Mei 1817 veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf en 500 Gulden boete; en het Hoog-Gerechtshof te Brussel, dat op 21 Juli 1817 van de zaak kennis nam, bevestigde deze uitspraak op 25 Juli daaraanvolgende. ²

De justitie trachtte thans op eene andere wijze haar doel te bereiken, en wel door het oprakelen eener reeds door den Spaanschen Gezant ingetrokken klacht ³ over een gedeelte van het «Coup-

¹ Appél à l'opinion publique, pag. 128.

² L'Observateur Belge, Tome 10, pag. 202—229; 11, pag. 131—141; 12, pag. 329 en vlgg. M. Stuart, Jaarb. 1817, II, blz. 44—48. De Gerlache, a. w. pag. 356, 7.

³ Appél à l'opinion publique, pag. 128, 9.

d'oeil sur la situation actuelle de l'Europe», dat in *Le Vrai Libéral* van 6 Maart 1817, N°. 65, was opgenomen, en aldus luidde: «Mais quittons l'Espagne! Les éclatantes robes que d'augustes mains ont brodées à Valençay en France, pour habiller la sainte vierge des Castilles, n'ont point encore, à ce qu'il paraît, attiré sur ces contrées des bénédictions particulières du ciel. Il faudra d'autres dons sans doute, présentés par des mains que le sang innocent n'aura point rougies. Franchissons donc les hautes chaînes des Pyrénées, et portons nos regards sur des contrées plus favorisées du ciel». Deze zinsneden werden beleedigend geacht voor den persoon en de regeering van den Koning van Spanje, Ferdinand VII, strafbaar volgens de bepalingen der Wet van 28 September 1816. Dientengevolge stonden den 16den Mei 1817 Cauchois-Lemaire als schrijver, en Maubach als uitgever van *Le Vrai Libéral* terecht; niettegenstaande de eerste zelf zijne verdediging voordroeg, werd hij op 20 Mei veroordeeld tot eene boete van 500 Gulden, subsidiair 6 maanden gevangenisstraf, terwijl Maubach werd vrijgesproken. Intusschen was op gemelden 16den Mei aan Cauchois-Lemaire en Guyet het Koninklijk Besluit beteekend, waarbij hun het verder verblijf op Nederlandsch gebied werd ontzegd. Cauchois-Lemaire kon dus niet tegenwoordig zijn bij de behandeling van het door hem aangeteekend hooger beroep voor het Hoog-Gerechtshof op 25 Juli 1817; daarom stelde hij te Hamburg eene memorie op, die in druk gebracht door hem werd bestemd om aan de leden van het Hof te worden voorgelezen en rondgedeeld. IJdele moeite: want bij de uitspraak, eerst bepaald op Maandag 28 Juli, daarna uitgesteld tot Vrijdag 1 Augustus 1817, werd zoowel het hooger beroep van Cauchois Lemaire, als dat van het Openbaar Ministerie tegen de vrijspraak van den uitgever Maubach, verworpen; bovendien gelastte het Hof het verbod van gemelde memorie, den Procureur-Generaal vrij latende de verspreiders er van te vervolgen.¹

¹ L'Observateur Belge, Tome 11, pag. 141—185. M. Stuart, Jaarb. 1817, II, blz. 66—68.

Zooals in het *Appél à l'opinion publique*, pag. 256, wordt medegedeeld, had de Oostenrijksche Gezant, Von Binder, verscheiden dagen vóór den 16den Mei 1817 zich in een gezelschap, bij een praatje over *Le Vrai Libéral*, de woorden laten ontvallen: « ces écrivains jouent de leur reste », terwijl de Pruisische Gezant, Prins Von Hatzfeld, verklaarde: « *Le Vrai-Libéral* ne saurait aller plus loin, il n'en a plus que pour huit jours d'existence ». Beide diplomaten wisten wat zij zeiden. Den 16den Mei 1817 toch, den zelfden dag waarop het proces tegen N°. 65 in eersten aanleg was behandeld, kwam de Commissaris van Politie Van Assche, des namiddags te 4 uur, aan het bureau van *Le Vrai Libéral*, *Montagne de Sion* N°. 687, aan *Cauchois-Lemaire* en *Guyet* mededeeling doen eener beschikking, waarbij zij, op grond van een Koninklijk Besluit, werden uitgenoodigd zich van paspoorten te voorzien geldig voor Frankrijk, Engeland, Duitschland, Amerika, of welk land ook, en het Koninkrijk der Nederlanden binnen den tijd van acht dagen te verlaten, op straffe van uitgeleide te worden gedaan door de gendarmerie ¹. Aldus genoodzaakt namen beiden hun afscheid in *Le Vrai Libéral* van 22 Mei 1817 ², en verlieten ze Brussel den 24sten Mei 1817 met de Antwerpsche diligence, die des morgens te 6 uur van het Logement *Le Duc de Brabant* op de *Marché aux Charbons* afreed ³.

Deze uitzetting nu heeft ten gevolge gehad de uitgave van het reeds veelvuldig aangehaalde « *Appél à l'opinion publique et aux états-généraux du royaume des Pays-Bas, en faveur des proscrits français, contre leurs proscripteurs; par MM. Cauchois-Lemaire et Guyet, domiciliés pendant dix-sept mois, à Bruxelles, sous la garantie de l'article IV. de la Loi fondamentale; exilés, le 24 Mai* »

¹ *Appél à l'opinion publique*, pag. 271. *Friedlaender*, blz. 123, is hier alweer onjuist: want hij spreekt van 22 Mei, en van een bevel om binnen drie dagen het land te verlaten.

² *Appél à l'opinion publique*, pag. 264.

³ *Appél à l'opinion publique*, pag. 274.

1817, en vertu d'une lettre de cachet lancée par M. le Comte de Thiennes, Ministre d'Etat. La Haye, de l'imprimerie Belgique; Spui N°. 72. 1817», 287 blz. 8°. Vooraf gaat een «Lettre au propriétaire de l'imprimerie Belgique (Johannes Baptiste Ghislenus Wallez) à la Haye», dd. «Altona, le 28 Septembre 1817», onderteekend door Guyet, waarin deze vermelden uitgever dank zegt voor zijne aanbeveling bij zijne correspondenten buitenslands, in het bijzonder in het Noorden van Duitschland, terwijl hij de hoop uitspreekt dat de uitgave zou plaats vinden vóór het einde van October, wanneer de Staten Generaal bij elkaar kwamen. Guyet nam de geheele verantwoordelijkheid op zich, ofschoon Cauchois-Lemaire, die Holstein had verlaten weinige dagen na het voltooiën van zijn aandeel in dezen arbeid, de eigenlijke Memorie, pag. 9—160, had opgesteld, terwijl hij de «Notes et pièces justificatives», pag. 164—287, had bewerkt.

Het schijnt intusschen dat de uitgave eenige vertraging onder vond. Want op hetzelfde oogenblik, Woensdag 3 December 1817, toen de Tweede Kamer kennis kreeg van de bezwaren door beide bannelingen ingebracht, was de Haagsche politie bezig krachtige maatregelen te nemen om den verkoop van het Appél te beletten. 's Anderendaags toch scheurde een Commissaris van Politie in vol costuum de aankondigingen van het Appél af van alle muren, nogtans zonder dat er op het geschrift beslag was gelegd, en waarschijnlijk zelfs vóór dat er eene klacht bij de justitie was ingediend. Wel zorgde de drukker aanstonds voor eene nieuwe aankondiging; maar daar de stads-aanplakker altijd officiële machtiging noodig had, schoot er voor den uitgever Wallez niets beters over dan het plaatsen voor zijne ramen van die aankondiging, waarin vermeld werd wat er had plaats gehad ¹.

Intusschen werd de 34jarige boekdrukker en boekverkooper Wallez, te Gent geboren, ten gevolge van een vonnis der Recht-

¹ L'Observateur Belge, Tome 12, pag. 340—342.

bank van 2 Februari 1818 in hechtenis genomen ¹, en bij arrest der Kamer van beschuldiging van het Hoog-Gerechtshof van 19 Februari 1818 gesteld in staat van beschuldiging en verwezen naar het Hof van Assises in de provincie Holland, Zuiderkwartier, ter zake van het drukken van een geschrift, waarin de burgers en ingezetenen van het Rijk rechtstreeks werden aangezet tot het plegen van aanslagen, die geen andere strekking konden hebben dan tot omverwerping van het bestaande gouvernement. Op 11 Maart 1818 evenwel werd dit arrest door hetzelfde Hoog-Gerechtshof, recht doende als Hof van Cassatie vernietigd, op grond dat, volgens art. 4 van het Besluit van 24 Januari 1814, N°. 1, Stbl. N°. 17, de schrijver bekend zijnde of kunnende aangewezen worden, de drukker van de aansprakelijkheid was bevrijd. Dientengevolge werd Wallez dadelijk in vrijheid gesteld ².

Met betrekking tot deze zaak zagen het licht eene «Memorie aan de Heeren Leden der Kamer van beschuldiging, bij het Hoog Gerechtshof te 's Gravenhage, ingediend door J. B. G. Wallez. In 's Gravenhage, Ter Nederl. Drukkerij, op het Spui, N°. 72», gr. 8o., ook in het Fransch vertaald; en «Brief van eenen Regtsgeleerden te Rotterdam, aan zijnen vriend Mr. te Amsterdam, wegens twee gewijsden van de civiele kamers uit het Hoog Gerechtshof te 's Gravenhage, regt doende in Cassatie, waarbij J. B. G. Wallez, Boekdrukker en Boekverkooper aldaar, is vrijgesproken. In 's Gravenhage en te Amsterdam, bij de Gebrs. van Cleef», 1½ vel gr. 8o. ³.

¹ Volgens Friedlaender, blz. 124, reeds op 22 December 1817.

² Zie deze gerechtelijke uitspraken in het Algemeen Nederlandsch Nieuws- en Advertentie-Blad van Zaterdag 10 Juni 1820, N°. 47. Zeer ten onrechte zeide De Brouckère op 28 November 1828 dat de Assises Wallez vrijspraken. Zie verder Mr. G. W. Vreede, Bijdr. tot de kennis van het Staats-, Provinciaal- en Gemeente-Bestuur in Nederland, 17de deel, N.S. 4de deel, blz. 249—260, en daaruit overgenomen in het Weekblad van het Regt van Donderdag 4 Januari 1872, N°. 3405, blz. 3, en in het Algemeen Handelsblad van Vrijdag 12 Januari 1872, N°. 12600, Bijv.

³ Naamlijst van Boeken 1814—1818, blz. 363.

In hunne beide verzoekschriften tot de Staten-Generaal gericht, die door de zorg van den Heer Wallez, tegelijk met een exemplaar van het Appél, in de zitting der Tweede Kamer van Woensdag 3 December 1817 inkwamen, beriepen beide bannelingen zich op art. 4 en 227 der Grondwet, waarbij én de veiligheid en vrijheid van den vreemdeling, én die van de drukpers werden gewaarborgd. Zij verzochten daarom handhaving hunner vrijheid, en het recht tot vervolging van hem die hen had verbannen. Beide stukken werden verzonden naar de Commissie voor de verzoekschriften. In de zitting nu van Zaterdag 20 December stelde Jhr. Ridder A. C. Membrède, lid voor Limburg, namens die commissie voor de stukken ter Griffie neder te leggen. Kemper daarentegen, van meening dat op de aanklacht niet mocht worden gezwezen, stelde voor de verzoekschriften naar de afdeelingen te verzenden en er daarna over te beraadslagen. J. B. H. Rosier, lid voor Henegouwen ¹, was van hetzelfde gevoelen, dat intusschen sterk werd bestreden, waarop Kemper verklaarde vast voornemens te zijn in eene volgende zitting een voorstel te doen. Hierop werd het voorstel der Commissie zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Drie dagen later, in de zitting van Dinsdag 23 December, deed nu Kemper het voorstel om de verzoekschriften in beraadslaging te nemen, en dit voorstel met de verzoekschriften naar de afdeelingen te verzenden. Ondersteund door Jhr. D. F. Van Alphen, lid voor Holland, werd besloten het voorstel te doen drukken, rond te deelen, en naar de afdeelingen te verzenden. Eerst in de zitting van Dinsdag 20 Januari 1818 ontving de Tweede Kamer de mededeeling dat de Centrale Afdeeling gereed was met het verslag; alle afdeelingen waren eenparig van oordeel dat Kemper's voorstel moest worden verworpen, dat er geen termen waren om het verzoek van Cauchois-Lemaire en Guyet

¹ Blijkens De Bosch Kemper, De Staatk. Gesch. v. Nede.land tot 1830, blz. 549, was Rosier Procureur-Generaal.

toe te staan. Twee dagen later, in de zitting van Donderdag 22 Januari 1818, kwam het punt in beraadslaging; als sprekers lieten zich in de ochtend-zitting hooren: Kemper, Dotrengé, Jhr. E. De Hoffschmidt lid voor Luxemburg, Membrède, Rosier, Jhr. Mr. G. Fontein Verschuur van Heilo lid voor Holland, Van Alphen, Jhr. J. Clifford lid voor Holland ¹; in de avond-zitting: Gendebien, Mr. J. G. Van Nes van Meerkerk lid voor Utrecht ², Mr. C. H. Gockinga lid voor Groningen ³, De Hoffschmidt, Dotrengé, J. B. F. D'Omalius Thierry lid voor Luik, X. Wasseige lid voor Namen, Kemper, A. P. J. De Moor lid voor Antwerpen, en Van Lynden van Hoevelaken. De slotsom was dat met algemeene stemmen werd besloten het verzoek der beide bannelingen te verwerpen, en met 50 tegen 37 stemmen om zulks te doen zonder aanvoering van redenen. Daags daaraanvolgende, in de zitting van Vrijdag 23 Januari 1818, verzochten de Heeren Baron E. L. De Surlet de Chokier lid voor Limburg ⁴, en De Hoffschmidt aanteekening, dat zij geen deel hadden genomen aan de stemming. ⁵

Toen Cauchois-Lemaire in 1821 bij Brissot-Thivars ⁶ te Parijs zijne *Opuscles Politiques* het licht had doen zien, grootendeels samengesteld uit eenige artikelen van *Le Libéral* en *Le Vrai Libéral*, en uit brokstukken van het *Appél à L'opinion publique*, werd hij gearresteerd, en eerst losgelaten na eene borgstelling van

¹ Joannes Clifford, geb. te Amsterdam 1769, was lid sedert 1816; zie Kobus en De Rivecourt.

² Jacob Gerard Van Nes, geb. omstreeks 1776, was lid van 1817 tot 1836; zie Kobus en De Rivecourt.

³ Campagius Herman Gockinga, geb. te Groningen 1748, overled. 1823; zie Kobus en De Rivecourt.

⁴ Dezelfde die regent van België is geweest. Door invloed van het gouvernement in Juli 1818 niet herkozen, werd hij in 1828 op nieuw lid der Staten-Generaal.

⁵ J. J. F. Noordziek, 1817—1818, *Handel*. blz. 54, kol. 2; 97, kol. 2; 121, kol. 2; 130, kol. 2; 135—158; 159, kol. 2. *Bijl.* blz. 263—265. *Verg. De Bosch Kemper, De Staatk. Gesch. v. Nederland tot 1830*, blz. 531, 2.

⁶ Waarschijnlijk wel dezelfde als op blz. 11 vermeld.

20,000 Franc bij intekening door tal van vrienden bijeengebracht. Bij verstek werd hij daarop door het Hof van Assises te Parijs veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf en 6000 Franc boete, maar tegen deze uitspraak moet hij in verzet zijn gekomen ¹. Zijn levensloop, die verder buiten dit bestek valt, eindigde te Parijs op 9 Augustus 1861 ².

Tot Le Vrai Libéral keeren we terug bij het jaar 1821.

Bij het einde van 1816 was ook reeds het « Journal de Gand », eene schepping van l'An VI ³, in moeilijkheden gekomen. In het nummer van 1 December 1816 namelijk was er op gewezen dat het « Besluit van den 24sten November 1816, houdende het reglement op het afsluiten der oude middelen van belasting en op het openen en de invoering der nieuwe middelen, welke dezelve zullen vervangen (zie staatsblad n°. 35) », Stbl. N°. 64, den 1sten December, op welken dag bedoeld reglement in werking trad, nog niet behoorlijk in de Gazette Générale des Pays-Bas, destijds de officiële courant van Zuid-Nederland, was afgekondigd. De uitgever J. N. Houdin, en de redacteur Peseux, werden dientengevolge op 20 December 1816 voor den rechter van instructie geroepen, en stonden op 12 Januari 1817 correctioneel terecht wegens hoon jegens de Ministers des Konings en den Directeur-Generaal der Indirecte Belastingen. Den 16den Januari daaraanvolgende moet althans de redacteur zijn vrijgesproken, van welke vrijspraak het Openbaar Ministerie intusschen in hooger beroep kwam ⁴. Over dit blad spreken we nader bij het jaar 1821.

¹ Zie Algemeen Nieuws- en Advertentie-Blad van Zaterdag 16 December 1820, N°. 101; Zaterdag 14 en Woensdag 18 Juli 1821, N°. 56 en 57; Woensdag 15 Augustus 1821, N°. 65.

² Zie Brockhaus' Conversations-Lexicon, 13de uitgave, in voce.

³ De revolutionaire tijdrekening dagteekent van 22 September 1792.

⁴ L'Observateur Belge, Tome 9, pag 145—150. A. Warzée, année 1845, pag. 506.

Dienzelfden 16den Januari 1817 deelde het « Antwerpsch Nieuwsblad », dat sedert 31 Mei 1814 het licht zag, mede, dat de redacteur door het Hof van Appèl te Brussel, op eene klacht wegens laster van den Waterschout te Antwerpen, was veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf. Bij die mededeeling stelde het blad de volgende vraagteekens:

« D'après ce, doit-on craindre les effets de la liberté illimitée de la presse? — D'après ce, on se demande quel a été le but du législateur en fixant la patente des journalistes à 80 florins ¹, sans variation? Ces journalistes, en payant cette patente, acquièrent-ils seulement le droit de se taire? — N'eut-il pas été avantageux, pour les finances de l'état, d'établir aussi une patente pour avoir aussi le « droit de parler »? » ².

Beschuldigd van aansporing tot oproer in twee artikelen van den « Mercure d'Anvers, journal de commerce, de politique et de littérature », zooals de volledige titel door A. Warzée, année 1845, pag. 524, wordt opgegeven, werden op 19 Juli 1817 de Heeren Couders en C. Rooses ieder veroordeeld tot eene boete van 50 Gulden ³. Volgens L'Observateur Belge, die intusschen verwijst naar het destijds te 's Gravenhage in twee talen verschijnende blad De Waakzame — Le Vigilant, was de uitgever Couders tot die boete veroordeeld als medeplichtige van den redacteur « lequel avait blâmé en « termes » que la cour spéciale extraordinaire a jugés « de nature à exciter des allarmes » la manière avec laquelle un huissier avait voulu exécuter le mandat d'arrêt lancé contre l'imprimeur du « Constitutionnel d'Anvers » » ⁴.

¹ Zie de „Wet van den 11den Februari 1816, tot regeling der middelen om de Staats-uitgaven van dat jaar te bestrijden,” Stbl. N°. 14, art. 21, en daaraan toegevoegde Ordonnantie of Bijlage N°. 2, art. 34.

² A. Warzée année 1845, pag. 523.

³ Friedlaender, blz. 123, spreekt van 21 Juli, en van 500 Gulden boete.

⁴ Zie de bronnen bij het volgende punt vermeld.

In het « Journal Constitutionnel, Commercial et Littéraire de la Province d'Anvers » van 12—13 volgens De Brouckère op 28 November 1828 —Maart 1817 kwam onder het opschrift « 5me bulletin du droit de tol » een vervolg voor van eene reeks artikelen over het tolrecht te Vlissingen ¹, die van zoodanigen aard waren om oneenigheid te zaaien tusschen de bewoners der Zuidelijke en Noordelijke provinciën. Naar aanleiding hiervan werd op 29 April ² daaraanvolgende de drukker-uitgever van het blad, Jean Jouan, aangehouden en terstond naar Brussel overgebracht om dáár voor het Buitengewoon speciaal Gerechtshof terecht te staan; want, ofschoon hij aanstonds den schrijver aanwees, werd hem zijn voorloopig ontslag geweigerd. Den 26sten Juli werd hierop Jouan tot eene boete van 50 Gulden, de Heer Stockoven, ofschoon hij had verklaard niet de steller van het artikel te zijn maar het te hebben ontvangen van den Heer Brissot, tot eene boete van 250, of volgens eene andere lezing van 300, Gulden veroordeeld. Intusschen had L. S. Brissot-Thivars, hierboven reeds bij den Mercure Surveillant vermeld, die volgens den een' het blad had opgericht, volgens een' ander er redacteur of slechts medewerker van was, tegelijk met Cauchois-Lemaire en Guyet, België verlaten om geen uitzetting af te wachten ³. Zie verder over dit blad bij het jaar 1818.

Guillaume Lallemand, geboren te Metz 25 December 1782, overleden te Parijs op het einde van 1829, die redacteur of mede-

¹ Volgens De Brouckère werd die tol 29 April 1817 afgeschaft. In het Bijvoegsel tot het Staatsblad, VI, 3, blz. 1812, vindt men eene „Inlichting, betreffende den, bij Koninklijk Besluit van 7 April 1817 geschorsten, Tol te Vlissingen.”

² Friedlaender, blz. 122, spreekt van 5 Mei.

³ L'Observateur Belge, Tome 10, pag. 230—248; 12, pag. 317,8. A. Warzée, année 1845, pag. 522—524, waar intusschen, gelijk bij Friedlaender, blz. 122, 3, blijkbaar van één blad twee bladen zijn gemaakt. U. Capitaine, Les Journaux Liégeois, pag. 161, aant. 2. Appel à l'opinion publique, pag. 254, 277. M. Stuart, Jaarb. 1817, II, blz. 72.

werker was geweest van « L'Aristarque Français, journal politique, historique et littéraire » ¹, en in 1816 naar België was uitgeweken, behoorde dáár tot de oprichters van het « Journal politique, administratif, judiciaire, commercial et littéraire de la Flandre orientale et occidentale » te Gent. Evenals Brissot-Thivars werd ook hij, tegelijk met Cauchois-Lemaire en Guyet, genoodzaakt België te verlaten ², ofschoon hij er weldra terugkeerde om op te treden als redacteur van de Gazette de Liège ³ en als medewerker van Le Vrai Libéral, en om daarna op nieuw naar de Fransche grenzen uitgeleide te worden gedaan. De uitgever van het blad, Willem De Busscher, stond op Zaterdag 30 Augustus 1817 voor de correctioneële rechtbank te Gent terecht om zich te verantwoorden wegens het opnemen van artikelen, meer bepaald in N°. 420, van Zaterdag 14 Juni 1817, zooals Warzée opgeeft « sur les prétendues prévarications du gouvernement de la Martinique », waarover de Hertog Van Wellington zich had beklagd. Want, gelijk M. Stuart zegt: « de Intendant van Martinique (Debru), als een wreedaard opgegeven, en wiens gedrag aanstootelijk tegen Fransche Officieren was geweest, werd, volgens een artikel van dat dagblad, door het Fransch ministerie van zijn post ontzet, maar die ontzetting werd door tusschenkomst van den Hertog ingetrokken, welke zijne bescherming aan dien publieken ambtenaar had verleend, omdat hij de volkplanting, ten behoeve van een vreemd Gouvernement, zeer goed waarnam ». Deze klacht, door gemelde rechthank op 6 September, en door het Hoog-Gerechtshof op 18 December 1817 onjuist geacht, werd intusschen door het Hof van Cassatie, ofschoon eerst op 29 Juli 1818, als juist beschouwd, en De Busscher dienvolgende veroordeeld tot één maand gevangenisstraf, eene boete

¹ Hofer, Nouv. Biogr. Générale. Hatin, Bibliogr., pag. 325, vermeldt zijn naam niet.

² Appel à l'opinion publique, pag. 254, 277.

³ Zie ook U. Capitaine, Les Journaux Liégeois, pag. 140, aant. 2.

van 25 Gulden, en ontzetting van burgerlijke rechten voor den tijd van 5 jaar ¹. Zie verder over dit blad bij het jaar 1818.

Met betrekking tot het jaar 1817 verwijs ik nog naar de Nederlandsche Spectator van 19 April 1884, N°. 16, blz. , 124, kol. 2, waar melding wordt gemaakt van « de nota van wege Engeland, Oostenrijk, Pruisen en Rusland, den 29^{en} Augustus 1817 aan Koning Willem gezonden, waarin gewezen wordt op de « abus et la licence effrénée de la presse dans ses états » », en van « de woorden, door het Journal de Louvain aan Zijne Majesteit gericht: « Il ne faut qu'une minute pour adapter une corde de chanvre à un cou royal » ».

Verg. 1817. Wat het jaar 1818 betreft wordt vermeld, hoe den 13den Januari aan huis van den boven reeds vermelden Jouan, drukker-uitgever van het « Journal Constitutionnel, Commercial et Littéraire de la Province d'Anvers », alle exemplaren werden opgehaald van eene memorie aan de Staten-Generaal in naam der kooplieden in arak en wijn te Antwerpen opgesteld, en op zijne drukkerij gedrukt, zonder dat intusschen blijkt dat zulks tot eene vervolging tegen gemeld blad heeft geleid ². Zie verder over dit blad bij het jaar 1819.

Op 26 Maart 1818 werd door de Rechtbank van Eersten Aanleg te Brussel de uitgever van den Kosmopoliet — met wien dan, blijkens A. Warzée, année 1844, pag. 254, bedoeld zal zijn Johan Few van « The Cosmopolite, or continental general advertiser », sedert Mei 1816 uitgegeven — veroordeeld tot eene gevangenisstraf

¹ L'Observateur Belge, Tome 12, pag. 318—329. A. Warzée, année 1845, pag. 510. M. Stuart, Jaarb. 1817, II, blz. 72—77.

² M. Stuart, Jaarb. 1818, II, blz. 11.

van één maand en tot eene boete van 1000 Gld. wegens het hoonen en lasteren eener Engelsche familie, en voorts nog tot het betalen van 1000 Gulden schavergoeding aan deze familie, terwijl de drukker van het blad, Ad. Stapleaux werd vrijgesproken ¹. Volgens de « Mémoire pour le sieur François Hublou » (zie op het jaar 1828 in zake L'Argus), pag. 4, gold dit proces de echtgenooten Barnett, Engelschen van geboorte, heette de drukker Dupon, ten wiens behoefte J. Tarte de jongere optrad, en heette de uitgever, een Engelschman, Ryan. Op 26 Maart 1818 veroordeelde de correctioneele rechtbank te Brussel Ryan tot 2000 Gld. schavergoeding, en sprak den drukker vrij. De 4de kamer van het Hof te Brussel bevestigde weldra die uitspraak in hooger beroep.

Verg. 1817. Omtrent het « Journal politique, administratif, judiciaire, commercial et littéraire de la Flandre orientale et occidentale » wordt — en dat moet dan in Januari of Februari 1818 zijn geweest ² — medegedeeld, dat Dubar, de hoofdredacteur, achter slot was gezet, dat zijne papieren waren onderzocht, wachters in zijne werkplaats waren gesteld, en zijne persen verzegeld, zoo dat het blad niet meer uitkwam. Elders, en dit is misschien de afloop van deze vervolging, wordt melding gemaakt van een op 19 Augustus 1818 door het Hoog-Gerechtshof te Brussel bevestigd vonnis der Rechtbank van Gent tegen de uitgevers van dit blad wegens laster gepleegd tegenover eenen Staats-Minister ³. Zie verder over dit blad bij het jaar 1819.

Intusschen waren op Dinsdag 3 Februari 1818 door den Minister van Justitie, Mr. C. F. Van Maanen ter Tweede Kamer twee wets-ontwerpen ingediend, die een geheel tegenovergesteld lot

¹ M. Stuart, Jaarb. 1818, II, blz. 11, 12.

² Volgens Friedlaender, blz. 125, op 1 October 1818.

³ L'Observateur Belge, Tome 16, pag. 164. M. Stuart, Jaarb. 1818, II, blz. 12.

ondergingen. Het eerste, weldra de « Wet van 6 Maart 1818, houdende afschaffing van de buitengewone regtsmagt en wijze van regtspleging, ingevoerd bij de wet van 10 en het besluit van 20 April 1815 », Stbl. N°. 11, werd voorgesteld uit overweging dat « de voortduring dezer buitengewone regtsmagt en regtspleging — als eene zaak (kon) beschouwd worden, waarbij de dienst der justitie luttel belang » had, terwijl het 's Konings begeerte was, om zoo veel mogelijk, « alles weg te nemen wat dienstig (kon) zijn om min doorzigtigen te ontrusten ». Voortaan zoude de « kennisneming en bestraffing der misdaden bij meergemelde wet en besluit opgenoemd, — aan den gewonen regter, volgens de voorschriften der gewone regtspleging » zijn overgelaten. Nadat in de zitting der Tweede Kamer van Vrijdag 13 Februari 1818 door den Voorzitter Mr. J. P. Van Wickevoort Crommelin, lid voor Holland, was medegedeeld dat de Centrale Afdeeling gereed was met het verslag over het ontwerp, werd de openbare beraadslaging bepaald op Donderdag 19 Februari; in de zitting van Dinsdag 17 Februari evenwel werd ze bepaald op Woensdag 18 Februari. Als sprekers traden toen op de Heeren Gendebien, Reyphins, Jhr. J. J. Van Crombrugghe ¹, Dotrenge, De Moor, Rosier, en de Minister van Justitie Van Maanen. Met 67 tegen 5 stemmen, die der Heeren J. J. Faber lid voor Luxemburg, Reyphins, Van Crombrugghe, A. J. C. De Codt lid voor West-Vlaanderen, en Dotrenge, werd het ontwerp aangenomen. Het « vond bijna geen tegenstand », zegt De Bosch Kemper, *De Staatk. Gesch. v. Nederland tot 1830*, blz. 552, « dan bij Reyphins, Dotrenge en Van Crombrugghe, die teregt aanwezen, hoe door de afschaffing enkel der regtsmagt de strafbedreigingen in de verordeningen van 1815 werden gehandhaafd, waarbij Van Crombrugghe met treffende waarheid de noodzakelijkheid van eene verzoenende staatkunde aanpreef en aantoonde, hoe weinig strenge bepalingen afdeden en hoe alles van den geest

¹ Van Crombrugghe was van 1817 tot 1830 lid voor Oost-Vlaanderen.

der bevolking afhing: « Bij den slag van Waterloo hadden Belgen en Hollanders vereenigd met moed tegen de herleving der Fransche overheersching gestreden, de geheele burgerij van Brussel had met liefde de gekwetsten verzorgd, en de bepalingen van het besluit van 20 April 1815 waren zonder toepassing gebleven, totdat men er een onwaardig gebruik van had gemaakt in de vervolging van den abt De Foere ». De minister van justitie, Van Maanen, antwoordde, zeer in den geest van een minister van Willem I, dat de aanmerkingen over dat proces ongepast waren, omdat door den Koning, bij de wetsvoordragt aan de Staten-Generaal uitsluitend de vraag was onderworpen of de buitengewone regtsmagt zou blijven bestaan, en verder niet». In de zitting van Zaterdag 7 Maart ontving de Tweede Kamer de mededeeling, dat ook de Eerste Kamer zich met het ontwerp had vereenigd ¹.

Het tweede ontwerp op Dinsdag 3 Februari 1818 ingediend behelsde verscherping der bepalingen van de Wet van 28 September 1816 tegen het beleedigen van vreemde Mogendheden. De leemten dier wet toch waren weldra openbaar geworden, « en de Regering zag zich genoodzaakt, aan den lastigen aandrang van den Gezant van Lodewijk XVIII, den Markies De Latour du Pin, door de indiening van eene wijder strekkende voordragt, — toe te geven » ². Van Maanen leidde het ontwerp bij de Tweede Kamer in onder opmerking hoe de Koning teleurgesteld was in zijne verwachting over de uitwerking dier wet, « en ook ieder lid van de Vergadering — (zoude) met droefheid en verontwaardiging hebben opgemerkt, dat zelfs de zoo bij uitstek gematigde straffen, — stof tot spot (hadden) opgeleverd, omdat (men) middel (had) weten te vinden om die straffen weinig drukkende te doen worden, of dezelve geheel

¹ Zie J. J. F. Noordziek, 1817—1818, *Handel.*, blz. 215—216; 229, kol. 1; 230, kol. 2; 238—243; 286, kol. 2. *Bijl.* blz. 291 en 292.

² Mr. G. W. Vreede: „Een woord over de Wet van 28 September 1816 (*Staatsblad* n°. 51), tot vaststelling van straffen voor hen, die vreemde Mogendheden beleedigen”, in *Nieuwe Bijdr. v. Regtsgel. en Wetg.*, dl. 2 (1852), blz. 189.

en al te ontduiken door spitsvindige en listige redeneringen over den waren zin en de bedoeling dier wet, zoo wel ten aanzien van het regte kenmerk der misdrijven, als ten opzichte van de personen welke zij strafschuldig (had) verklaard». — «Dezelfde noodzakelijkheid» bestond nog «om met hoogen ernst en nadruk een kwaad te keer te gaan, dat voornamelijk door vreemde schrijvers op onzen bodem (was) geplant: doch weing te duchten zoude zijn, indien niet sommigen onzer landgenooten hetzelfde tot wezenlijkheid bragten, door het drukken, uitgeven en verspreiden van de lasterschriften dier kwaadwilligen, waarin uitheemsche Mogendheden, Vorsten en Souvereinen, op de hevigste wijze (werden) aangerand, bespot en beleedigd, zoo wel in derzelver personeel karakter, als wegens de daden hunner regering, en welke dikwijls de onmisbare strekking (hadden) om die Rijken en Staten te beroeren, en derzelver ingezetenen tot oproer en ongehoorzaamheid aan te zetten». — «Zoodanige drukkers ondertusschen, die tevens de eerste oorspronkelijke uitgevers (waren), ja bovendien zelfs dikwijls de wezenlijke eigenaars van dergelijke dagbladen of geschriften zijnde, de schrijvers als hunne gebroodde dienaars (betaalden, gaven) door hunne daden alleen aan het misdrijf deszelfs aanwezen; zij (stonden) met de schrijvers op dezelfde lijn; zij (bevonden) zich met dezen onder dezelfde verantwoordelijkheid aan de maatschappij». — «De strafwetten, — ja zelfs de duidelijke en onmiskenbare inhoud van art. 227 der Grondwet, moesten voorzeker genoegzaam zijn om alle onzekerheid of twijfel daaromtrent weg te nemen; maar het (was) genoegzaam bekend hoe dikwijls grove misvattingen daaromtrent, bijzonder in de toepassing der meergemelde wet, (hadden) plaats gehad, welke de Koning (verlangde) voor het vervolg ten eenemale te doen ophouden».

Nadat in de zitting der Tweede Kamer van Dinsdag 17 Februari 1818 mededeeling was gedaan van de ontvangst eener missive van den Secretaris van Staat, A. R. Falck, dd. 's Hage, 16 Februari, ter begeleiding eener veranderde redactie van het ontwerp als ge-

volg van gemaakte bedenkingen, en tevens dat de Centrale Afdeeling gereed was met haar verslag, kwam het ontwerp in de zitting van Vrijdag 20 Februari in behandeling. Als sprekers traden in de ochtend-zitting achtereenvolgens op: de Minister van Buitenlandsche Zaken Jhr. A. W. C. Van Nagell tot Ampsen ¹, F. Baron De Serret (tegen) ², Fontein Verschuier (tegen), J. Clifford (tegen), De Surlet de Chokier (tegen), Sandberg van Essenburg (tegen), A. H. Van Markel Brouwer lid voor Gelderland (vóór), Reyphins (tegen), Van Nes van Meerkerk (vóór), Gendebien (tegen), Dotrengé (tegen), Van Alphen (tegen), Gockinga ³, Kemper (vóór), Ph. Baron De Goër lid voor Luik (vóór); in de avond-zitting volgden nog: Gijsbert Karel Graaf Van Hogendorp lid voor Holland (vóór), Van Crombrugge (tegen), C. E. E. Baron Collot D'Escury (vóór) ⁴, en nogmaals Reyphins, Dotrengé, Kemper, De Serret, en De Surlet de Chokier, terwijl ten slotte de Minister van Justitie Van Maanen het woord voerde. De uitkomst was dat het ontwerp met 39 tegen 36 stemmen werd verworpen ⁵. — Wat nu de Wet van 28 September 1816, Stbl. N°. 51, betreft, deze is eerst afgeschaft op 1 September 1886 ⁶.

Verg. 1818. Het « Journal politique, administratif, judiciaire, commercial et littéraire de la Flandre orientale et occidentale » was in 1818 uit handen van De Busscher overgegaan in die van

¹ Anne Willem Carel Baron Van Nagell tot Ampsen, geb. 1756, overled. te 's Gravenhage 1851, Min. van Buitenl. Zaken tot 1824; zie De Bosch Kemper, Letterk. Aant., blz. 471 en 630.

² François Baron De Serret was lid voor West-Vlaanderen van Octob. 1817 tot December 1827.

³ Zijne redevoering ontbreekt, zoowel als zijn naam op de stemlijst.

⁴ Hij was lid voor Friesland, en zoon van het gelijktijdig lid voor Holland Baron J. M. Collot D'Escury, kort te voren, 1 December 1817, overleden.

⁵ Zie J. J. F. Noordziek, 1817—1818, blz. 216—217; 230, kol. 2; 259—272. Bijl. blz. 293—297. Verg. De Bosch Kemper, De Staatk. Gesch. v. Nederland tot 1830, blz. 532—4.

⁶ Zie de Wet van 15 April 1886, Stbl. N°. 64, art. 3.

Joseph Doussaint en L. V. J. Dubar. Bij arrest van 14 Januari 1819 veroordeelde het Hof van Appèl te Gent Doussaint tot vier jaar gevangenis en 500 Gulden boete, en Dubar tot één jaar gevangenis; deze laatste intusschen kreeg na verloop van één maand gratie van den Koning ¹.

Verg. 1818. Nadat L. S. Brissot-Thivars België had verlaten was het «Journal Constitutionnel, Commercial et Littéraire de la Province d'Anvers» overgegaan in handen van zekeren Denié of Denier. Hem werd krachtens een bevel van 26 Januari 1819 op 1 Februari door twee gendarmes uitgeleide gedaan tot aan de Fransche grenzen ². In October van datzelfde jaar 1819 werd de toenmalige redacteur, de Advocaat Constantin, vervolgd naar aanleiding eener klacht van den Oostenrijkschen Gezant, Baron Von Binder, over den inhoud van zeker nummer, als beleedigend voor zijnen Souverein. De Rechtbank te Antwerpen sprak den beklagde evenwel vrij. Hoe het Hoog-Gerechtshof te Brussel in appèl over de zaak oordeelde in November 1819 blijkt niet ³. Zie verder over dit blad bij het jaar 1820.

De «Gazette Générale des Pays-Bas — Algemeene Nederlandsche Courant», sedert 24 Juni 1815 te Brussel door Weissenbruch uitgegeven, was voor de Zuidelijke gewesten wat de Staats-Courant voor de Noordelijke was. Bij Kon. Besluit van 5 Augustus 1818 werd dit blad met 1 October daaraanvolgende opgeheven, en ver-

¹ Warzée, année 1845, pag. 510. Volgens De Brouckère's rede is de vervolging van 1818 en 1819 dezelfde.

² L'Observateur Belge, Tome 18, pag. 31, aant. Warzée, année 1845, pag. 523. Friedlaender, blz. 126.

³ Algemeen Nederlandsch Nieuws- en Advertentie-Blad N°. 1—4 en 10—12 Tweede Druk van 1819. Zie over dit blad lager.

vangen door het « Journal Général des Pays-Bas ». Wegens een beledigend artikel voor den Koning van Spanje werd L. J. M. H. Weissenbruch bij vonnis van de correctioneele rechtbank te Brussel van 12 November 1819, bekrachtigd bij arrest van het Hoog-Gerechtshof te Brussel van 16 Maart 1820, veroordeeld tot eene boete van 500 Gulden en intrekking van zijn patent voor den tijd van drie jaar. Nadat een verzoek om gratie door Koning Willem I in de maand Juli van de hand was gewezen, bracht eene nota van den zaakgelastigde van Spanje, waarbij te kennen werd gegeven « dat Z. Kath. M., de gelukkige gebeurtenis van de politieke hervorming der Spaansche monarchie willende kenmerken door de vergetelheid der beledigingen », hem gelast had genade te vragen voor den veroordeelde, uitkomst. Bij Kon. Besluit van 16 September 1820 werd dientengevolge Weissenbruch in zooverre begenadigd, dat de intrekking van zijn patent tot één jaar werd teruggebracht ¹.

Den 1sten Maart 1820 werd de hierboven reeds vermelde Advocaat Van Meenen, een der schrijvers van L'Observateur Belge, welk anti-ministerieel tijdschrift intusschen al in 1819 had opgehouden te verschijnen, op het tribunaal te Leuven, bij het verlaten der audientie-zaal, in hechtenis genomen; hij werd beschuldigd van de Ministers, de rechterlijke en administratieve overheid, en voornamelijk de Rechtbank van Leuven te hebben gelasterd door hetgeen hij in genoemd tijdschrift, in de artikelen « Dernier mot sur les logemens militaires » in Tome 19, pag. 257 en 281, « Logemens militaires », pag. 384, en « Affaire Trappes et d'Elhougne », pag. 369, en Tome 20, pag. 1—40 en 113—150,

¹ Naar de vertaling van dit Kon. Besluit in het Journal Général des Pays-Bas van 24 September 1820, No. 725, in het Alg. Nederl. Nieuws- en Advert. Blad van Woensdag 27 September 1820, No. 78. Friedlaender, blz. 128, stelt het vonnis op 18 November 1819,

gezegd had omtrent de zaak van zekeren Engelschman Trappes te Leuven, die wegens verzet tegen het inkwartieren van militairen bevel tot ontruiming van het Koninkrijk had gekregen. Twee dagen later evenwel werd hij, tegelijk met den insgelijks in hechtenis gestelden H. De Paauw, uitgever van een' brief aan den redacteur van het Journal de la Belgique ¹ over de terechtzitting der correctioneele rechtbank te Leuven van 13 Januari 1820 betreffende gemelde zaak, onder borgtocht ontslagen. En zoo ging het ook met den insgelijks ter dezer zake in hechtenis gestelden mede-redacteur van L'Observateur Belge, den Advocaat d'Elhounne ².

Michel De Brialmont, redacteur van « L'Echo », een Zondagsblad, beschuldigd van te hebben getracht te verwekken onrust en oneenigheid tusschen de bewoners van Noord- en Zuid, en de waardigheid te hebben aangerand van het Ministerie, met name van den Minister van Justitie, door diens handelingen onwaardig en wreedaardig te noemen, in twee artikelen: « Een woord over het budget », en een uittreksel uit de Bibliothèque Historique betreffende het Gouvernement der Nederlanden, opgenomen in N°. 23 en 31, werd, na reeds drie maanden in hechtenis te zijn geweest, op 7 Juli 1820 door het Hof van Assises van Zuid-Brabant veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf ³. Volgens de redevoering van De Brouckère op 28 November 1828 behoorde Michel De Brialmont toen tot de redactie van de Gazette des Pays-Bas.

Verg. 1819. De redacteur en de drukker van het « Journal Constitutionnel, Commercial et Littéraire de la Province d'Anvers »

¹ Zie A. Warzée, année 1844, pag. 249.

² Alg. Nederl. Nieuws- en Advert. Blad van Woensdag 8, Zaterdag 11, en Zaterdag 18 Maart 1820, N°. 20, 21, 23. M. Stuart, Jaarb. 1820, I, blz. 325.

³ Alg. Nederl. Nieuws- en Advert. Blad van Zaterdag 11 Maart, Woensdag 19 April, Woensdag 12 en Zaterdag 15 Juli 1820, N°. 21, 32, 56 en 57. Warzée, année 1844, pag. 265. M. Stuart, Jaarb. 1820, I, blz. 325.

stonden beiden op 17 April 1820 terecht, naar aanleiding eener klacht van den Pruisischen Gezant wegens het overnemen van een uittreksel uit *Le Censeur* — waarmede bedoeld zal zijn *Le Censeur Européen*, 22 Juni 1820 gestaakt, zie *Hatin, Bibliogr.*, pag. 318 — betreffende de Pruisische regeering ¹.

In 1820 verscheen te Sittard tweemaal 's weeks het « *Recueil des Nouvelles* »; de voornaamste redacteurs van dit blad waren: de ontvanger der belastingen Smits, en de reeds hierboven, vermelde Guillaume Adam De Felice, geboren te Ottenburg in Duitschland, die, pas 18 jaren oud, tot 11 Augustus 1820 medewerker was geweest aan *Le Vrai Libéral*, en die krachtens een Koninklijk Besluit van 27 December 1820 werd uitgeleverd. In 1821 werd de titel: « *L'Esprit du tems, ou Annales politiques et littéraires* », en werd het blad gedrukt bij Gerard Gruyters te Roermond. Zoowel het *Recueil des Nouvelles* als *L'Esprit du tems* waren bekend wegens hunne heftige artikelen vooral gericht tegen enkele naburige regeeringen. Drukker, uitgever, en redacteurs stonden herhaaldelijk terecht. Zoo werd op 29 Maart 1821 door het Hoog-Gerechtshof te Brussel bevestigd een vonnis van de Rechtbank te Maastricht, waarbij redacteur en drukker — Friedlaender, blz. 132, noemt ze S. Levenbach en Albert — wegens twee voor het Pruisisch Gouvernement beleedigende artikelen, ieder waren veroordeeld tot eene boete van 500 Gulden, subsidiair 6 maanden gevangenisstraf. Daarentegen vernietigde de Rechtbank van Maastricht op 10 Augustus 1821 een vonnis van de Rechtbank van Roermond, waarbij de uitgever en drukker veroordeeld was tot eene boete van 500 Gulden wegens een artikel dat lasterlijk van inhoud voor den Koning van Pruisen

¹ Warzée, année 1845, pag. 524. Friedlaender, blz. 131.

geacht werd te zijn, « en door een op « speciale order gebannen Franschman opgesteld was » » ¹.

Verg. 1816. Het was naar aanleiding van hetgeen het « Journal de Gand » in N°. 49, 60, 63, 75, 80, 83, 88, 89, 90, 93 en 106 van het jaar 1821 had medegedeeld omtrent de Napelsche revolutie, dat de te Gent zeer geachte redacteur Peseux den 18den Mei voor den rechter van instructie werd geroepen, en na drie uur in verhoor te zijn geweest in hechtenis werd gehouden ². Eerst op 27 Augustus daaraanvolgende geraakte ook de eigenaar van het blad, Houdin, in hechtenis. Beiden werden dientengevolge op 16 October 1821 door het Hof van Assises van Oost-Vlaanderen te Gent, hoe vreemd zulks ook schijnt, wegens aansporing tot onlusten en het verwekken van wantrouwen en verdeeldheid onder de inwoners van het rijk, veroordeeld de eerste tot eene boete van 600, de tweede tot eene van 1200 Gulden ³. Het blad kwam, waarschijnlijk naar aanleiding dezer vervolging, in andere handen. Want op 19 December 1821 ⁴ stonden de Heeren Metdenpenning en Bonnin, als opsteller en drukker van het Journal de Gand voor de Rechtbank van Eersten Aanleg te Brussel terecht wegens hoon der overheid met de rechterlijke macht bekleed aangedaan in een artikel geplaatst in het nummer van 15 Juni 1821; beiden werden intusschen op 21 December 1821 vrijgesproken. Maar toen de zaak op 24 Januari 1822 in hooger beroep voor het Hoog-Gerechtshof te Brussel was behandeld, werden beiden daags daaraanvolgende tot één maand

¹ Warzée, année 1845, pag. 537, 8. M. Stuart, Jaarb. 1821, II, blz. 3. Algemeen Nieuws- en Advertentie-Blad van Woensdag 22 Augustus 1821, N°. 67.

² Friedlaender, blz. 132, spreekt van 21 Mei.

³ Warzée, année 1845, pag. 506, 7. M. Stuart, Jaarb. 1821, II, blz. 7—9. Algemeen Nieuws- en Advertentie-Blad van Woensdag 23 Mei 1821, N°. 41; Zaterdag 20 October 1821, N°. 84.

⁴ Friedlaender, blz. 133, spreekt van 20 December.

gevangenisstraf veroordeeld ¹. Zie verder over dit blad bij het jaar 1827.

In 1818 en 1819 schijnen de mannen van « Le Vrai Libéral » met rust te zijn gelaten. Maar op Oudejaarsdag van het jaar 1820 werd een van hen, Sancier de la Croix, belast met de vertalingen, op het Bureau van Politie geroepen, waar hem werd medegedeeld, dat hij zich binnen tweemaal 24 uren aan gene zijde der grenzen moest bevinden; en reeds 's anderendaags, Nieuwjaarsdag 1821, was hij derwaarts op weg onder geleide van een agent ².

Meer gerucht maakte het volgende. François Bernard Stevenotte, de verantwoordelijke redacteur, die reeds in 1817 had terecht gestaan en veroordeeld was, werd den 7den April 1821 in hechtenis genomen, en eenige dagen later ook Collette, op dat oogenblik de kassier der onderneming, die intusschen spoedig weer schijnt te zijn ontslagen. Eerst op 30 Juli 1821 stond de Heer Stevenotte voor het Hof van Assises van Zuid-Brabant terecht, om zich te verantwoorden wegens het verwekken van wantrouwen en onrust onder de ingezetenen van het rijk, door het plaatsen van vier artikelen, waarvan drie — het eerste onder de *Mélanges Politiques* van 9 November 1820 — over het Koninkrijk der beide Siciliën tijdens den opstand aldaar, terwijl in eene ode onderscheidene gedeelten de verbonden Mogendheden betroffen. Het Openbaar Ministerie werd in deze zaak waargenomen door den substituut van den Procureur-Generaal, den Heer Orts, een' broeder van hem die den Heer Stevenotte bij *Le Vrai Libéral* als redacteur was opgevolgd en eerlang moest terechtstaan. In weerwil van een welsprekend pleidooi van den Advocaat Beijens, werd de Heer

¹ M. Stuart, Jaarb. 1822, blz. 342—344

² Algemeen Nieuws- en Advert. Blad van Zaterdag 6 Januari 1821, No. 2. J. B. Van der Meulen, Willem den Koppigen, dl. 1, blz. 399, aant. zegt dat het bevel was van 3 Januari 1821.

Stevenotte den 31sten Juli tot eene boete van 500 Gulden veroordeeld, maar tevens onmiddellijk op vrije voeten gesteld, na bijna vier maanden van zijne vrijheid te zijn beroofd geweest.

Intussehen was reeds, om andere redenen, op Zaterdag 14 Juli 1821 de drukkerij van het blad verzegeld, en geraakten de redacteur Orts, de toenmalige uitgever Collette, en de voormalige eigenaar en drukker Maubach in hechtenis; de laatste toch had den eigendom van het blad overgedragen aan zekeren Graaf De Pestre de la Ferté. Weldra was het met *Le Vrai Libéral* gedaan; na de verzegeling op 14 Juli verscheen op 21 Juli weder een nummer, gevolgd door nog drie anderen, van de drukkerij van Dekeyn, maar toen ook deze den 24sten Juli in gerechtelijk verhoor was geweest, was het met N°. 200, van 25 Juli, met het blad gedaan. Eerst op 14 September 1821 werd deze tweede zaak verwezen naar het Hof van Assises van Zuid-Brabant bij een arrest van het Hoog-Gerechtshof, waarbij twaalf artikelen uit het blad, in N°. 101, 102, 189 en 196, waarvan sommigen op de gebeurtenissen te Napels, anderen op den staatkundigen toestand van Europa, en de overigen op de Nederlandsche finantiële wetgeving betrekking hadden, werden aangewezen als vallende in de termen van overtreding van art. 1 van het Besluit van 20 April 1815. Graaf De Pestre de la Ferté, die door de Raadkamer der Rechtbank van Eersten Aanleg mede in beschuldiging was gesteld, werd evenwel bij gemeld arrest buiten vervolging gesteld. Tegen deze beslissing kwam het Openbaar Ministerie echter in cassatie, en op 26 November 1821 diende de zaak voor het Hof van Cassatie te Brussel, bij welke gelegenheid namens den Graaf werd betoogd, hoe deze den eigendom van *Le Vrai Libéral* slechts had aanvaard, ten einde den Heer Maubach, zijnen academie-vriend, uit behoefte te redden. Het Hof verwees twee dagen later ook den Graaf naar het Hof van Assises van Zuid-Brabant, dat op 22 Januari 1822 — het Openbaar Ministerie was thans waargenomen door den Heer Març — zoowel gemelden Graaf als beschuldigde Orts tot één jaar

gevangenisstraf veroordeeld, terwijl beschuldigten Maubach en Collette werden vrijgesproken en dadelijk in vrijheid gesteld ¹. Zie verder op het jaar 1828.

Op Donderdag 1 Juni 1820 was te 's Gravenhage op de drukkerij van A. D. Willer, in de Lange Pooten, N°. 169, het eerste nummer verschenen van een Fransch blad, «Le Flambeau, Journal politique et littéraire», waarvan de hierboven vermelde J. B. G. Wallez eigenaar was, die gelijktijdig, maar reeds sedert 21 October 1819, het reeds meermalen aangehaalde Algemeen Nederlandsch Nieuws- en Advertentie-Blad uitgaf, en thans dit Fransche blad begon uit te geven ten behoeve der Zuidelijke provinciën. Tot 1 October 1820 verscheen het te 's Gravenhage driemaal 's weeks: Dinsdags, Donderdags, en Zaterdags; maar toen op gemelden datum de regeering naar Brussel werd verplaatst, werd het blad ook derwaarts overgebracht, en zag het dáár dagelijks het licht, onder redactie van de Heeren Tarte, de jongere, een welbekend, hierboven reeds vermeld, Advocaat bij het Hoog-Gerechtshof, Montagne des Aveugles, N°. 884 ², en Wallez.

¹ Algemeen Nieuws- en Advert. Blad van Woensdag 11, Zaterdag 21 April 1821, N°. 29, 32; Woensdag 18, Zaterdag 21, Woensdag 25, Zaterdag 28 Juli 1821, N°. 57—60; Woensdag 1, Zaterdag 4, Woensdag 22 Augustus 1821, N°. 61, 62, 67; Woensdag 19 September 1821, N°. 75; Zaterdag 1 December 1821, N°. 96; Zaterdag 19, en 26 Januari 1822, N°. 6, 8. Warzée, année 1844, pag. 261, 2. M. Stuart, Jaarb. 1821, II, blz. 3—6.

² Jean Henri Joseph Tarte, geboren te Namen omstreeks 1766, waar zijn vader lid was van den „conseil supérieur de la province,” studeerde te Leuven en werd in 1789 Advocaat bij den Grooten Raad te Mechelen. Toen België met Frankrijk was vereenigd, nam hij in 1798 zitting in den Raad van Vijfhonderd; maar toen hij in 1803 tegen het Consulaat voor het leven had gestemd, trad hij uit het Wetgevend Lichaam. Hierop vestigde hij zich als Advocaat te Brussel, en was gedurende verscheidene jaren redacteur van het „Journal de Jurisprudence,” waarmede bedoeld moet zijn „Thémis ou Bibliothèque du Jurisconsulte; par une Réunion de Magistrats, de Professeurs et d'Avocats. Paris 1819—28,” 10 tom. 8o., zie Catal. Bibl. Amsterd., I, blz. 186; volgens Repert. Verhand. en Bijdr. Gesch. des Vaderl., Suppl., blz. 16: „IX tom. Paris 1819—29,” cet. cet.

Twee dagen vóór het verzegelen der drukkerij van Le Vrai Libéral, in den avond namelijk van Donderdag 12 Juli ¹ 1821, na afloop van het werk, deed de justitie de deuren der drukkerij opensteken en daarna verzegelen; J. Vervecken, de meesterknecht der drukkerij, werd in hechtenis genomen, gelijk later ook de vertaler Lehman, maar de Heer Wallez bevond zich op 50 uren afstands van Brussel. Eerst op Zaterdag 20 en Maandag 22 October daaraanvolgende stonden de twee eerstgenoemden terecht voor het Hof van Assises van Zuid-Brabant, om zich te verantwoorden als hebbende wantrouwen en oneenigheid onder de ingezetenen van het Koninkrijk verwekt en tot ongehoorzaamheid aangespoord in een tiental artikelen, waarin de leden der Staten-Generaal die vóór de zoogenaamde finantiële wet hadden gestemd aan beschimping waren blootgesteld. Beiden werden veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf; Lehman intusschen kreeg gratie en werd op 8 of 10 November op vrije voeten gesteld, doch Vervecken weigerde gratie te vragen. Wallez werd eerst in 1822 door hetzelfde Hof van Assises bij verstek tot 2 jaar gevangenisstraf en 500 Gulden boete veroordeeld. In later jaren is Wallez werkzaam geweest aan het Belgisch Gezantschap te Londen ².

Want J. M. Quérard, *La France Littéraire*, Tome ix, pag. 346, in voce, geeft op: „M. Tarte est, en outre, l'un des rédacteurs de la *Thémis*, ou *Bibliothèque du jurisconsulte* (1819 et ann. suiv.).” Verder schreef hij veel over staatsrecht en staathuishoudkunde in verschillende bladen. In 1820 was hij een der zeven advocaten die wegens hun optreden ten gunste van Ferdinand Vanderstraeten werden bemoeilijkt. Zie *Galerie historique des contemporains*, Bruxelles, 1817—1820, Tome 8, in voce.

¹ Friedlaender, blz. 133, stelt het verzegelen van beide drukkerijen op 16 Juli.

² Algemeen Nieuws- en Advert. Blad van Woensdag 18, Zaterdag 21, Woensdag 25, Zaterdag 28 Juli 1821, N°. 57—60; Woensdag 1, Zaterdag 4, Woensdag 22 Augustus 1821, N°. 61, 62, 67; Woensdag 24, Zaterdag 27 October 1821, N°. 85, 86; Zaterdag 3 November 1821, N°. 88. Warzée, année 1844, pag. 264, 5. M. Stuart, Jaarb. 1821, II, blz. 6, 7; 1822, blz. 344.

Ferdinand Vanderstraeten, geboren te Gent in 1771, op 13 April 1810 tot 3000 Gulden boete veroordeeld wegens zijn geschrift: «De l'État actuel du royaume des Pays-Bas et des moyens de l'améliorer», en op 3 April 1821, om welke reden is mij niet bekend, tot één maand gevangenisstraf en 25 Gulden boete, was oprichter van het dagblad «L'Ami du Roi et de la Patrie», waarvan het eerste nummer te Brussel op 3 Januari 1821 het licht zag. Als redacteur van dit blad werd hij op 30 Januari 1823 ¹, wegens 19 artikelen volgens De Brouckère's redevoering, tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld, maar drie dagen later, 2 Februari 1823, overleed hij in eigen woning ².

In zijne redevoering op 28 November 1828 ter Tweede Kamer gehouden tot toelichting van zijn voorstel om de wettelijke bepalingen van 10 en 20 April 1815 ter beteugeling van onrust in te trekken, maakt Charles De Brouckère melding van het feit, dat de uitgever van den «Courrier de la Flandre» in 1825, na elf weken in hechtenis te zijn geweest, werd vrijgesproken. Die uitgever moet dan zijn geweest J. Poelman, en het blad hetzelfde als het door Adolphe Bartels vermelde onder den titel van «Le Courrier des Flandres», een op zich zelf staande arbeid van eenige jonge geestelijken, die van 1 October 1823 tot 7 December 1826 het licht zag, en toen aan eigen zwakte bezweek, om acht dagen later te herleven onder den titel van «Catholique des Pays-Bas» ³. Begrijp ik het goed, dan werd, toen in 1825 de uitgever Poelman vrij kwam, de Abt Zinzerling voor de twee eenige regels die hij

¹ Friedlaender, blz. 134, stelt deze veroordeeling in Februari 1823, na even te voren melding te hebben gemaakt van eene vervolging van 2 September 1822.

² Warzée, année 1844, pag. 267. De Gerlache, Hist. du royaume des Pays-Bas, Tome 1, pag. 361, 459. J. B. Van der Meulen, Willem den Koppigen, dl. 1, blz. 468—470.

³ De Gerlache, Tome 1, pag. 459. Warzée, année 1845, pag. 511. A. Bartels, Les Flandres et la Révolution Belge, pag. 21; 2e édit., pag. 15.

van zijn leven in het blad schreef, behelzende eenige aardigheden op den Aartsbisshop van Utrecht, tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld ¹.

De « Nieuwe Gazette van Brugge », waarvan P. De Vliegheer eigenaar, drukker, en uitgever was, bestond krachtens een Koninklijk Besluit van toelating van 27 October 1814. In het begin van het jaar 1827 werd eene vervolging tegen den uitgever ingesteld wegens zeker artikel waarin eenige beleedigende 'en lasterlijke zinsneden gevonden werden tegen wijlen den Heer Delpierre, onder-ontvanger van de belastingen in die stad. De correctioneele rechtbank te Brugge veroordeelde den uitgever tot eene geldboete van 50 Gulden, en in de kosten voor het aanplakken van het vonnis ten getale van honderd exemplaren. Vermoedelijk was deze vervolging van geen staatkundigen aard.

Maar op 31 Augustus van hetzelfde jaar 1827 werd P. De Vliegheer in hechtenis genomen naar aanleiding van een Arrest van het Hoog-Gerechtshof te Brussel van 25 Augustus 1827, waarbij hij naar het Hof van Assises van West-Vlaanderen was verwezen als beschuldigd van in twee artikelen, onder het opschrift « Prijsuitdeeling » en « Anecdote », opgenomen in de nummers van 30 September en 2 December 1826, getracht te hebben wantrouwen, tweespalt, twist en verdeeldheid onder de ingezetenen des Rijks te veroorzaken, misdaden voorzien bij de wet en het besluit van 1815, en de wet van 1818. Weldra intusschen werd het bekend dat de Advocaat A. Mosmans te Nijmegen, wonende te Velp bij Grave, de schrijver was van beide artikelen. Op 3 October 1827 werd de zaak voor gemeld Hof van Assises behandeld, en P. De Vliegheer tot eene gevangenisstraf van zestien maanden, Advocaat Mosmans tot eene gevangenisstraf van één jaar veroordeeld.

¹ A. Bartels, 2e édit., pag. 6, 21. De Gerlache, Tome 1, pag. 396, aant.

Begenadigd door den Koning werden beiden evenwel reeds op 3 Januari 1818 in vrijheid gesteld ¹.

De « Postryder van Antwerpen » was een blad dat sedert 4 Januari 1819 driemaal 's weeks werd uitgegeven, omstreeks den tijd waarvan hier sprake is door de Wed. J. Saeyens op de Oude Beurs. De Eerwaarde J. G. De Belder, Priester te Antwerpen, nu werd in September 1827 in hechtenis genomen, omdat hij de beruchte Latijnsche ode « Votum » van den pastoor Jan Baptist Buelens die daarvoor op 6 September 1827 tot één jaar gevangenisstraf was veroordeeld, en de aanmerkingen daarop door De Godsdienstvriend medegedeeld, met eene vertaling had doen naddrukken in den « Postryder van Antwerpen ». Wel diende hij den 15den October een verzoekschrift bij den Koning in, waarin hij verklaarde niet te kunnen begrijpen dat hij om deze zaak door het ministerie op Hoogstdeszelfs naam werd vervolgd; maar het Hoog-Gerechtshof begreep het anders, en veroordeelde De Belder op 20 November 1827 tot eene gevangenisstraf van één jaar, waarop hij den 16den December naar het correctie-huis in de voormalige abdij van St. Bernard werd overgebracht, en aldaar in dezelfde kamer met Pastoor Buelens geplaatst. Intusschen verleende Z. M. hem spoedig gratie, zoodat hij op 15 Februari 1828 in vrijheid werd gesteld. Heirstraeten, uitgever der Katholieke Mengelschriften, die bedoelde Ode met de vertaling eveneens had opgenomen, werd evenals De Belder tot één jaar gevangenisstraf veroordeeld ².

¹ Warzée, année 1845, pag. 496. De Nederlander; bevattende Geschiedkundige bijdragen, betrekkelijk het openbaar Onderwijs en de vrijheid der Drukkers, enz., blz. 126, 173, 178.

² Warzée, année 1845, pag. 524. De Nederlander; enz., blz. 194. De Bosch Kemper, De Staatk. Gesch. van Nederland tot 1830, blz. 640. J. B. Van der Meulen, Willem ingedrongen Koning der Nederlanden, of dl. 2 van Willem den Koppigen, blz. 133.

Verg. 1821. Warzée, année 1845, pag. 507, maakt op het jaar 1827 ook melding van vervolgingen ingesteld tegen den uitgever en den redacteur van het « Journal de Gand ».

In « L'Argus », een blad waarvan alleen bekend schijnt te zijn dat het met Juli 1829 samensmolt met « L'Impartial », sedert Januari 1828 door Comet uitgegeven, hadden twee jeugdige Franschen, B. L. Bellet en H. Jador, met het oog op de belasting op het gemaal en het ontwerp-strafwetboek, naar men wil de aardigheid uitgehaald:

« Pauvre peuple, on vous pressurera, on vous pendra;
Voilà la liberté,
Biribi;
A la façon de barbari
Mon ami ».

Na drie maanden in voorloopige hechtenis te zijn geweest, stonden beiden op 1 Juli 1828 terecht voor het Hof van Assises van Zuid-Brabant, en werden overeenkomstig het Besluit van 20 April 1815 veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf. Op hun verzoek om geheele of gedeeltelijke kwijtschelding dier straf, ontvingen ze omstreeks half October 1828 mededeeling van een besluit, dd. Het Loo 4 October 1828, waarbij hun algeheele kwijtschelding werd verleend, maar onder voorwaarde van onmiddellijk over de grenzen te worden gebracht, en op straffe van verbeurte dezer kwijtschelding wanneer ze ooit weer een voet zetten op Nederlandsch gebied. Op hunne vraag aan Duvignaud, den substituut van den Procureur-Generaal, of ze niet mochten kiezen tusschen het volbrengen hunner straf en de eeuwigdurige verbanning, luidde het antwoord van dezen ambtenaar, dat ze in elk geval na hun straftijd het grondgebied moesten verlaten. Het eenige wat hun werd toegestaan, toen reeds den anderen morgen te 8 uur de maréchaussées zich

aan de gevangenis aanmeldten om uitvoering te geven aan de uitzetting, was dit, dat hun tweemaal 24 uur werd gegund om orde op hunne zaken te stellen, maar nog wel, nadat ze onder eede hadden beloofd geen klacht in eenig dagblad te doen hooren ¹.

Hoe ook de drukker van L'Argus, François Hublou, in dit proces werd betrokken, blijkt uit het vlugschrift: « Cour d'assises de Bruxelles. 30 Juin 1828. Mémoire pour le sieur François Hublou, imprimeur à Bruxelles, accusé: contre M. le Procureur Général, demandeur. Bruxelles, Imprimerie de F. J. Hublou, Rue des Eperonniers », 48 blz. 8°, in Juni 1828 opgesteld door de Advocaten J. Tarte cadet, en Adolphe Hauman ². Hublou namelijk was bij beschikking der raadkamer van 15 April 1828 buiten de vervolging gesteld, die tegen N°. 10 en 11 van L'Argus was gericht, welke beschikking bij arrest der Kamer van Beschuldiging van 30 April 1828 was bevestigd. Maar ten gevolge eener mededeeling van Bellet en Jador, uit hunne gevangenis dd. 18 Mei 1828, in Le Belge van 21 Mei, hierop neder komende, dat Hublou meer dan drukker was van de aangeklaagde stukken, werd eene nieuwe vervolging tegen hem ingesteld, waarvan de afloop uit deze Mémoire natuurlijk niet blijkt; zie over een en ander blz. 42 en 45.

Tot het jaar 1828 behoort ook de vervolging ingesteld tegen « L'Eclaireur Politique », een blad dat sedert 1827 te Maastricht het licht zag, en waarvan Jean Theodorus Hubertus Weustenraad, geboren te Maastricht in 1805, een der redacteurs was. Volgens Warzéé ³ werd Weustenraad toen tot eenige maanden gevangenis-

¹ Warzéé, année 1844, pag. 269. Procès de M. Édouard Ducpétiaux (zie lager), pag. 1. J. B. Van der Meulen, Willem ingedrongen Koning der Nederlanden (dl. 2), blz. 162.

² Zie „Catalogus der Bibliotheek van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. (Tweede Vervolg). 1857,” blz. 20, N°. 1950.

³ Warzéé, année 1845, pag. 537.

straf veroordeeld, volgens J. C. Kobus en Jhr. W. De Rivecourt, Biogr. Woordenb., in voce, die het blad «l'Eclaireur du Limbourg» noemen, geraakte hij wel in den kerker, maar werd hij door de rechtbank vrijgesproken. Drukker en uitgever bleven buiten schot ¹.

«Le Nain jaune réfugié» in Maart 1816 begonnen, op 12 November 1816 voortgezet als «Le Libéral», den 1sten Maart 1817 herdoopt in «Le Vrai Libéral», en als zoodanig 25 Juli 1821 bezweken, herrees, dank zij den steun van Graaf De Pestre de la Ferté, binnen veertien dagen, den 6den Augustus 1821, onder den titel van «Courrier des Pays-Bas». Uitgever bleef J. Dekeyn, ofschoon later gevolgd door Neervoort ², De Saegher, en Jean Jacques Joseph Coché-Mommens. Het blad stond in 1822 en 1823 onder redactie van Ph. Lesbroussart ³ en Charles Froment ⁴; van een' anderen redacteur, Charpentier, vertelt Friedlaender, blz. 134, dat hij met Coché-Mommens, den uitgever, op 24 Mei 1823 werd in hechtenis genomen; in 1824 en 1825 was Froment vervangen door Ch. Mackintosh, die in Mei 1826 werd opgevolgd door Lucien Leopold Joseph Jottrand. Sedert het midden van Juni 1828 evenwel werd de Courrier des Pays-Bas in vergroot formaat uitgegeven door eene vereeniging bestaande uit den Advocaat Van Meenen, Ph. Lesbroussart, L. L. J. Jottrand, Pierre F. Claes, A. Mascart, S. Van de Weyer, en Ch. De

¹ De Gerlache, Tome 1, pag. 460, redevoering van De Brouckère.

² Volgens het Journal des Flandres aangehaald bij Bartels, 2e édit., pag. 7.

³ Philippe, niet te verwarren met J. B. Lesbroussart, schreef na 1830 artikelen over letteren en kunst in het „Journal de Liège”; was voorzitter der commissie van redactie van de „Revue Belge publiée par l'Association nationale pour l'encouragement de la littérature en Belgique”; medewerker aan de „Revue de Liège.” Zie V. Capitaine, Recherches-sur les Journaux-Liégeois, pag. 76, 202, 218.

⁴ Zie over hem aan het slot dezer studie bij „La Sentinelle.”

Brouckère, eerlang vervangen door J. B. Nothomb; als uitgevers maakten Eduard Ducpétiaux en J. J. J. Coché Mommens deel uit dier vereeniging, en als kassier zekere Deltombe ¹.

Eduard Ducpétiaux, 29 Juni 1804 te Brussel geboren, die zich reeds in den loop van 1828 als student in de rechten te Leuven eene vervolging had op den hals gehaald door zijn geschrift «Apologie de la peine de Mort», maar vrijgesproken was, vond in het gebeurde met de beide Franschen, Bellet en Jador, aanleiding tot het schrijven van een artikel «Expulsion de MM. Bellet et Jador, en violation de l'art. 4 de la loi fondamentale» in den *Courrier des Pays-Bas* van Dinsdag 28 October 1828, N°. 301. «On a commué quelques mois d'emprisonnement en un bannissement perpétuel, et par une barbare dérision, on a décoré cette prétendue commutation du titre de grâce», aldus luidde het in bedoeld artikel. Toen nu Ducpétiaux zich 's anderendaags met Coché-Mommens in den omtrek van het Paleis van Justitie bevond, werden beiden verzocht in de kamer van den rechter van instructie te komen, waar hun dagvaardingën werden beteekend, en van waar ze, na te zijn verhoord, werden overgebracht naar de Petits-Carmes. Op 4 November 1828 volgde de verwijzing hunner zaak naar de Assises van December. In rechtsgeleerde kringen heeft deze vervolging heel wat beweging veroorzaakt. Zich niet willende verlaten op eigen inzicht, besloot namelijk Ducpétiaux op raad van eenige vrienden, het advies in te winnen van de leden der balies in iedere provincie op vier door hem gestelde vraagpunten. Niet minder dan 25 Advocaten te Luik, Mr. D. Donker Curtius te 's Hage, 13 Advocaten te Luxemburg, 5 te Brugge, 6 te Gent, 3 te Maastricht, 4 te Leuven, en 11 te Parijs verklaarden weldra dat vrijspraak niet kon uitblijven. En toch werd, toen de zaak voor het Cour d'Assises van Zuid-Brabant op 12 en 13 December 1828 was behandeld, op laatstgemelden dag wel de 28jarige uit-

¹ Warzée, année 1844, pag. 262.

gever Coché-Mommens ¹ vrijgesproken, maar werd Ducpétiaux als schrijver veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf en 500 Gulden boete. Het verloop van dit proces is uitvoerig uiteengezet in het «Procès de M. Édouard Ducpétiaux, auteur d'un article inséré dans le Courrier des Pays-Bas, et M. J. J. J. Coché-Mommens, imprimeur du même journal; accusés du crime prévu par l'article 1er de l'arrêté du 20 Avril 1815, sur les séditions. — Plaidoiries, Jugement, Consultations. — Bruxelles, de l'imprimerie de J. J. J. Coché-Mommens, Rue des Grands-Carmes. 1829», 99 pag. 8o. Aan het slot wordt wel medegedeeld dat Ducpétiaux zich in cassatie begaf, maar niet met welken uitslag. Na 1830 is Ducpétiaux als Inspecteur-Generaal der gevangenen en instellingen van weldadigheid, en door geschriften daarmede in betrekking, een man van beteekenis gebleven; hij was in gemelde betrekking werkzaam tot in 1861, en overleed te Brussel 21 Juli 1868 ².

Omstreeks dienzelfden tijd waren ook L. L. J. Jottrand en P. F. Claes gevangen genomen wegens het schrijven van twee artikelen in den Courrier des Pays-Bas tegen den Minister Van Maanen; beiden stonden in vereeniging met Coché-Mommens op 4 November 1828 terecht, en werden den 7den November veroordeeld: Jottrand tot 8 maanden, Claes tot één jaar, en Coché-Mommens tot 6 maanden gevangenisstraf; wat er van hun beroep op een' hoogerer rechter terecht kwam, vind ik niet opgeteekend, wel dat Jottrand op 2 Juni 1829, Claes en Coché-Mommens op 7 September 1829 werden ontslagen ³.

Louis Joseph Antoine De Potter, geboren te Brugge 26 April 1786, die onafhankelijk leven kon, smaak had voor letteren en

¹ Geboren te Brussel in 1800, of wel 1803, overleed hij te Ixelles 20 Juli 1854; aan hem wijdde L. Alvin van de Kon. Bibl. te Brussel een artikel in de Biographie Nationale.

² Zie Brockhaus' Conversations-Lexicon, 13de uitgave, in voce.

³ J. B. Van der Meulen, Willem ingedrongen Koning der Nederlanden (dl. 2), blz. 163—165, Warzée, année 1844, pag. 263.

kunst, en daarvan in geschriften had doen blijken, was reeds in het begin van 1826 een der ijverigste medewerkers geweest van den *Courrier des Pays-Bas*, maar bij den aanvang van 1828 had hij die medewerking tijdelijk gestaakt ¹. Nog waren intusschen geen veertien dagen verlopen sedert de overbrenging van Ducpétiaux en Coché-Mommens naar de Petits-Carmes, toen in den *Courrier des Pays-Bas* van Zaterdag 8 en Zondag 9 November 1828 twee artikelen werden opgenomen, waarin onder meer ² de uitroep voorkwam: « « Bafouons, honnissons, poursuivons les ministériels! » Que quiconque n'aura pas clairement démontré par ses actes qu'il n'est dévoué à aucun ministre, soit mis au ban de la nation, et que l'anathème de l'antipopularité pèse sur lui avec toutes ses suites! » De drukker van het blad ontving hierop eene dagvaarding, maar nu las men twee dagen later in den *Courrier* een' brief, waarbij De Potter verklaarde dat niemand anders dan hij de schrijver was. Den volgenden dag gevangen genomen, stond hij in December 1828 terecht voor het Hof van Assises van Zuid-Braband, en werd hij, als hebbende getracht wantrouwen, verdeeldheid en twist te veroorzaken onder de ingezetenen, in den avond van 20 December veroordeeld tot eene gevangenisstraf van 18 maanden en 1000 Gulden boete. Veel opschudding verwekte die veroordeeling reeds in de rechtzaal, maar op straat klonk het: « leve De Potter! weg met Van Maanen! », en werden bij dien bewindsman de glazen ingeslagen ³.

Met erwten lezen of zakjes plakken schijnt De Potter in zijne gevangenis niet te zijn lastig gevallen; hem werd de vrijheid gelaten vlugschriften te schrijven en uit te geven, waarvan er in Juni, Juli, Augustus en November 1829, en Januari 1830 het licht

¹ Louis De Potter, par L. Jottrand, Brux. 1860, pag. 23, 33.

² Van dat meerdere verschilt de lezing bij De Gerlache, *Hist. du Royaume des Pays-Bas*, Tome 1, pag. 485, 6, en bij De Bosch Kemper, *De Staatk. Gesch. van Nederland tot 1830*, blz. 656.

³ N. G. Van Kampen, *Gesch. v. d. vijftienjarigen vrede in Europa*, dl. 2, blz. 375. J. B. Van der Meulen, a. w., dl. 2, blz. 177.

zagen ¹, en die gretig werden gelezen, ja zelfs was hij in de gelegenheid in briefwisseling te treden met zijnen vriend François Tielemans, den Referendaris bij het Ministerie van Buitenlandsche Zaken te 's Hage, waarbij het plan werd ontworpen tot eene algemeene vereeniging tegen de regeering. Den 31sten Januari 1830 verscheen hierop in 17 dagbladen tegelijk een uit Luik naar alle hoeken van den lande verzonden artikel, toegeschreven aan de Heeren D'Oultremont, Stas en Lebeau, onder het opschrift «*Souscription Nationale*» ², waarvan de opbrengst strekken moest om leden van de Tweede Kamer schadeloos te stellen wien betrekkingen of pensioenen waren ontnomen wegens hun tegenstand tegen de regeering. In den *Courrier des Pays-Bas* van 3 Februari werkte De Potter in een' aan de redactie gerichten brief, gedagteekend «*Des Petits-Carmes, 1er Février 1830*» ³, dat denkbeeld breeder uit in een ontwerp van «*Confédération patriotique et de souscription nationale*», om het van toepassing te maken op elk wegens staatkundige redenen ontslagen ambtenaar.

Thans was de maat overgelopen. 's Anderendaags kreeg De Potter in zijne gevangenis een bezoek van de Justitie; men onderzocht zijne kasten, maakte zich meester van zijne papieren, en zorgde voor de meest strenge afzondering: de vensters van zijne cel werden verzegeld, en men nam zelfs de voorzorg om hem het gebruik te ontzeggen van een' smallen gang waar hij tot dusver zich mocht bewegen. Zijne papieren bestonden hoofdzakelijk in zijne briefwisseling met Tielemans, bij wien nu aanstonds de brieven van De Potter werden in beslag genomen, terwijl de 30jarige Tielemans, Brusselaar van geboorte, zelf gevangen genomen en naar Brussel overgebracht werd. Dáár werden den 9den Februari ook in hechtenis

¹ De Gerlache, Tome 1, pag. 486, aant. De Bosch Kemper, blz. 706.

² Afgedrukt bij Bartels, 1ste uitgave, pag. 272—274; 2de uitgave, pag. 172—174.

³ Afgedrukt bij Bartels, 1ste uitgave, pag. 276—280; 2de uitgave, pag. 175—178.

genomen Coché-Mommens, de drukker van den *Courrier des Pays-Bas*, en de 30jarige mede te Brussel geboren Edouard Vanderstraeten, die reeds in Maart 1820 een' korten tijd de gevangenis met zijn' vader had gedeeld ¹, drukker en uitgever van « *Le Belge, ami du Roi et de la Patrie* », welken titel het door zijn' vader gestichte blad « *L'Ami du Roi et de la Patrie* » in 1826 had aangenomen; beide bladen toch waren de eersten geweest waarin de brief van De Potter was medegedeeld. Den 12den Februari 1830 deed de justitie te Gent eene huiszoeking in de kantoren van den « *Catholique des Pays-Bas* », het blad dat 14 December 1826 opgevolgd was aan den « *Courrier de la Flandre* » (1 October 1823—7 December 1826); daags daarna werd de 51jarige Jean Baptiste De Neve, geboren te Evergem, drukker en uitgever zoowel van dit blad als van « *Den Vaderlander* », 16 October 1829 door die van den *Catholique des Pays-Bas* opgericht met het doel om het platteland van Vlaanderen in de volkstaal te bewerken, en waarvan Jacob Lodewijk De Clercq ² toen de voornaamste man was, in hechtenis genomen en naar Brussel overgebracht; den daaropvolgenden dag werd evenzoo de 30jarige Adolphe Bartels, Brusselaar van geboorte, en op dat oogenblik de eenig bekende redacteur van den *Catholique des Pays-Bas*, in hechtenis genomen en naar Brussel gevoerd, na 24 uren in den Mammeloker te Gent te hebben doorgebracht.

Het rechtsgeding tegen dit zestal personen gevoerd is in druk uitgegeven als « *Procès porté devant la Cour d'Assises du Brabant Méridional contre L. De Potter, F. Tielemans, A. Barthels, J. — J. Coché-Mommens, E. Vanderstraeten, et J.—B. De Nève, accusés d'avoir excité directement à un complot ou attentat ayant pour but de changer ou de détruire le gouvernement du Royaume des Pays-Bas; contenant La Correspondance saisie chez les accusés et Leurs Interrogatoires donnant L'Explication des Dénominations* »

¹ J. B. Van der Meulen, Willem den Koppigen (dl. 1), blz. 367, 371. Ook volgens De Brouckère's redevoering.

² Zie Frederiks, Biogr. Woordenb., in voce.

Insultantes par lesquelles sont Désignés de Hauts Personnages, d'Éminents Fonctionnaires, et Autres, etc., ainsi que nombre de pièces diverses des plus intéressantes; orné de deux lithographies, etc. Bruxelles. Chez Brest Van Kempen, et chez les principaux libraires du royaume et de l'étranger. Juin 1830»; 2 tomes pet. in 8o.

Bij arrest van 13 Maart 1830 ¹ verwees het Hoog-Gerechtshof te Brussel het zestal naar het Hof van Assises van Zuid-Braband, en wel De Potter, Tielemans, en Bartels als hebbende in gedrukte geschriften de burgerij onmiddellijk aangezet tot een complot of aanslag, met het doel de regeering van het land te veranderen of te vernietigen, en dit feit te hebben bedreven als daders, mededaders of medeplichtigen; Coché-Mommens, Vanderstraeten, en De Neve als medeplichtigen aan dit feit. De vervolging toch gold Le Courier des Pays-Bas van 1 en 3 Februari, Le Belge van 31 Januari en 3 Februari, en Le Catholique van 31 Januari, 4, 6, en 7 Februari 1830. Want het artikel «Souscription nationale» verscheen in Le Catholique en Le Belge van 31 Januari ², gelijk ook denzelfden dag in Le Politique en Le Courier de la Meuse, beide te Luik, terwijl Le Courier des Pays-Bas het gaf in het nummer van 1 Februari; en het schrijven van De Potter van 1 Februari, inhoudende het ontwerp eener confederatie door Tielemans bedacht, verscheen in Le Courier des Pays-Bas en Le Belge van 3 Februari ³, overgenomen door Le Catholique van 4 Februari, die daaraan nog een en ander toevoegde in de nummers van 6 en 7 Februari ⁴.

De zaak diende voor de eerstemaal op Vrijdag 16 April 1830, en de behandeling werd den volgenden dag voortgezet. Op 19, 20, en 21 April was Advocaat-Generaal Spruyt aan het woord. Reeds aanstonds verzetten de verdedigers van De Potter, de Heeren

¹ Procès, Tome 1, pag. 7.

² Procès, Tome 1, pag. 411.

³ Procès, Tome 1, pag. 413.

⁴ Procès, Tome 1, pag. 419.

Gendebien, Van de Weyer, en Van Meenen zich tegen het gebruik maken der in beslag genomen briefwisseling als van particulieren aard, en vorderden dat het Hof in dien zin uitspraak zou doen; de verdedigers der andere beschuldigten sloten zich hierbij aan, met uitzondering van Advocaat De Gamon, die, ten behoeve van Tielemans, zelf gebruik zou maken van die briefwisseling. Maar het Hof ontzegde die vordering bij arresten van 19 en 29 April 1830, en veroordeelde op Vrijdag 30 April 1830 De Potter tot verbanning voor den tijd van 8, Tielemans en Bartels voor 7, en De Neve voor 5 jaar, onder bepaling dat ieder hunner daarna voor gelijken tijd onder het toezicht der hooge politie zoude blijven; Coché-Mommens en Vanderstraeten werden vrijgesproken ¹. De voorziening in cassatie der vier veroordeelden dd. 3 Mei 1830 ², en die van De Potter, Tielemans, en Bartels, tegen de arresten van 19 en 29 April, op Maandag, Dinsdag en Woensdag, 24, 25, en 26 Mei 1830 behandeld, eindigde met verwerping ³.

Naar aanleiding van het openbaar maken hunner briefwisseling wendden De Potter en Tielemans zich tot den Koning in een schrijven dd. 5 Mei 1830, houdende kennisgeving van het gebeurde opdat zoo iets niet ten tweedemale zoude plaats vinden ⁴; maar De Potter, Tielemans en Bartels ⁵ richtten onder dezelfde dagteekening ook een verzoekschrift tot de Tweede Kamer ⁶, dat de Commissie voor de verzoekschriften, bij monde van het lid Verranneman, in de zitting van Donderdag 27 Mei 1830, voorstelde ter zijde te leggen, vermits het geen eigenlijk verzoek bevatte, en de Kamer niet bevoegd was om te beoordeelen of de bedoelde briefwisseling terecht of ten onrechte was uitgegeven. Over die conclusie — niet eenparig genomen, zooals de Heer Verranneman

¹ Procès, Tome 1, pag. 146.

² Procès, Tome 2, pag. 421.

³ Procès, Tome 2, pag. 423—440.

⁴ De Potter, Souvenirs Personnels, 2de édit., Tome 1, pag. 83, 289.

⁵ Volgens De Potter, pag. 293, was het stuk ook door De Neve onderteeekend.

⁶ Behalve bij De Potter, pag. 290, ook afgedrukt in Procès, Tome 2, pag. 441.

den Voorzitter der Commissie Pycke herinnerde en uit de stemlijst blijkt — ontstond eene vrij uitvoerige beraadslaging ¹ waaraan deelgenomen werd door Baron G. J. A. De Stassart lid voor Namen (tegen), Baron E. L. De Surlet de Chokier lid voor Limburg (tegen), Jhr. M. W. De Jonge lid voor Holland (vóór), L. Pycke lid voor West-Vlaanderen (vóór), P. J. J. Verranneman lid voor West-Vlaanderen (tegen), Jhr. K. M. J. G. De Brouckère lid voor Limburg (tegen), Jhr. E. C. De Gerlache lid voor Luik (tegen), Mr. L. C. Luzac lid voor Holland (vóór), E. W. Van Dam van Isselt lid voor Gelderland (tegen), Baron H. B. G. De Roisin lid voor Henegouwen (tegen), Jhr. G. Beelaerts van Blokland lid voor Holland (vóór), Jhr. A. Warin lid voor Holland (vóór), A. H. J. Fabry Longrée lid voor Luik (tegen), Ch. Le Hon lid voor Henegouwen (tegen), Mr. P. Tammo Sypkens lid voor Groningen (vóór), Mr. J. H. Van Reenen lid voor Holland (vóór), en Mr. A. J. Barthelémy lid voor Zuid-Brabant (tegen). De slotsom was dat de conclusie der Commissie werd aangenomen met 51 tegen 35 stemmen.

Een artikel in den Courrier des Pays-Bas, dat het als een plicht beschouwde van elk jong man met een hoofd en een hart om den gevangene Adolphe Bartels van den Catholique des Pays-Bas in het staatkundig strijdperk te vervangen, diende als aanleiding of voorwendsel tot inhechtenisneming van den redacteur Claes. Als raadslieden nam deze de Heeren Van Meenen, Gendebien en Nothomb in den arm; maar hij weigerde in het openbaar te worden verdedigd: welk besluit door gemelde drie advocaten in brieven aan verschillende dagbladen gericht levendig werd toegejuicht, als zijnde eene snijdende beoordeeling der moeilijkheden aan het recht van verdediging in de zaak van De Potter in den weg gelegd. Voorzitter van het Hof was de Heer Desweerte, bijzitters de vier Raadsheeren Greindl, Lobry, Cannaert en De Roovere, die ook

¹ Zie Nederl. Staats-Courant van Zaterdag 29 Mei 1830, N°. 126, blz. 4, kol. 1, 2, en Bijv. Eenigzins afwijkend ook Procès, Tome 2, pag. 444—453.

op de zaak van De Potter hadden gezeten. Eene veroordeeling werd alzoo onvermijdelijk geacht, te meer daar de beschuldigde in zijne antwoorden geenszins de gevoeligheid van het Openbaar Ministerie spaarde, en de bestaande toestanden hevig aanviel. Toch werd hij vrijgesproken ¹.

Waar het niet mocht gelukken levensbizonderheden te vinden aangeteekend omtrent den persoon van P. F. Claes, die deel uitmaakte van de vereeniging door welke sedert het midden van Juni 1828 de *Courrier des Pays-Bas* werd uitgegeven; die op 4 November 1828 terecht stond en 7 November daaraanvolgende tot één jaar gevangenisstraf werd veroordeeld om op 7 September 1829 te worden ontslagen; en die in 1830 zich mocht hooren vrijspreken, — geeft het eenige voldoening te kunnen wijzen op eene hulde hem gebracht, waarmede hem in de *Biographie Nationale* wel eene plaats had mogen worden ingeruimd.

In «*Les Publications générales, politiques, légales, religieuses, scientifiques, littéraires, artistiques, financières, industrielles et commerciales. Journal national*», namelijk, een blad dat sedert 7 October 1841 gedurende slechts enkele weken het licht heeft gezien bij T. L. H. Popeliers te Brussel, kwam in N°. 4, van 16 October, een artikel voor over den toestand der Belgische dagbladers vóór 1830. Nadat de schrijver er op heeft gewezen hoe tot 1828 die pers in handen was van enkele Fransche uitgewekenen, spreekt hij over (Pierre) «Claes, jeune écrivain enlevé à la fleur de l'âge, et dont le style mordant, coloré et incisif était redouté en haut lieu à l'égal de celui de Paul Courier par les Bourbons. Le pays ne comprendra jamais la perte immense qu'il fit en ce jeune tribun à la parole acérée et aux convictions profondes. Claes fut le premier qui jeta à terre la déplorable presse française, organisée à nos dépens et sans aucun profit pour nous. Il prouva d'une

¹ Adolphe Bartels, *Les Flandres et la Révolution Belge*, pag. 316; 2e édit., pag. 199.

façon péremptoire que ces «bons Flamands», comme on nous appelait en style d'almanach des Muses, pouvaient avoir de l'esprit, du style, de la pensée, le tout sans permission spéciale et sans mandat signé de Paris. Il ridiculisa fort agréablement les prétentions civilisatrices d'une foule d'honnêtes personnes que des mécomptes industriels, des malheurs privés ou publics avaient forcées à émigrer chez nous, et qui prétendaient, en vertu de leur expérience et de leur omniscience, nous apprendre les us et coutumes de la politique, de la politesse, de la littérature, et de mille autres choses dont notre épaisse nature flamande n'eût jamais deviné les premiers éléments sans leur secours. Il fit à tous ces entrepreneurs d'esprit public et de nationalité si bonne et si rude guerre, que bientôt les plus tenaces abandonnèrent la partie, non sans s'ébahir qu'un «Flamand» pût avoir la parole aussi victorieuse et aussi triomphante »¹.

Bij gelegenheid van de beraadslagingen over de begrooting voor 1827 had François Baron De Serret, die lid van de Tweede Kamer is geweest voor West-Vlaanderen van October 1817 tot December 1827, toen hij zijn ontslag verzocht ², in de zitting van Donderdag 21 December 1826 gezegd: «Si la presse périodique jouissait de fait, comme elle jouit de droit, de cette liberté que l'art. 227 de la Loi fondamentale lui assure, les actes, dont il s'agit, ne manqueraient pas de venir à votre connaissance; mais le monde entier est témoin que, si tous nos journaux ne font pas un éloge constant des actes du Gouvernement, il n'en est aucun du moins, qui ose se permettre de les critiquer. Et si nous ne savions pas, à l'aide de quelle législation, et de quels moyens on obtient un tel silence, cela prouverait toujours que la presse périodique n'est point libre chez nous» ³.

¹ Warzée, année 1844, pag. 512, 3.

² De Bosch Kemper, Letterk. Aant. (tot 1830), blz. 595.

³ J. J. F. Noordziek, 1826—27, Handel., blz. 69, kol. 1.

Terwijl nu de strengere bepalingen van het in 1827 ingediende ontwerp-strafwetboek omtrent het misbruik der vrijheid van spreken en schrijven eenen ongunstigen indruk hadden gemaakt, die vermeerderd was door de drukpersvervolgingen in dat jaar ¹, sprak Jhr. K. M. J. G. De Brouckère, zoon van den Gouverneur van Limburg, die door zijne buitengewone vlugheid, bedrijvigheid en eerezucht reeds als jong mensch veel van zich deed spreken en bijna onmiddellijk, toen hij den vereischten ouderdom had bereikt, door de Staten van Limburg in 1826 tot lid der Tweede Kamer was gekozen ², bij de behandeling der begroting voor 1828, in de zitting van Woensdag 19 December 1827, breedvoerig over het Besluit van April 1815, dat, als het ware, op nieuw was opgedolven ³.

In de zitting van Dinsdag 29 Januari 1828 ⁴ volgde hierop eene vrij uitvoerige beraadslaging over een verzoekschrift van den te 's Gravenhage gevestigden boekdrukker Antonius Petrus Van Langenhuisen, drukker van de tijdschriften *De Godsdienstvriend* en *De Ultramontaan*, die met den schrijver, den te Loosduinen gevestigden blinden Notaris Joachim George Le Sage Ten Broek, in Augustus 1827 naar de Gevangenpoort te 's Gravenhage was overgebracht, en eerst ten gevolge van de beslissing der Rechtbank in raadkamer van 2 November 1827 was ontslagen, terwijl Le Sage Ten Broek den 24sten daaraanvolgende, dank zij eene goedgunstige beschikking van Zijne Majesteit van den 19den November waarbij hij van verdere vervolging werd ontheven, eveneens uit de gevangenis was ontslagen ⁵. Genoemd verzoekschrift nu gaf ter Tweede Kamer aanleiding tot de breedvoerig besproken vraag, of het stuk een-

¹ De Bosch Kemper, *De Staatk. Gesch. v. Nederland tot 1830*, blz. 640.

² De Bosch Kemper, a. w., blz. 660.

³ De Bosch Kemper, a. w., blz. 645. J. J. F. Noordziek, 1827—28, *Handel.*, blz. 100, kol. 2.

⁴ J. J. F. Noordziek, 1827—28, *Handel.*, blz. 138, kol. 2, tot 141, kol. 2.

⁵ Zie over deze zaak *De Nederlander*; enz. enz., blz. 153—173.

voudig ter Griffie zou worden neêrgelegd, of dat het zou worden gedrukt; in het belang der drukpersvrijheid werd tot het laatste besloten, en eerlang verscheen het afzonderlijk in het Hollandsch als: «A. P. van Langenhuijsen. Memorie, ingediend aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter bestrijding der Wet van 10 April 1815; van het Besluit van 20 April 1815, en der Wet van 6 Maart 1818, met de stukken, betreffende de vervolging, welke, uit kracht der voornoemde Wetten, tegen denzelfden is ingesteld, en waarvan hij, bij regterlijk vonnis, is ontheven. Te 's Hage, bij de Gebroeders Langenhuijsen», gr. 8o., en in het Fransch als «A. P. (van) Langenhuijsen. Mémoire présenté à la Seconde Chambre des États-Généraux pour combattre la Loi de 10 Avril 1815, l'Arrêté du 20 Avril 1815, et la Loi du 6 Mars 1818, avec les pièces relatives à la poursuite, de laquelle il vient d'être libéré par décision judiciaire, et qui avait été intentée contre lui en vertu des dites Lois, traduit de la langue nationale, par T. Olivier-Schilperoort ¹. La Haye, chez les Frères Langenhuijsen; Louvain, chez van Linthout et van den Zande», gr. 8o. ².

Op Dinsdag 4 en 11 Maart 1828 kwam de drukpers-wetgeving weer aan de orde, naar aanleiding der toezending door Eduard Ducpétiaux van zijn geschrift «Apologie de la peine de mort par Mr. C. Asser, avec des observations critiques», waarvoor hij op dat oogenblik werd vervolgd, aan welke toezending hij het verzoek vastknoopte, dat de uitzonderingsbepalingen van 1815 mochten worden afgeschaft. Toen nu eerst over de al of niet-verzending van dit adres naar de Commissie voor de verzoekschriften, daarna over de al of niet-nederlegging ter Griffie van het stuk werd beraadslaagd, gaf De Brouckère zijn voornemen te kennen om in den

¹ Thomas Olivier Schilperoort; zie over hem Frederiks, Biogr. Woord. Geboren te Utrecht in 1781, overleden te Brussel in September 1851, was hij vermoedelijk een zoon van Johannes Olivier en Maria Elizabeth Schilperoort; zie De Nederl. Spectator 1873, No. 4 en 5; Hand. Letterk. 1879, blz. 22.

² Zie Naamlijst van uitgekomen boeken, 1824—1828, blz. 407, 423.

aanvang der volgende zitting een voorstel te doen tot intrekking der wettelijke bepalingen van April 1815 en Maart 1818, wanneer de regeering hem niet voorkwam. In gelijken geest sprak De Stassart ¹.

Ofschoon nu de Koning in de troonrede ter opening der zitting 1828—1829, uitgesproken te Brussel op Maandag 20 October 1828, had gezegd: «Ik heb ook last gegeven tot het opstellen eener Wet, ten gevolge van welke de wettelijke verordeningen, in de eerste jaren Mijner Regering, omtrent de beteugeling van onrust en kwaadwilligheid vastgesteld, door andere zullen worden vervangen. — Het ontwerp daarvan zal, in den loop dezer Zitting, ter tafel van U Edel Mogendheden worden gebracht» ² — diende De Brouckère, wien dit Koninklijk woord te onbepaald was, in de zitting van Maandag 3 November 1828, onder het voorzitterschap van L. A. Reyphins, zijn op 4 Maart 1828 aangekondigd voorstel in tot afschaffing van de Wet van 10 April 1815, het Besluit van 20 April 1815, en de Wet van 6 Maart 1818; het werd terstond verzonden naar de afdeelingen ³. Juist drie weken later, in de zitting van Maandag 24 November 1828, kwam het Verslag der Centrale Afdeeling ter tafel; de meerderheid der leden, ofschoon ze de intrekking van genoemde wettelijke bepalingen verlangde, beschouwde het voorstel als voorbarig, en achtte het voegzaam dat der regeering af te wachten ⁴. Naar aanleiding van gemaakte bedenkingen over den vorm, diende De Brouckère in de zitting van Donderdag 27 November 1828 een nader Ontwerp in, waarbij de gronden waarop het berustte werden opgegeven ⁵. Het Verslag der Centrale Afdeeling over deze nadere voordracht werd reeds den volgenden dag in de zitting van Vrijdag 28 November 1828 gelezen, toen de beraadslagingen werden geopend, natuurlijk met eene rede-

¹ De Bosch Kemper, a. w., blz. 648—650. J. J. F. Noordziek 1827—28, Handel., blz. 238, kol. 2, tot 239, kol. 1; 262, kol. 1, tot 270, kol. 2.

² Nederl. Staats-Courant van Woensdag 22 October 1828, N°. 250.

³ Idem van Donderdag 6 November 1828, N°. 263.

⁴ Idem van Vrijdag 28 November 1828, N°. 282.

⁵ Idem van Zaterdag 29 November 1828, N°. 283.

voering van den voorsteller ¹. Aan De Brouckères rede, gelijk die in de Nederlandsche Staats-Courant is medegedeeld, ontbreekt evenwel een gedeelte, dat door De Gerlache, *Histoire du Royaume des Pays-Bas*, Tome 1, pag. 455—461, is bewaard. Bij de toelichting van zijn voorstel namelijk wees De Brouckère op 50 à 60 vervolgingen waaraan sedert 1815 hoofdzakelijk de drukpers had blootgestaan; de optelling dier vervolgingen zou als proef op de som van deze studie dienst hebben kunnen doen, bijaldien De Brouckère's opgaven bestemd waren geweest voor een wetenschappelijk onderzoek, en niet voor eene redevoering die indruk moest maken. De beraadslagingen over het voorstel, waarvan door Lastdrager, dl. 2, blz. 463—467, en De Bosch Kemper, blz. 661—667, overzichten zijn gegeven, namen zoowel de zitting van Vrijdag 28 November, als die van Zaterdag 29 November, Maandag 1 en Dinsdag 2 December 1828 in beslag; van hen, die ten slotte hunne stem vóór het voorstel uitbrachten, lieten zich, behalve De Brouckère, hooren de leden: De Sécus (Henegouwen), Fabry—Longrée (Luik), Fallon (Namen), Trentesaux (Henegouwen), De Stassart (Namen), De Gerlache (Luik) — wiens rede in zijne *Histoire du Royaume des Pays-Bas*, Tome 2, pag. 187—197, in haar geheel is opgenomen, — Dumont (Henegouwen), Van Sasse van Ysselt (Noord-Brabant), De Langhe (West-Vlaanderen), Surllet de Chokier (Limburg), Surmont de Volsberghe (Oost-Vlaanderen), Angillis (West-Vlaanderen), De Roisin (Henegouwen), De Meulenaere (West-Vlaanderen), Van Genechten (Antwerpen), Pycke (West-Vlaanderen), Verranneman (West-Vlaanderen), Van Crombrugghe (Oost-Vlaanderen), Le Hon (Henegouwen), Barthélemy (Zuid-Brabant), Desmanet (?), Goelens, Boeijé, en Vilain XIII (allen 3 Oost-Vlaanderen); van hen, die tegen het voorstel stemden, traden als sprekers op: Fontein Verschuur, G. G. Clifford, Schooneveld, Van de Kastele, Donker Curtius, Van Alphen (allen Holland),

¹ Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 2 December 1828, No. 285.

Sypkens (Groningen), Van Boelens (Friesland), Luzac, Hoyneck van Papendrecht, Van de Poll, Van Reenen, Beelaerts (allen Holland), Geelhand (Antwerpen), Van Sytzama (Friesland), De Liedel de Well (Limburg), Leclercq (Luik), Lemker (Overijssel), De Melotte d'Envoz (Luik), Fockema (Friesland), Van Asch van Wijck (Utrecht), Warin (Holland), Weerts (Gelderland), en Van Tuyll van Coelhorst (Utrecht). Toen na dezen spreker de Minister van Justitie en De Brouckère het woord hadden gevoerd, verklaarde de Voorzitter de beraadslagingen voor gesloten; maar toen nog een aantal leden het woord verlangde, werd het al of niet voortzetten der beraadslagingen door hem in stemming gebracht: 54 leden verklaarden zich vóór, 51 tegen de voortzetting. Vandaar dat op Woensdag 3 December 1828 nog 6 sprekers zich lieten hooren, waarvan alleen Van Utenhove (Utrecht) voor de eerstemaal het voorstel bestreed. Met 61 tegen 44 stemmen werd het verworpen ¹.

Binnen drie weken na de verwerping van het voorstel van De Brouckère werd intusschen de belofte der troonrede vervuld, doordien in de zitting der Tweede Kamer van Maandag 22 December 1828 eene Koninklijke Boodschap werd gelezen, met daartoe behoorend Ontwerp van Wet en Memorie van Toelichting, tot afschaffing van de Wet van 10 April 1815, het Besluit van 20 April 1815, en de Wet van 6 Maart 1818, maar tegelijkertijd tot het aanvullen van eenige gapingen die daardoor zouden ontstaan in de bestaande strafrechtelijke bepalingen ². De af te schaffen bepalingen toch waren gericht geweest tegen eene voorbijgegangene orde van zaken; de nieuw voorgedragene golden de bestaande

¹ Zie voor de beraadslagingen de Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 2, Woensdag 3, Donderdag 4, Vrijdag 5, en Zaterdag 6 December 1828, N°. 285—289, en verder de vier Bijvoegsels tot N°. 289 met de meer nauwkeurige redevoeringen der tegenstemmers: Mr. P. Tammo Sypkens, Mr. L. C. Luzac, A. Hoyneck van Papendrecht, Mr. A. A. Van Boelens, Mr. F. Lemker, Mr. D. Fockema, Mr. C. J. Geelhand della Faille, en Baron M. P. D. Van Sytzama.

² Nederl. Staats-Courant van Vrijdag 26 December 1828, N°. 305; de stukken vindt men in die van Dinsdag 30 December 1828, N°. 308.

woelingen, die niet meer met lijf- en doodstraffen maar met geldboeten en gevangenisstraf zouden worden te keer gegaan. De strenge bepalingen der voordracht werden met dat al bestreden zoowel in als buiten de Tweede Kamer. Zoo verscheen er een vlugschrift: «Vrijmoedige Bedenkingen over het, door Zijne Majesteit den Koning, den 22 December 1828, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal voorgedragen Ontwerp van Wet, ter voorziening in de misbruiken, door middel van de drukpers, enz. door J. J. E. F. Schröter. Te 's Gravenhage, bij G. Vervloet 1829», 47 blz. 8o. ¹ En in «Le Belge, ami du Roi et de la Patrie», het orgaan van Eduard Vanderstraeten, werd eene «petitie» aangekondigd tegen het wets-voorstel, te midden der reeks van «petities» betreffende andere grieven van Belgische zijde, die hevige beraadslagingen ter Tweede Kamer uitlokten ². Het gevolg was dat in de zitting van Zaterdag 21 Maart 1829 een brief inkwam van den Secretaris van Staat, waarbij op last van den Koning een nieuw, zeer verzacht ontwerp werd ingediend ³. Ofschoon, blijkens de mededeeling in de zitting van Dinsdag 7 April 1829, het onder-

¹ De schrijver is bovendien bekend door twee geschriften te Dordrecht in 1823 uitgegeven behorende tot den pennestrijd naar aanleiding van Da Costa's „Bezwaren tegen den geest der eeuw,” en door „Bloempjes aan liefde en vriendschap gewijd,” te Leuven in 1826 verschenen; zie Catal. Bibl. Maatsch. Nederl. Letterk., dl. 1, kol. 402; dl. 2, kol. 240.

² In de zittingen van Woensdag 25, Donderdag 26, Vrijdag 27, Zaterdag 28 Februari, Maandag 2, Dinsdag 3, Woensdag 4, Donderdag 5, en Vrijdag 6 Maart 1829; zie Nederl. Staats-Courant van Maandag 2, Dinsdag 3, Woensdag 4, Donderdag 5, Vrijdag 6, Zaterdag 7, en Maandag 9 Maart 1829, No. 52—58; verder eene mededeeling omtrent de geheime zitting van 25 Maart in No. 76, blz. 2, kol. 2, van Maandag 30 Maart 1829. In No. 56, van Vrijdag 6 Maart 1829, vindt men een Verslag namens de Commissie voor de verzoekschriften, dd. Brussel 25 Februari 1829, door den Heer J. H. Van Reenen uitgebracht op niet miuder dan 150 verzoekschriften; in No. 86, van Vrijdag 10 April 1829, een gelijk verslag op nog 90 verzoekschriften uitgebracht in de zitting van Dinsdag 7 April 1829. Verg. Lastdrager, dl. 2, blz. 469—471; De Bosch Kemper, a. w., blz. 670—680.

³ Zie dit tweede ontwerp in de Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 24 Maart 1829, No. 71.

zoek in de afdeelingen 's anderendaags moet zijn afgeloopen ¹, werden de beraadslagingen, eerst bepaald op Donderdag 23 April ², toen tot den volgenden dag verschoven. Bij die beraadslagingen deed zich het zeldzaam geval voor, dat gebruik werd gemaakt van de bepaling van art. 106 der Grondwet, zoodat niet de Minister van Justitie, maar twee leden van den Raad van State, Jhr. R. W. J. Van Pabst tot Bingerden en Mr. A. P. Raoux, als commissie namens den Koning optraden ³.

De beraadslagingen aangevangen op Vrijdag 24 April, werden voortgezet op Zaterdag 25 April, zelfs in eene avond-zitting op het met 42 tegen 39 stemmen aangenomen voorstel van De Stassart; ten slotte stelde Beelaerts voor de verdere beraadslagingen tot Maandag uit te stellen, en de Commissarissen des Konings te verzoeken den Koning van den loop der beraadslagingen te onderrichten, ten einde Z. M. in de gelegenheid te stellen, om zijne toestemming te geven tot het maken van die veranderingen in de wet, waarvoor eene groote meerderheid zich had verklaard. Die verwachting werd niet teleurgesteld, want in de zitting van Maandag 27 April werd mededeeling gedaan van een' brief van den Secretaris van Staat houdende kennisgeving dat Z. M. had toegestemd in de verlangde wijzigingen ⁴. Dientengevolge begaven de leden zich onmiddellijk in de afdeelingen, en toen ze na anderhalf uur terugkwamen, en het Verslag der Centrale Afdeeling was gelezen, be-

¹ Nederl. Staats-Courant van Vrijdag 10 April 1829, No. 86.

² Nederl. Staats-Courant van Maandag 27 April 1829, No. 99.

³ Van hunne benoeming bij Kon. Besluit was mededeeling gedaan in de zitting van Donderdag 23 April; zie Nederl. Staats-Courant van Zaterdag 25, en Maandag 27 April 1829, No. 98 en 99.

⁴ Dit derde ontwerp vindt men in de Nederl. Staats-Courant van Donderdag 30 April 1829, No. 102. Met het oog op den tekst der wet, gelijk die in het Staatsblad voorkomt, is het te verwonderen dat De Bosch Kemper, blz. 682, verschalkt is geworden door de onjuiste mededeelingen in de Nederl. Staats-Courant No. 101 en 102 betreffende de invoeging van het woord „regstreeks” in art. 1, eene onjuistheid in No. 103 hersteld.

gonnen de beraadslagingen opnieuw; intusschen verklaarden thans tal van leden, die vroeger tegen het ontwerp hadden gesproken, daaraan hunne stem niet te zullen onthouden. Vandaar dat eindelijk op Dinsdag 28 April 1829 het derde ontwerp aangenomen werd met 84 tegen 4 stemmen ¹, dat weldra bekend is geworden als «Wet van den 16 Mei 1829, houdende aanvulling van eenige gapingen in het wetboek van strafregt», Stbl. N°. 34.

Kennelijk was het de bedoeling van de meeste leden geweest, dat de aanneming der wet den Koning zou nopen aan de veroordeelden krachtens de afgeschafte wetten gratie te verleen. Deze verwachting werd eerlang ook duidelijk uitgesproken in een verzoekschrift aan den Koning opgesteld door de verdedigers van De Potter (in December 1828) en van Ducpétiaux, de Heeren Van Meenen, Van de Weyer, en Barbanson, dd. Brussel 20 Juni 1829, waarbij herinnerd werd hoe reeds, na het gewijzigd voorstel van 21 Maart, door hen op 6 April bij Koning en Staten-Generaal verzoekschriften waren ingediend, om het beginsel van terugwerkende kracht met ronde woorden in de wet te doen opnemen, aan welk verlangen niet was voldaan, blijkbaar omdat men het overbodig achtte als iets dat van zelf sprak. ²

Vijf maanden later, in den avond van Vrijdag 20 November, deden overleggingen eerst met den welbekenden R. C. geestelijke C. R. A. Van Bommel, sedert 12 Januari 1829 Bisschop van

¹ Zie het verslag der zittingen van Vrijdag 24, Zaterdag 25, Maandag 27, en Dinsdag 28 April 1829 in de Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 28, Woensdag 29, Donderdag 30 April, en Vrijdag 1 Mei 1829, N°. 100—103, en verder de vier Bijvoegsels tot N°. 102 met de meer nauwkeurige redevoeringen van Mr. D. Fockema, Mr. P. Tammo Sypkens, C. J. Geelhand della Faille, en van de beide Commissarissen des Konings. De namen der vóór en tegenstemmers worden niet opgegeven; die der 4 tegenstemmers zijn vermoedelijk te zoeken onder de namen van Fabry-Lougrée, Surmont de Volsberghe, Surlet de Chokier, Fallon, en Geelhand della Faille. — Verg. De Bosch Kemper, a. w., blz. 680—683.

² Zie dit en volgende verzoekschriften in „Pétitions présentées à la seconde chambre des États-Généraux; par MM. De Potter et Ducpétiaux, à l'ouverture de la session de 1829—1830. Bruxelles, Imprimerie Romantique, Rue Ducale, n°. 10, 1829,” 24 pag. 80.

Luik ¹, daarna met de leden der Tweede Kamer De Gerlache, De Stassart, De Langhe, De Brouckère, d'Omalius-Thierry, en De Sécus ², De Potter « de la prison des Petits-Carmes, Bruxelles, le 16 Octobre 1829 », een verzoekschrift indienen bij de Tweede Kamer, waarbij hij haar een ontwerp van wet aan de hand deed, bestaande uit twee artikelen, gelastende de invrijheidstelling der veroordeelden krachtens de afgeschafte wetten. Eduard Ducpétiaux vereenigde zich in een gelijksoortig stuk van dezelfde dagteekening met de strekking van dit adres. Een dergelijk wetsvoorstel werd daarop, maar alleen ³ door den Heer De Sécus, die in de zitting van Dinsdag 28 April 1829 reeds verklaard had zich te vereenigen met eenige vorige sprekers in den wensch, dat het lot der genen, die uit kracht der uitzonderings-wetten waren veroordeeld, mocht worden verzacht — in de bijeenkomst der Tweede Kamer van Donderdag 26 November 1829 den voorzitter, den Heer J. Corver Hooft, ter hand gesteld. Het had de strekking, om de zoodanigen, welke in overeenkomst met eene sedert afgeschafte of verzachte wetsbepaling tot de eene of andere straf veroordeeld waren geworden, genot van deze, voor hen gunstige verandering, te doen erlangen. De gronden van dit voorstel werden den volgende dag, in de zitting van Vrijdag 27 November, door hem ontwikkeld ⁴. Maar toen, zoowel wegens de menigvuldige andere werkzaamheden der Tweede Kamer, als tengevolge van de Koninklijke Boodschap van 11 December, en het weldra gevolgde tweede proces tegen De Potter, het voorstel niet in overweging was genomen toen het einde der zitting nabij was, verzocht de Heer De Sécus in de zitting van Woensdag 26 Mei 1830 dat de

¹ Zie brieven van De Potter aan Tielemans, Procès, Tome 1, pag. 72, 73, en brieven van Tielemans aan De Potter, Procès, Tome 2, pag. 7 en vlgg.

² Procès, Tome 2, pag. 85, waar Tielemans schrijft „hier soir vendredi;” maar dan is zijn brief niet van 24 maar van 21 November 1829.

³ Procès, Tome 2, pag. 97, 98.

⁴ Nederl. Staats-Courant van Zaterdag 28, en Maandag 30 Nov. 1829, No. 281, 2.

beraadslagingen daarover tot eene nadere gelegenheid uitgesteld mochten blijven¹.

De toenemende spanning bracht Koning Willem I tot zijne Koninklijke Boodschap van Vrijdag 11 December 1829, waarbij in de eerste plaats uit overweging « dat de wet van den 16den Mei 1829 (« Staatsblad » n°. 34) wel verre van aan haar oogmerk te hebben voldaan, door verregaande misbruiken (was) achtervolgd, en meerdere hoon, ongerustheid, mistrouwen en oneenigheid (had) doen geboren worden », een nieuw Ontwerp van wet ter beteugeling van het misbruik der drukpers werd aangeboden². Eerst in de zitting van Vrijdag 14 Mei 1830 kwam het verslag der Centrale Afdeeling ter tafel; daaruit bleek dat, tengevolge van de aanmerkingen in de afdeelingen gemaakt, door de Regeering verscheidene veranderingen in het ontwerp waren gemaakt, waarvan thans eene nieuwe redactie werd aangeboden³. De beraadslagingen⁴ aangevangen op Maandag 17 Mei, werden Dinsdag 18 Mei voortgezet, en Woensdag 19 Mei hervat, toen de Minister van Justitie mededeelde een' brief van den Secretaris van Staat, J. G. De Mey van Streefkerk, te hebben ontvangen, inhoudende dat Z. M. door de openbare beraadslagingen onderricht was geworden van verscheidene aanmerkingen tegen art. 3, en dat hij gemachtigd was eene nader gewijzigde redactie van dat artikel aan te bieden. Dien-

¹ Nederl. Staats-Courant van Vrijdag 28 Mei 1830, N°. 125.

² Boodschap en ontwerp, ingekomen in de zitting van Vrijdag 11 December 1829, vindt men in de Nederl. Staats-Courant van Zaterdag 12 December 1829, N°. 293, Bijv.; ook in N°. 294, van Maandag 14 December 1829. Verg. De Bosch Kemper, a. w., blz. 697.

³ Nederl. Staats-Courant van Maandag 17 Mei 1830, N°. 116.

⁴ Nederl. Staats-Courant van Woensdag 19, Donderdag 20, Zaterdag 22, en Maandag 24 Mei 1830, N°. 118—121. Zie ook in de vier Bijvoegsels tot N°. 121 de meer uitvoerige redevoeringen van den Minister van Justitie op Vrijdag 21 Mei, van A. Sandelin (West-Vlaanderen) op Maandag 17 Mei, van Mr. L. Van Toulon (Holland) op Dinsdag 18 Mei, en van Mr. L. C. Luzac op Vrijdag 21 Mei gehouden. — Verg. Lastdrager, dl. 2, blz. 519—522; De Bosch Kemper, blz. 714—716.

tengevolge vereenigden de leden zich in de afdeelingen tot een nader onderzoek; maar toen ze na eene korte poos terugkeerden en het verslag was gelezen, werd op voorstel van den Heer De Gerlache met 84 tegen 17 stemmen besloten de verdere beraadslagingen te verdagen tot Vrijdag 21 Mei — Donderdag 20 Mei was het Hemelvaartsdag — ten einde de leden de gelegenheid te geven tot een meer nauwkeurig onderzoek. In de zitting van Vrijdag 21 Mei intusschen verklaarden zich 52 leden vóór, 52 leden zich tegen het ontwerp, zoodat nog niets was beslist. Hiervan was het gevolg, dat in de zitting van Zaterdag 22 Mei de Minister van Justitie mededeelde eene kennisgeving van den Secretaris van Staat, dd. 's Hage 22 Mei, te hebben ontvangen, dat Z. M. bewilligde in eene nieuwe gewijzigde redactie van art. 3. De leden begaven zich hierop naar de afdeelingen, en toen ze weder teruggekeerd waren en het verslag gelezen was, werden de beraadslagingen hervat, en werd het ontwerp eindelijk aangenomen met 93 tegen 12 stemmen, die der Heeren De Stassart (Namen), De Sécus (Henegouwen), De Stockhem-Méan (Luik), Cornet de Grez (?), Luyben (Noord-Braband), De Brouckère (Limburg), De Langhe (West-Vlaanderen), Surllet de Chokier (Limburg), Dumont (Henegouwen), De Gerlache (Luik), Van Sasse van Ysselt (Noord-Braband), en D'Omalius Thierry (Luik). Aldus kwam de «Wet van den 1sten Juni 1830, tot beteugeling van hoon en laster en andere vergrijpen tegen het openbaar gezag en de algemeene rust», Stbl. N°. 15, tot stand, die tegelijk met de Wet van 16 Mei 1829 eerst is afgeschaft bij art. 3 der Wet van 15 April 1886, Stbl. N°. 64.

Het was tijdens de behandeling dezer wet dat een vlugschrift het licht zag onder den titel: «Misbruiken der Drukpers, aange-
toond door den staat der Zuidelijke Dagbladen; gr. 8vo. Te Breda,
tèr Drukkerij van F. P. Sterk. f 0,60» ¹.

¹ Naamlijst van uitgekomen Boeken, 1829—1833, blz. 143.

Na het uitbreken der onlusten, toen «in de omstandigheden, waarin het vaderland (verkeerde), krachtdadige maatregelen (werden) vereischt, ter beteugeling van bedrijven en woelingen, welke kwalijkgezinden zich zouden mogen veroorloven, om den opstand te begunstigen, of in de getrouw gebleven provincien van het Koninkrijk de gemoederen in gisting te brengen», zond Koning Willem I, overeenkomstig zijne toezegging in de troonrede op 18 October 1830 uitgesproken ¹, bij Koninklijke Boodschap van 27 October, op Donderdag 28 October bij de Tweede Kamer ², waarvan toen Mr. L. Van Toulon voorzitter was, het ontwerp in van een wets-voorstel, waarbij, onder meer, de art. 3, 4 en 5 der Wet van 10 April 1815 wederom in werking werden gebracht. Het Verslag der Centrale Afdeeling, vergezeld van een gewijzigd ontwerp, kwam reeds in de zitting van Maandag 1 November ter tafel ³, en in de zitting van Dinsdag 2 November werd het ontwerp, na uitvoerige beraadslaging, aangenomen met 39 tegen 8 stemmen ⁴. Het is bekend als «Wet van den 3den November 1830, ter beteugeling van schadelijke woelingen en bedrijven van kwalijk gezinden», Stbl. N°. 75, weldra gevolgd door de «Wet, van den 1sten December 1830, omtrent de beregting van de misdaden, voorzien bij de wet van den 3 November 1830 (staatsblad n°. 75)», Stbl. N°. 86 ⁵. Beide wetten intusschen waren slechts verbindend voor den tijd van één jaar. Vandaar dat toen op het laatst van 1831 «de omstandigheden», die tot beide wetten «aanleiding (hadden) gegeven, nog niet zoodanig (waren) veranderd, dat de verordeningen, bij dezelve vastgesteld, reeds als nutteloos en ondoelmatig — (konden) worden aangemerkt, en

¹ Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 19 October 1830, N°. 249.

² Nederl. Staats-Courant van Vrijdag 29 October 1830, N°. 258.

³ Nederl. Staats-Courant van Woensdag 3 November 1830, N°. 262.

⁴ Nederl. Staats-Courant van Donderdag 4 November 1830, N°. 263.

⁵ Het ontwerp was ingekomen in de zitting van Dinsdag 16 November; zie Nederl. Staats-Courant van Donderdag 18 November 1830, N°. 275.

derhalve eene tijdelijke vernieuwing dier wetten noodzakelijk (moest) worden geacht», in de zitting der Tweede Kamer van Zaterdag 10 December 1831, onder het voorzitterschap van den Heer Van Asch van Wijck, eene Koninklijke Boodschap dd. 8 December met een wets-ontwerp van bedoelde strekking werd gelezen ¹. Nadat het Verslag der Centrale Afdeeling in de zitting van Donderdag 22 December was uitgebracht ², werd een nader ontwerp in de zitting van Zaterdag 24 December, na uitvoerige beraadslaging, met 39 tegen 9 stemmen aangenomen ³, weldra bekend als Wet van 28 December 1831, Stbl. N°. 37. En sedert had hetzelfde nog zevenmaal plaats, daar de omstandigheden waarin het vaderland verkeerde zulks nog steeds vereischten, namelijk bij de Wetten van 21 December 1832, Stbl. N°. 59 ⁴, van 20 December 1833, Stbl. N°. 66 ⁵, van 19 December 1834, Stbl. N°. 35 ⁶, van 26 December 1835, N°. 39 ⁷, van 21 December 1836, Stbl. N°. 64 ⁸, van (23 December 1837), Stbl. N°. 76 ⁹, en van 15 December 1838, Stbl. N°. 42 ¹⁰.

Het moet korten tijd na de Koninklijke Boodschap van 11 December 1829 zijn geweest, dat Adolphe Roussel, student en een der redacteurs van het in 1814 opgericht en bij Kon. Besluit van 16 Januari 1815 toegelaten «Journal politique et d'annonces de Louvain», door Meyer uitgegeven, in dit blad Koning Willem I

¹ Nederl. Staats-Courant van Maandag 12 December 1831, N°. 295.

² Nederl. Staats-Courant van Zaterdag 24 December 1831, N°. 306.

³ Nederl. Staats-Courant van Dinsdag 27 December 1831, N°. 308.

⁴ Nederl. Staats-Courant van 7 en 24 December 1832, N°. 294 en 308.

⁵ Nederl. Staats-Courant van 28 November en 13 December 1833, N°. 279 en 296.

⁶ Nederl. Staats-Courant van 26 November en 16 December 1834, N°. 280 en 297.

⁷ Nederl. Staats-Courant van 25 November en 11 December 1835, N°. 283 en 297.

⁸ Nederl. Staats-Courant van 30 November en 15 December 1836, N°. 284 en 297.

⁹ Nederl. Staats-Courant van 30 November en 16 December 1837, N°. 283 en 297.

¹⁰ Nederl. Staats-Courant van 30 October en 5 December 1838, N°. 257 en 288.

een' Nero noemde. Daarvoor werd hij door den Academischen Senaat verbannen. Toen hij in weerwil hiervan toch weder op de lessen van den Hoogleraar Warnkönig verscheen, werd hij door zijne mede-studenten luide toegejuicht, terwijl gemelde Hoogleraar zoodanig werd beschimpt en vervolgd, dat hij zich genoodzaakt zag te vluchten en in de hoofdwacht bescherming te zoeken ¹.

De maand Juli van het jaar 1830 kenmerkte zich door eenen waren kruistocht van alle parketten tegen de dagbladen; Adolphe Bartels spreekt in *Les Flandres et la Révolution Belge*, pag. 328, 2e édit. pag. 206, van 30 vervolgingen ², ongerekend tal van moeilijkheden onderscheidene Vlaamsche bladen in den weg gelegd. Zoo wijst hij, pag. 326, 7, 2e édit, pag. 205, op den persoon van Edmond Beaucarne, afkomstig uit Audenaarde, bij wien *Den Vaderlander* werd gedrukt, en die, toen Bartels en *De Neve* door hunne veroordeeling den *Catholique des Pays-Bas* moesten loslaten, op 14 Mei 1830 voor hen in de bres sprong ³. Die toewijding kostte hem de eer de eerste te zijn die vervolgd werd. Terechtstaande voor het Hof van Assises, omdat hij als zijne meening had verkondigd, «que le parti belge réparerait bientôt ses pertes électorales», werd hij door den Procureur-Crimineel De Coninck met zulk eene verbittering aangevallen als waarvan de jaarboeken der justitie waarschijnlijk geen tweede voorbeeld opleveren.

Bartels wijst vervolgens op een gerechtelijk onderzoek ingesteld tegen «*De Bijenkorf*», een democratisch blad der oppositie, te 's Gravenhage, maar welk onderzoek weldra werd opgegeven. Ofschoon dit blad eigenlijk niet valt binnen den kring van deze

¹ N. G. Van Kampen, *Gesch. van den vijftienjarigen vrede in Europa*, dl. 2, blz. 486. Warzée, année 1844, pag. 520, 1.

² Het *Journal des Flandres*, door hem 2e édit., pag. 7, aangehaald, spreekt van één vervolging daags tusschen 30 Juli en 25 Augustus.

³ Warzée, année 1845, pag. 512. Het *Journal des Flandres*, aangehaald bij Bartels, 2e édit. pag. 7, spreekt bij den *Catholique* ook van zekeren Bauweleers als vervolgd.

studie, teeken ik aan dat «De Bijenkorf. Letter- en Staatkundig Mengelwerk. Te 's Gravenhage ter Drukkerij van M. de Lyon, Lange Pooten, N°. 438», verschenen is van 5 October 1828 tot 27 Januari 1831.

Ad. Levae, die in het begin van Juli 1826 de jeugdige held was geweest tegenover de politie bij gelegenheid van een welbekend schouwburg-opstootje, en die na eenige maanden verblijf in de Petits-Carmes, eerst bij den *Courrier des Pays-Bas* was terecht gekomen om daarna over te gaan bij de redactie van «*Le Belge, ami du Roi et de la Patrie*» ¹, verder schrijver van een vlugschrift «*De la peine de mort, considérée dans ses rapports avec l'équité, la morale et l'utilité publique*», Bruxelles, Paris, 1828, had, zooals Bartels het doet voorkomen, eene openstaande rekening bij de justitie. Zijne papieren werden in beslag genomen; de andere leden der redactie Janssens en Ad. Bosch moesten voor den rechter van instructie verschijnen, evenals Diselijn, de proevenlezer; Gebrs. Vanderstraeten, de vroegere uitgevers, ontkwamen de moeilijkheden ook niet; zelfs de werklui kwamen in de knel, en Poot, die elken dag 8 Franc trok voor het leenen van zijn' naam als uitgever ², geraakte in de Petits-Carmes achter slot, en later in de gevangenis van Leuven, terwijl ook H. Vanderstraeten werd terechtgesteld.

De *Courrier des Pays-Bas*, die reeds in zijn nummer van 3 Maart 1830 onthullingen had gedaan omtrent den steun door Koning Willem I aan Libry-Bagnano verleend ³, kwam in Juli 1830 tot de ontdekking dat aan dezen alweér bij een geheim besluit 15,000 Gulden waren toegestaan. De uitgever De Saegher ⁴ werd toen

¹ L. Jottrand: *Louis De Potter*, pag. 26.

² Warzée, année 1844, pag. 268.

³ De Gerlache, Tome 1, pag. 484.

⁴ Warzée, année 1844, pag. 262, sprekende van den *Courrier des Pays-Bas*, zegt: „Les imprimeurs-éditeurs furent successivement: MM. J. De Keyn, De Saegher et Coché-Mommens." Het *Journal des Flandres*, aangehaald bij Bartels, 2e édit. pag. 7, spreekt van „Coché-Mommens, Neervoort et de Saegher, imprimeurs."

over 12 artikelen in verhoor genomen, meer bepaald over dat waarin de belastingplichtigen gewezen waren op den dank dien zij verschuldigd waren aan de grootmoedigheid van den Koning tegenover zijn' achtenswaardigen bemoeial; sommige van die artikelen waren ontleend aan de Bruggesche en Antwerpsche volksbladen *De Standaert* en *De Antwerpenaer*¹; van anderen maakte Jottrand zich als schrijver bekend. Het was vermoedelijk ook naar aanleiding dezer artikelen, dat, zooals Bartels, pag. 336, 2e édit. pag 212, bericht, de redacteurs Van Meenen, Claes, en Mascart, de drukker Coché-Mommens, en de administrateur Deltombe in verhoor kwamen, en dat ook Sylvain Van de Weyer, die openlijk had verklaard niet meer tot de redactie te behooren, werd opgeroepen om zich hieromtrent nader te verklaren; hetgeen hem aanleiding gaf te antwoorden, dat, aangezien het feit geen misdrijf was, hij zich daarover niet had uit te laten, en dat bovendien eene ontkenning zich evenmin bij redeneering als in rechten liet bewijzen.

De mededeeling van den *Courrier des Pays-Bas* was intusschen verder verbreid door het « *Journal de Verviers* », den « *Courrier de la Meuse* », en « *Le Politique* ». Het parket van het Luiksche rechtsgebied, waaronder die drie bladen behoorden, en dat zich tot dusverre onthouden had van drukpers-vervolgingen, richtte zijn eerste onderzoek tegen het « *Journal de Verviers* », een blad sedert 24 September 1818 bestaande, en op dit oogenblik uitgegeven door Eug. Coumont. Zoowel bij dezen, als bij de medewerkers F. Mullendorf, J. F. Lardinois, en A. L. S. Lejeune werden huiszoekingën gedaan naar aanleiding dat in het nummer van 23 Juli 1830 een artikel was opgenomen aldus beginnende: « On lit dans un journal: Le bruit se répand que le forçat Libry a de nouveau reçu 15,000 florins, etc »². — De toenmalige uitgever Dieudonné Stas van den « *Courrier de la Meuse*, *Journal politique*,

¹ Warzée, année 1845, pag. 496, 525.

² U. Capitaine, a. w., pag. 281, 2; Warzée, année 1845, pag. 241.

littéraire et commercial», dat sedert 1 Juli 1820 te Luik het licht zag, reeds éénmaal, 4 December 1829, voor den rechter van instructie geroepen, en de redacteur Pierre Kersten, vroeger Hoogleeraar te Maastricht, werden op 16 Juli 1830 ondervraagd; alle kasten werden doorsnuffeld, vrouwen en bedienden in verhoor genomen, en de vertaler bij het blad Louis Van de Wardt werd in hechtenis genomen ¹. — Het derde blad te Luik dat het moest ontgelden was «Le Politique», de voortzetting van «Mathieu Laensbergh». In de eerste helft der 17de eeuw namelijk heeft te Luik een astroloog van dien naam geleefd, die overgegaan is op den Luikschen Almanak ², en waarvan verschillende dichters en schrijvers zich hebben bediend ³. Zoo werd door Joseph Lebeau ⁴, Paul Devaux, de beide broeders Firmin en Charles Rogier, Felix Van Hulst, en Henri Lignac ⁵, toen ze op 1 April 1824 tegenover de monarchale richting der regeering van Koning Willem I een blad van bezadigde vrijzinnige richting in het leven riepen, daaraan de naam van «Mathieu Laensbergh» gegeven om het ernstig doel dat beoogd werd te bedekken. Met 1 Januari 1829 werd de titel van het blad veranderd in «Le Politique municipal, provincial et national». Op 16 Juli 1830 nu werden Joseph Lebeau, Felix Van Hulst, Charles Rogier, en Paul Devaux, die verklaard hadden

¹ U. Capitaine, a. w., pag. 166—170; Warzée, année 1845, pag. 232.

² Mathieu Laensbergh was voor België wat Don Antonio Magino voor ons is geweest. Giovanni Antonio Magini, Italiaansch wiskundige, sterrekundige en sterrewichelaar, geb. te Padua 13 Juni 1550, overleden te Bologne 11 Februari 1617, toch is hier te lande welbekend doordien, tot en met 1855, tot het Mengelwerk door de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen bezorgd in den vonds vermaarden Erve Stichters Almanak, in de eerste plaats behoorden „Aanteekeningen van Don Antonio Magino.”

³ Zoo: „Villeneuve. Mathieu Laensberg, comed.-vaudev. Brux. 1830”; zie Catal. Prov. Gen. v. Kunst. en Wetensch. in Noord-Brabant, 4de ged., blz. 885, No. 824, sub 10.

⁴ Later Minister in België; zie zijne Biographie door Th. Juste, Brux. 1863, vooral pag. 6.

⁵ Destijds drukker en uitgever, in later jaren Directeur der Staats-spoorwegen in België.

de schrijvers te zijn van de vier artikelen: 27 Juni, « Siége de la Haute-Cour. — Election »; 28 Juni, « La Haute-Cour à La Haye »; 2 Juli, « L'éternel argument de la Gazette »; en 12 Juli, « Sur les Elections », waarin het heette dat zij den Koning beleedigd hadden, voor den rechter van instructie geroepen; ook Firmin Rogier werd, onder voorwendsel van medeplichtigheid, gedagvaard, en huiszoekingen werden gedaan bij Joseph Lebeau en den drukker Henri Lignac. Toen op 10 Augustus 1830 de schrijvers van het Journal de Verviers, van den Courrier de la Meuse, en van Le Politique te Luik moesten terecht staan, was, zooals Bartels, pag. 336, 2e édit. pag. 212, zegt, de regeering zoo weinig op haar gemak, dat de gouverneur een verzoek richtte tot de fabrikanten om de werklui in hunne werkplaatsen te houden; intusschen werd de behandeling der zaak verschoven tot 31 Augustus, toen de opstand inmiddels was uitgebroken ¹.

Verder werd in diezelfde dagen Lesire-Misson, die sedert 1829 te Namen den « Courrier de la Sambre, Journal des provinces de Namur et de Luxembourg » uitgaf ², met al zijne werklui voor den rechter van instructie geroepen, evenals de chirurgijn Alexis te Namen die verklaarde de schrijver te zijn van een artikel opgenomen in dat blad.

En van den uitgever van den sedert 17 October 1829 te Doornik verschijnenden « Courrier de l'Escaut », waarschijnlijk J. A. Blanquart, zegt Bartels, t. a. p., dat deze de vlucht nam naar een Fransch dorp, maar eerst zijne vrouw in zijne plaats tot verantwoordelijk uitgever aanstelde. Dit intusschen lokte eene nieuwe vervolging uit krachtens art. 14 van het Kon. Besluit van 23 Septembr 1814.

Eindelijk maakt Bartels nog melding van moeilijkheden « Den Vaderlander » ³ aangedaan, gelijk ook aan het sedert 1 October

¹ U. Capitaine, a. w., pag. 173—177; Warzée, année 1845, pag. 212, aant., 231, 2.

² Warzée, année 1845, pag. 334.

³ Zie over dit blad hierboven.

1828 te Antwerpen bij P. F. Slaets uitgegeven blad «Den Antwerpenaer, Nieuws-en-Aankondigingsblad» van den Abt Bulens, en aan den sedert 1 Januari 1815 bij J. P. Van Hoorebeke te Brugge gedrukten en door den boekverkooper De Pachtere aldaar uitgegeven «Standaard van Vlaanderen» ¹.

Met dat al zijn dit nog in de verste verte geen 30 vervolgingen!

Ten slotte nog het volgende. De Bosch Kemper, blz. 652, zegt bij het jaar 1828: «De telkens heviger wordende toon der dagbladen scheen nieuwe maatregelen te wettigen. Tegenover de hoon en de beschimpingen der oppositie waren weinigen geneigd uit eigen beweging en belangeloos de verdediging van de regering op zich te nemen. De ministers namen toen hunne toevlugt tot bezoldigde schrijvers, gedeeltelijk tot Fransche uitgewekenen. In 1828, vóór de oprichting van «le National» ² en «le Journal de Gand», vond men de verdediging der regering inzonderheid in de «Gazette de Bruxelles» en «la Sentinelle».

Ter voorkoming van misverstand zij hier herinnerd dat het «Journal de Gand» eene schepping was van «l'An VI», herhaaldelijk werd vervolgd, en eerst in 1829 onder de redactie van Froment en Ch. Durand ³, zooals Warzée, année 1845, pag. 507, opgeeft, een der voornaamste organen van de ministeriële pers, en wel, volgens Bartels, pag. 282, 2e édit. pag. 129, het orgaan van den Gouverneur Van Doorn ⁴ werd. — Wat de «Gazette de Bruxelles» betreft, met dit blad zal wel zijn bedoeld het «Journal

¹ Warzée, année 1845, pag. 496, 525. Ad. Bartels, 2e édit., pag. 75.

² Zie Handel. en Mededeel. Maatsch. Nederl. Letterk. 1878—79, blz. 10—17.

³ Zie over Froment zoo aanstonds; over Ch. Durand mijne studie over „Het Journal de La Haye” in Handel. en Mededeel. Maatsch. Nederl. Letterk. 1878—1879, blz. 8 en vlgg.

⁴ H. J. Baron Van Doorn van Westcapelle, geb. te Vlissingen 23 Aug. 1786, overled. te 's Hage 18 Januari 1853, was sedert 1826 Gouverneur van Oost-Vlaanderen.

de Bruxelles » of « Gazette des Pays-Bas »; de Belgische Staats-Courant toch, de « Gazette générale des Pays-Bas », die 1 October 1818 was vervangen door het « Journal général des Pays-Bas » droeg sedert 1 October 1820 den titel van « Journal de Bruxelles », en sedert 1 Juli 1827 dien van « Gazette des Pays-Bas » ¹; het blad was, zooals Bartels, pag. 93, 2e édit. pag. 60, zegt, het « organe reconnu » van den Minister van Binnenlandsche Zaken Mr. P. J. S. Van Gobbelschroy ². Omtrent « La Sentinelle » is mij alleen bekend dat het was een weekblad; dat Warzée, année 1845, pag. 512, melding maakt van « M. Thonet, de Bruges, homme de beaucoup d'esprit, qui a écrit dans la « Sentinelle » »; dat ook L. L. J. Jottrand er in heeft geschreven, en dat Bartels, 2e édit. pag. 41 (verg. 14), spreekt van « le fameux Charles Froment, rédacteur principal de la « Sentinelle » — pamphlétaire, sceptique achevé, s'il en fut jamais ». In de Nouv. Biogr. Générale van Hoefer wordt hij vermeld als « publiciste français, né à Douriers, près Abbeville, le 13 Janvier 1797, mort à Vazemmes, près de Lille, le 22 Juin 1846. Partisan dévoué des princes de la maison d'Orange, il continua, après la révolution Belge de 1830, à soutenir leur cause avec une extrême vivacité, ce qui le fit expulser de la Belgique. On a de lui un grand nombre d'articles dans Le Messenger de Gand ³ et L'Hermite », cet. cet. In 1822 en 1823 was hij, gelijk hierboven is vermeld, redacteur van den Courrier des Pays-Bas.

Bartels nu zegt pag. 119, 2e édit. pag. 75: « De son côté, le gouvernement établit le « Janus », à Bréda, spécialement consacré

¹ Warzée, année 1844, pag. 252, 266.

² Hij was Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Juni 1825 tot 29 December 1829. De Bosch Kemper, a. w., Letterk. Aant. blz. 573, spreekt van „zijne niet zeer strenge zeden in het bijzondere leven.” In de Haarlemsche Courant van Zaterdag 19 April 1890, blz. 1, kol. 4, las men: „Te Brussel is op den leeftijd van 90 jaar overleden de weduwe des ministers „Van Gobbelschroy”, in hare jeugd onder haar eigen naam van „Marie Lesueur” als danseres aan den Muntshouwborg aldaar vermaard.”

³ Dit was sedert 1 Januari 1831 de titel van het Journal de Gand.

à la réfutation des statistiques que le « Courrier de la Meuse » notamment, « le Belge », le « Courrier des Pays-Bas », etc. ne cessaient de publier sur l'inégalité de la répartition des emplois entre la Belgique et la Hollande. Cette tâche n'était pas des plus faciles: il fallait mentir tous les jours à l'évidence des chiffres. Le « Janus » ne dura que quelques mois». Van dit blad, 4 blz. fol. in 3 kol., onder den titel «Janus. Algemeen Nederlandsch Nieuwsblad», verscheen N°. 1, in mijn bezit, op Zondag 21 Juni 1829 «Te Breda, bij Andries Jan Oukoop, Drukker en Boekverkoopers». Het was blijkbaar een proefblad, want de intekening tegen 3 Gulden in de drie maanden ging in met 1 Juli 1829. Aan het hoofd van het blad las men: «Het eigenaartig kenmerk van het hier den bescheiden Lezer aangeboden «nieuwe» Nieuwsblad, laat zich met een enkel woord aanwijzen; het ligt in het « « Standpunt » », zoo nabij mogelijk gekozen aan de dezerzijds het Dorp « Westwezel » geplaatste « limietpaal » tusschen de Provinciën Antwerpen en Noord-Brabant, (en daarom mede tusschen de twee groote Afdeelingen van het «Zuiden» en «Noorden des Rijks»;) de «Benaming» strekke ten zinnebeeld van het voornemen om niet slechts het verledene, bij uitzigt op het toekomstende, te gedenken, maar ook bij de plaatselijke scheiding, naar wederzijde te zien. En hiermede bieden wij den bescheiden Lezer onze groete, zonder eenige verdere afhankelijkheid te kennen of te willen kennen, anders dan uit verknochtheid aan den Koning en het Vaderland, eerbied voor de grondwettige instellingen des Rijks, en achting voor alle welgemeende gevoelens van elk eenen onzer medeburgeren. Voor de bij den aanvang eener onderneming als deze schier onvermijdelijke onvolkomenheden of gebreken, verwachten wij billijke versooning. «De Ondernemers»». Het vlotte niet met de uitgaaf. Uit eene circulaire toch aan de Postkantoren gericht, van 12 Juli 1829 ¹, blijkt, dat bij de verspreiding der

¹ In het bezit van den Heer J. P. J. W. Korndörffer, Bibliothecaris der Kon. Acad. te Breda.

drie eerste nummers onregelmatigheden hadden plaats gehad wegens nog niet behoorlijk geregelde uitgave, waarom men te rade was geworden de uitgave voor eene korte wjl, vermoedelijk tot Augustus, uit te stellen. De staatkundige beschouwingen zouden meestal van dezelfde hand zijn als de stukken in het Algemeen Handelsblad N°. 22, Bijv., N°. 36, 37, 40, 42, 43, Bijv., en 45 Bijv. Het algemeen adres voor alle toezendingen was de Heer Petit, geëmployeerde voor de distributie der nieuwspapieren aan het Postkantoor te Breda. Zoolang als het blad éénmaal 's weeks verscheen, zou dat 's Zondags zijn, op welken dag in de Noordelijke Provinciën geen blad uitkwam, waardoor men altijd frisch nieuws zou kunnen leveren. Verder is mij van dit blad niets bekend, dan dat Mr. J. I. Van Doorninck, Vermomde en Naaml. Schrijvers, II, 1782, het stelt onder redactie van den hierboven vermelden T. Olivier Schilperoort, met verwijzing naar Van der Aa, Biogr. Woordenb., waar het intusschen niet wordt opgegeven.

Een ander blad door de regeering in het leven geroepen «L'Observateur», de l'avocat Marchot, à Namur, ne vécut guère plus long-temps» dan Janus, zooals Bartels zegt. Warzée, année 1845, pag. 334, geeft den titel op als: «L'Observateur de la province de Namur», en voegt er bij: «Le «National», numéro du 7 Novembre 1829, en annonçant que «l'Observateur» venait de cesser sa publication, ajoute la note suivante: «Moins avancé que M. De la Pallisse, ce journal n'était guère en vie même avant sa mort».

Een derde blad van dezelfde soort «Le «Landsmansvriendt», volgens Bartels «rédigé à Gand, en opposition au «Vaderlander», par des écrivains hollandais, sous les auspices du gouverneur hollandais, naquit et mourut sans avoir pour ainsi dire donné signe de vie. Il ne parvint jamais à obtenir six abonnés effectifs hors des murs de Gand, et, à Gand même, je doute qu'il en ait jamais eu vingt-cinq». En Bartels kon het weten, want hij was naar de mededeeling van Warzée, année 1845, pag. 513, een der redacteurs van Den Vaderlander.

Nog een blad van gelijke soort, maar niet door Bartels t. a. p. vermeld, was de «*Courrier Universel, journal politique, littéraire et commercial*», waarvan uitgever-drukker was J. De Sartorius te Luik, terwijl tot de redacteurs en medewerkers behoorden: Joseph Brandès, Ern. Münch ¹, Amedée Pocholle vroeger werkzaam aan *Le Vrai Libéral*, J. De Sartorius, en zoowel de reeds vermeldde J. B. Teste als zijn zoon Ch. Teste. Gérant, of belast met het beheer, was de meervermelde S. Levenbach. Het blad verscheen sedert 15 Mei 1829, maar in weerwil van de toelage der regeering van 12,000 Franc volgens Warzée, année 1845, pag. 233, van 25,000 Franc volgens U. Capitaine, pag. 185, ging de uitgever in 't begin van 1830 failliet, en hield het blad op te bestaan.

Amsterdam, Maart 1891.

¹ Ernest Münch, Hoogleeraar in de kerkgeschiedenis aan de Universiteit te Luik, werd in 1829 adjunct-bibliothecaris aan de Kon. Bibl. te 's Hage (verg. Levensb. Letterk. 1870, blz. 639), en in 1832 bibliothecaris van den Koning van Wurtemberg; hij overleed in 1842.

